

CARTES A LOLA

en memòria dels vençuts que no van fer de la derrota un modus vivendi

domènec guimerà

Juny del 1940, postguerra

- **Manresa.** Vicenç Prades, un pelacanyes santfruitosenc de bona planta, pendent de judici per anarquista i assassí, fa de marmitó a la cuina de la presó de Manresa. Sovint ha de sortir a descarregar carros de queviures sota la vigilància d'uns soldats famèlics que, si es porten bé i saben mirar cap a una altra banda, podran obtenir d'amagat una ració doble de ranxo.
- **Manresa.** Lola Batlle, un espinguet de 18 anys, aquí arrauxat allà insegur, i que viu davant per davant de la presó, fa arribar al marmitó de bona planta, perquè sí, el regal d'un bloc de paper de carta. Mai no s'havien dit ni una paraula, ni s'havien mantingut la mirada si es trobaven al car-rer. No ho permetrien els sentinelles.
- **Sant Fruitós de Bages.** Loreto, la filla del totpoderós jerarca de la Falange comarcal, manté un antic caliu secret pel Vicenç. Si vol, quan vulgui, el papà tot cartutxeres i autoritat podria fer sobreseure el procés contra el Vicenç i treure'l de la presó.

Febrer del 2015

- **Celrà (Gironès).** Al mercat ambulant dels dissabtes, una capsota tronada de fusta conté més de dues-centes cartes dels anys quaranta, la major part d'elles remeses per Vicenç Prades Ramon, domiciliat a la presó de Manresa, i pràcticament totes dirigides a Dolores Batlle Medina.

Aquesta és una història d'amor i coratge d'unes persones paganes sense saber-ho ni pretendre-ho, que no esperaven obtenir, de la catàstrofe, res que no fos sobreviure.

PRINCIPALS PERSONES

LOLA (LOLITA): Dolors Batlle Medina, 18 anys el 1940, inquilina del 2n pis del carrer de Sant Bartomeu, 59, de Manresa

VICENTE: Vicenç Prades Ramon, 22 anys el 1940, nascut a Sant Fruitós de Bages. Pres polític a la presó de partit de Manresa

MANUELA MEDINA GARCIA: mare de Lola

UN SENYOR AL BALCÓ: pare de Lola

MARIA BATLLE: germana de Lola

UN FILL MORT: germà de Lola

AURORA GARCÍA: àvia de Lola

CARME PRADES: germana de Vicenç

PERE PRADES: militar de lleva, atleta, germà de Vicenç

JOAN PRADES: vidu de Paquita Ramon, pare de Vicenç

FRANCESC PRADES: adolescent en conflicte, germà de Vicenç

MONTSERRAT, de Sant Fruitós de Bages: antiga xicota de Vicenç

LORETO, de Sant Fruitós de Bages: companya de la colla del Vicenç, enamorada d'ell

JOSÉ BUADES: cap de la FET y de las JONS i fiscal de Sant Fruitós, pare de Loreto

"PEY", de Sant Benet de Bages: denunciant de Vicenç

PAZ: advocat del Vicenç

EMPAR (AMPARO) LLOBET: presa política a les plantes superiors de la presó (secció de dones)

JOSÉ AGRELA MEJÍAS: primer director de la presó, mandrós, caigut en desgràcia

MIGUEL GUZMÁN: segon director de la presó

VALENTÍN SANTAMARÍA: capellà de la presó

EL PEQUEÑO: oficial de la presó caracteritzat per la seva baixa estatura i molt males intencions.

Un JUTGE, O SECRETARI JUDICIAL que es presenta com a jutge

SENYORA ROSITA: veïna dels Batlle-Medina

Un NOI JOVE SENSE NOM: que assetja Lola

Colla de companyes de Can Giró, la fàbrica de derivats agrícoles on treballa Lola:

BALET

MARIA ROVIRA

CANET

PARRAMON

CARMEN

PILAR JUSTES

CARRETE

ROSITA SISQUELLA

CONCHITA CANO

TURIA

LAURA

VICTORIA

Companyes de presó del Vicenç i algunes parelles

ANDREA: veïna de Lola i xicota d'en Joan

ESPERANÇA: xicota d'en Llobet, amargada i envejosa

ESTANISLAU SANFELIU: poeta

FRANCISCO GROS: cronista, autor d'unes memòries publicades per *Manresa.cat*

GALLEGO

JOAN: pres polític, fuster, modelista i retratista de pega.

LEANDRO

LLOBET: pres polític i calavera, enganya la seva xicota

PAQUITA "LA RUVIA": xicota de Pere Alsina i veïna de Lola

PERE ALSINA: gravador i artista gràfic, pres polític, amic íntim d'en Vicenç

POVEDA

PUIGBÒ, casat

REBOLDOSA

SANLLEHÍ i la seva dona: amiga de Lola

SANTIAGO: té una germana amb un anell en forma de serp

SORIEGO: escriptor de la segona tanda de cartes del Vicenç

TORRAS: enganya la seva xicota

TULLEUDA

UN COMPANYY: castigat per haver trencat un vidre de la finestra del despatx del director

UN COMPANYY de la cuina: escriptor de la primera tanda de cartes del Vicenç, i condemnat a vint anys en consell de guerra

UN JOVE COMPANYY mort

Sentinelles, soldats, i oficials de presons sense nom

Presos polítics i comuns, en diversos destins, delators, borratxos, presos de confiança ("cabos")

L'acció es desenvolupa principalment a la presó de partit de Manresa, antic convent de les Germanetes dels Pobres ("*Hermanites*"), avui Casal de Les Escodines, al carrer de Sant Bartomeu, i a l'altra banda d'aquest mateix carrer, davant per davant de la presó, al número 59, avui pintat de color groc i parcialment rehabilitat, un edifici d'habitatges modestos amb balcons i una botiga de queviures als baixos.

Anys 1940-1943, sota la repressió.

ÍNDIX

Preludi #1-#9

Cancan #10-#75

Swing #76-#146

Tango #147-#170

Bolero #171-#189

Blues #190

Interludi #191

Stand by me #192

Epílegs #225-...

Guia de lectura

GUIA DE LECTURA

De tant en tant, s'esdevé que els fets es comporten com els recursos literaris més tronats. Aquesta història en dóna fe.

Aquesta història va començar alguna dia del mes de juny del 1940, quan a la presó de *Las Hermanitas* de Manresa, uns quants homes represaliats pel *Movimiento* i pendents de judici, consell de guerra, piquet d'execució o llibertat, segons la sort, entretenien angoixa i avorriment mirant, per la finestra de la cuina, la gent que entraven i sortien del portal de la presó i la botiga de queviures de l'edifici d'habitatges a l'altra banda del carrer de Sant Bartomeu.

I aquesta història es converteix en aparença de recurs literari quan, algun matí de dissabte del 2015, al mercat ambulant de Celrà, a tocar de Girona, hi ha a la venda una capsota de fusta tronada que conté tot de cartes amb remitent de la presó de Manresa, entre 1940 i 1943, algunes adreçades per correu, la majoria passades d'estranguis i dirigides primer a Dolores Batlle Medina, després a Lola, encara després a Lolita i finalment "A mi adorada esposa Lola", enviades pel pres polític Vicens Prades Ramon, cuiner, pintor o corneta, depenent de l'època, o simplement individu de la Tercera Brigada d'aquella presó.

1. LA PRESÓ DE PARTIT DE MANRESA

La presó de partit de Manresa és una casa de barrets.¹

De fet, així es comporten totes les presons que els *nacionales* han d'improvisar per emmagatzemar-hi els ramats de *no afectos al Régimen* que falangistes, paramilitars, militars, feixistes i ressentits en general van aplegant per fronts devastats, carrers, cases i on sigui, moltes vegades de matinada. A mesura que a la geografia espanyola es va acabant la guerra dels fronts i els bombardejos, masses de vençuts s'arreglaren camí d'una presó a una altra, de nord a sud i d'est a oest de la península, amuntegats en trens, sense menjar ni beure i sense saber res del seu destí, perquè si hi ha judicis, sentències o execucions, els vencedors actuen a la secreta.

Els morts encerclen la vida, ara al davant dels murs dels cementeris, igual com abans als vorals de les carreteres. La terra s'ha vestit de dol. Una fam medieval s'ha estès com la pesta.

Els presos que es moren estalvien problemes i diners al *Régimen*.

Els que no es moren per ells mateixos o per acció dels piquets d'execució i de les ràtzies dels paramilitars, el *Régimen* els ha de nodrir al nivell mínim de mantenir-los vius. Però són tants i l'Estat està tan exhaust que aviat cal planificar indults massius i trasllats dels presos amb penes majors als seus llocs d'origen, perquè siguin els familiars els qui es facin càrrec del seu manteniment. En qualsevol cas, les presons són el principal nucli de càstig, d'escarment i d'amenaça per a tota la ciutadania, i una font de mà d'obra gratuïta per a la reconstrucció d'un país que ha estat conquerit a sang i foc.

Càstig, reforma i treballs forçats són encomanats conjuntament a una institució estatal que anomenen emfàticament *Redención*. La institució edita una revista que serà un òrgan intern de les presons i d'adoctrinament dels presos, i que s'editarà des del 1939 i fins a l'arribada de la democràcia a Espanya, el 1978². És l'única publicació permesa a les presons. L'acolliment als programes de *Redención* inclou privilegis que els presos aprofiten per als seus propis interessos; per exemple, visites al locutori que es presenten com d'adoctrinament i que els presos poden regirar

¹ A la presó de Manresa, els presos surten al carrer #15; sovint hi ha fugues, #38 #50 #127; hi ha tràfic de mercaderies, #177 #190.8 #198; fins i tot de garrafes de vi #178; i, encara sort, novel·les; #149. És una presó autogestionada pels presos! #13.

² *Redención: semanario para los reclusos y sus familias: órgano oficial del Patronato Central para la Redención de las Penas...* (1939-1978). Resulta estrany, però no en trobo referències a la Biblioteca Nacional de Espanya.

artísticament per aconseguir que l'adoctrinador sigui un germà atleta que està fent el soldat, o millor, l'adoctrinadora sigui la xicota, o una "disposició transitòria"³.

En qualsevol cas, els captius estan a vessar a l'antiga presó dels Serveis Penitenciaris de la Generalitat, ara anomenada *Cárcel Modelo*, a Barcelona, de manera que, per descongestionar-la, les noves autoritats habiliten presons de partit a diverses capitals comarcals, la primera d'elles a Manresa⁴, però també a Vic, a Vilanova, a Sabadell, a Terrassa o a Mataró⁵.

En principi, la presó de partit de Manresa té un caràcter preventiu, però a l'hora de la veritat també conté una brigada de presoners complint condemna ferma⁶ i una dotació de treballadors esclaus per a la Reconstrucció del Pont de la Reforma sobre el Cardener, entre ells el darrer alcalde republicà, Emili Martínez Espinosa⁷. De portes endins, els interns diferencien molt bé entre presos polítics detinguts a causa de fets de la guerra, i presos comuns (que els polítics anomenen sistemàticament *chorizos*). Aquests sovint pertorben encara més el clima de la presó amb baralles i malifetes que enverinen més, si és possible, la mala sang que gasten oficials i sentinelles⁸.

Així doncs, quan ja tots hem perdut la guerra –tots els de baix, vull dir–, els de dalt han requisat el vell convent de monges⁹ i residència d'ancians de *Las Hermanitas de los Pobres* de Manresa del carrer de Bartomeu (ara novament de "San Bartolomé", al gep de la immensa possessió dels jesuïtes de Sant Ignasi) i l'han convertit en centre de detenció de més de set-centes persones d'ambdós sexes, separades en sengles pisos diferents.

³ Vicenç aprofita el programa *Redención*, per rebre les visites del seu germà i de Lola, #128 #162 #201.

⁴ Sobre la presó de partit, preventiva, de Manresa, improvisada pel franquisme immediatament després de la caiguda de Barcelona (gener 1939), <<http://www.memoria.cat//franquisme/content/preso-de-manresa-documents>>.

⁵ GÓMEZ BRAVO, G. *La política penitenciaria del franquismo y la consolidación del Nuevo Estado*. <<https://www.google.es/search?q=franquismo+posguerra+familiares+atienden+a+presos&oq=franquismo+p+osguerra+familiares+atienden+a+presos&aqs=chrome..69i57.8419j0j8&sourceid=chrome&ie=UTF-8>>.

⁶ Sobre l'existència d'una brigada de presos complint condemna a la presó preventiva de Manresa, #22.

⁷ Sobre el treball forçat de presoners en la reconstrucció del Pont de la Reforma, SÁNCHEZ ARCE, R. El pont de la Reforma (Manresa), *Dovella*, desembre, 1992. pp. 35-40.

<<https://www.raco.cat/index.php/Dovella/article/viewFile/20299/293153>>. I sobre la festa d'inauguració del pont, #19.

⁸ Sobre els xoriços, per exemple, #221.

⁹ *maldito convento*, #118 #205 #207 #213.

La presó, vista per dintre i descrita el 1976 pel convicte Francisco Gros Mateo¹⁰ en unes memòries on el temps ha arrodonit les arestes, s'emmarca en el desordre sistèmic que pateix aquell cortal de presos comuns i polítics, sense dotació de personal ni gairebé de pressupost, deixat de la mà de tots els déus de l'època (religiosos, militars, econòmics i polítics, si és que són diferents), i on de tant en tant els magistrats venuts al poder i els buròcrates revengistes van extraient individus desvalguts per enviar-los a matar al Camp de la Bota barceloní, previ consell de guerra sumaríssim, o a la Model, carregats d'anys de condemna, o a casa, prèviament ensinistrats en la duresa del Règim i les directrius dels catecismes de la *Cruzada*.

Perquè el *Glorioso Alzamiento Nacional*, autor d'una violenta fractura de l'Estat de Dret i de totes les seves institucions, i de l'extermini de tots els funcionaris que no siguin estrictament *adictos*, dona pas a un desastre universal en els serveis de tota mena i a l'empobriment de qualsevol persona de qualsevol sexe que no vagi amb la *camisa azul que tú bordaste en rojo ayer*.

LA PRESÓ PER DINTRE

A la presó de *Las Hermanitas* de Manresa, doncs, hi regna el desordre que no podien controlar els soldats del servei de guàrdia, afamats ells mateixos i brutals, de manera que en els primers temps no hi ha ni tan sols personal de presons, tret d'un director més inclinat al conyac i a no ficar-se en embolics que no a controlar les persones al seu càrrec, i un ajudant a qui no agrada gens la feina, i després l'assistència d'una colla de galifardeus extrets de les milícies del bàndol revoltat, i més que res disposats a passar-la tan bé com sigui possible mentre fan per manera d'anar escalant ascensos per escalafó, ei, sense escarrassar-s'hi.

De manera que –estrambòticament per a un *Régimen* que pretén deixar el país jerarquitzat, net i enllustrat– la institució preventiva de Manresa funciona de portes endins com una presó autogestionada pels propis presos, fins que ja no hi hagi manera de tapar les denúncies i les fugues, i els caps suprems hi intervinguin a cop de destrat.

I és d'aquesta manera com aquell primer director acaba travessant emmanillat com a pres el seu propi pati carcerari, fent tentines per causa del conyac, escena que no figura, que jo sàpiga, en les antologies cinematogràfiques del Berlanga més càustic, però que hi podria entrar.

¹⁰La referència de les memòries de Francisco Gros és: GROS, F. *Memòries minses sense ordre ni concert*. <<http://www.memoria.cat/gros/>>

Agombolament de persones sense higiene possible, brutícia pertot, fam, malalties, tristesa, por, descoratjament, pudor, mort i repressió suren pertot en aquest presidi, manllevat als serveis socials de la caritat manresana, presidit ara per una mort calçada amb botes militars, ruixat amb aigües beneïtes i pútrides, i tot amenitzat amb marxes militars i himnes eclesiàstics... i sardanes de tant en tant, des que la sardana ha estat segrestada i encadenada als folklòrics *Coros y Danzas del Movimiento* en companyia de *tonadillas, pasodobles*, jotes i danses regionals de tota mena.

Un element definitori de tota presó clàssica són els barrots de les finestres, barrots que, en una magnífica parafàsia, el Vicenç un parell de vegades en diu *garrots*.

Els barrots són un tema recurrent, obsessiu, en les més de dues-centes cartes del Vicenç¹¹; no vull saber com serien d'obsessius, per tu, si et toqués posar-te al seu lloc. Des d'un punt de vista literari, a més de setanta anys vista, estàs autoritzat a considerar els barrots com el *leit-motiv* cinematogràfic d'aquesta història d'amor i de coratge. Des de la finestra, tot el panorama es veu a l'altra banda de la capa dels barrots. Sempre la capa dels barrots al primer pla, sempre la presència de qui et vol castigar, doblegar, partir, posseir la teva ment i la teva voluntat, en forma de barrots d'acer, i, per més conya, en forma de creu. La creu de garrots te la marcaran amb ferro roent al front, al pit, allà on més greu et sàpiga, més mal et faci. A la mirada. A partir d'ara tot allò que vegis portarà en primer pla la calcomania de la creu d'acer. Ja està.

Davant per davant de la presó, a l'altra banda del carrer, hi ha edificis de cases modestes, de gent treballadora. Tres o quatre plantes d'alçada, potser dos pisos per planta, i als baixos, una botiga. Les cartes de la col·lecció de la Lola flueixen de banda a banda del carrer, de la presó al segon pis del número 59. La botiga de la planta baixa d'aquest edifici és de queviures i esdevé el centre operatiu de moltes gestions entre la gent de fora i els presoners. Modus vivendi o simple solidaritat emotiva, algunes, o moltes, o totes les dones d'aquestes cases del davant presenten serveis als presoners: els renten la roba, els porten menjar, fan encàrrecs per compte d'ells. Formen part de la vida de la presó i, en alguns casos, hi introdueixen la dimensió dels somnis.

¹¹La finestra barrada, #10 #11 #12 #18 #23 #26 #31#81 #105 #124 #135 # 140#142 #197 #198 #202 #203 #218 #221. - Des d'aquesta finestra es veu el balcó del davant, els pares de Lola prenent el sol, #53; Lola plorant #81; i finalment mirades de desig #195 #200 #208.

Les rutines

L'organització oficial de la presó manresana és casernària¹². Els presoners es mouen a toc de cornetí, des de la diana de bon matí, quan s'han de llevar i passar el recompte, fins al toc de retreta o silenci, després del recompte del vespre, immediatament abans de gitar-se a dormir. La base personal de cada presoner és el catre o la llitera de dos o tres pisos, on cadascú guarda les seves pertinences¹³. Dormitoris comuns, menjador comú, dependències destinades a treballs específics, una cuina amb finestres que donen al carrer, un pati petit per a més de set-centes persones, terrasses prohibides des d'on als sentinelles els vénen ganes de fer punteria amb els presos, o on els oficials prenen el sol¹⁴, un parell de despatxos per al director i l'home orquestra que l'ajuda (i el supleix) mentre fa d'administratiu, i para de comptar.

El toc de diana té una particularitat: els diumenges i els dies de *fiesta de precepto*, a quarts d'onze, el capellà de la presó, don Valentín Santamaría, diu missa al pati. L'assistència és obligatòria. Dempeus els tres quarts d'hora inclòs sermó, els homes a baix i les dones a la galeria de dalt. Doncs bé, tot i l'hora tardana de la missa, el toc de diana s'avança una hora; és a dir, els presoners són llevats a les set en comptes de a les vuit¹⁵. Ningú no sap per què van així les coses, però com que tot és tan complicat i inexplicable, la gent calla i tira pel camí que li diuen.

La vida del presoner¹⁶ és essencialment avorrida i l'avorriment és un bon mitjà de cultiu de rumors que, òbviament, se centren en la guerra i en la impossibilitat física i econòmica que té l'Estat de mantenir una presó com aquesta i, en conseqüència, en un imminent alliberament massiu¹⁷. Certament l'Estat està preparant un indult general que l'alliberi de la càrrega econòmica que suposen els centenars de milers de presos amb penes petites (menys de 6 anys) i mitjaneres (menys de 12 anys) que cal abeurar i alimentar, ni que sigui mínimament, cada dia. Però els rumors són primerencs, del 1941 mateix, i la realitat no es materialitzarà fins a l'estiu del 1943.

Per matar l'avorriment, jo diria que a la presó hi ha una també petita biblioteca, on el Vicenç desfoga una vena poètica indubtable. I ho sospito perquè a les cartes són identificables citacions

¹²Sobre l'organització i el règim de la presó, #13 #20 #48 #109

¹³Vicenç dorm a terra, potser per l'excés de calor, #198.

¹⁴Sobre l'ús de les terrasses per part de sentinelles i d'oficials, #99 #202 #215.

¹⁵Sobre els tocs de diana i de retreta, #130 #131, #150 #224; i els dies de missa, #135 #150 #176.

¹⁶Vida de pres, #19 #30 #37 #38 #39 #69 #77 #130 #151; guerra i llibertat, temes de conversa #173; observar i callar #167; normes arbitràries #135; prohibit fer fotografies #62

¹⁷Sobre els rumors d'alliberaments massius imminents, #124

directes o manipulacions més o menys fines d'alguns poemes¹⁸, més aviat ròncs, d'autors en castellà. Aquesta biblioteka podria estar supervisada, si no gestionada, pel *pater*, mossèn Santamaria, perquè les obres semblen totes d'allò que en castellà se'n diu *de rancio abolengo*.

Però, sobretot per matar l'avorriment, la gent s'apunta a fer activitats per mantenir vives les mans i la ment; però, de fet, no hi ha res per fer. En tot cas, els més espavilats miraran de fer uns calerons per a les despeses de presó¹⁹, i fins i tot la gent munta un taller de joieria artesanal que anomena solemnement *Trust Joier de Reixes Endins*²⁰, on, per exemple, converteixen en anells els duros de plata que cobren a cinc pessetes (sobre la matèria primera no hi fan negoci).

Joies, artesanies i simples manualitats omplen la vida de la presó i les cartes del Vicenç, que dedica temps i enginy a fer estotjos, capsos i capsetes folrades i decorades, una casa de nines, cors per adornar fotografies, espardenyas..., i s'autodescobreix com a pintor, i fa tàndem amb en Pere Alsina per fabricar o decorar qualsevol objecte amb què un pres vulgui i pugui obsequiar alguna xicota²¹. O la mare, vaja.

El 9 de gener del 1941, Lola demana a Vicenç una casa de nines. No puc saber si li feia il·lusió i la somniava per Reis, o si la hi va demanar perquè el Vicenç estigués ocupat i es tragués cabòries de sobre. No cal ser freudià per adonar-se que el Vicenç ràpidament la va començar per l'habitació de matrimoni amb dues tauletes, un armari i un llit, "*lo que uno precisa para contribuir matrimonio*", i poc després ja tenia un tocador amb calaixos i mirall²². Acabada l'habitació nupcial, mai més no se sap res de cap altra sala de la casa de nines. Ai, Vicentet, ai, Lolita...!

L'Alsina és un excel·lent dibuixant i en són una mostra les extraordinàries realitzacions que la benaurada Lola, convertida en senyora Dolors, va guardar tota la vida²³.

¹⁸Identifico citacions o traces de poemes de MANUEL CAÑETE, *Poesías*, Rivadeneyra, Madrid 1859, #144; el poema *Novia de la Tierra* del modernista SALVADOR RUEDA #193; poemes de *Rimas y Leyendas*, de BÉCQUER; un poema de VERDAGUER traduït al castellà i publicat a *Las cien mejores poesías españolas (líricas)*, Barcelona, Editorial Cervantes, 1921, #205; i el poema *Bondad*, de RICARDO GIL, publicat dues vegades, una a *Madrid Cómic*, 1898, i una altra a la *Colección Ariel*, 1909, de San José de Costa Rica.

¹⁹Fer calerons #112 #213; despeses de presó, #202.

²⁰Sobre el *Trust Joier de Reixes Endins*, GROS, *Notes minsas...*, pp. 9-11; #139

²¹Artesania de presó i manualitats, #40 #46 #48 #50 #53 #73 #105 #123 #134 #141 #161 #165 #190.4 #210 #212 #167; anell, #50 #64 #66 #67 #70 #81 #83 #94 #98; anells amb duros de plata, #53; anell i capsos, #50; casa de nines, #68 #69 #70 #71 #72; capsos, #47 #121 #134 #187 #199 #207/ cor, #104 #134/ espardenyas, #202; estoig folrat de seda, #40; felicitacions, #62 #84; joier, #155; mocador fet a mà, #57; nomoblidis, #134 #138 #141; serp i capsos, #92 #94.

²²La casa de nines, reduïda a l'habitació de matrimoni, #69, #70, #72 #73

²³Felicitacions i similars de l'Alsina, per a Manuela i Lola, #65 #82 #84; retrat a ploma del Vicenç, #76.

Un altre entreteniment: el Joan de l'Andrea, fuster i modelista, també es dedica a pintar retrats (el Vicenç, quan en parla, en diu "fotos") amb fortuna variable...²⁴

Amb un anell artesanal els pobres són feliços: els que el regalen i la que el rep. És un món molt petit? Sí, però no gaire petit: és la vida humana que s'aferra al que sigui per xuclar totes les gotetes possibles de felicitat.

Organigrama

Directors i "regeneradors". Sobre l'organigrama, tenim això: al principi, primers mesos de 1939, la presó està a cura d'un tal José Agrela, un funcionari de la República més aviat molt gandul, que a Andalusia havia fet oposicions a *Jefe de Servicios* sense que consti si les va aprovar o no. En tres anys, destinat de Granada a Bilbao i de Bilbao novament a Granada i a Málaga. Mentrestant ha aconseguit un permís de 15 dies per malaltia i un altre de 30 dies sense que se n'especifiqui el motiu, i també ha estat expedientat per absentisme²⁵. Un historial brillant que, ja des del bàndol dels *nacionales*, aquests premien amb un destí a la presó-tuguri de Manresa, premi que coronen al cap de dos anys traient-se'l de sobre amb la *separación definitiva del servicio y baja en el Escalafón del Cuerpo de Prisiones*.

Les raons immediates per las quals Don José és fulminat, Francisco Gros les recorda extensament en un sorprenent homenatge a compte dels seus records d'arestes arrodonides; però tot el que ell atribueix a un caràcter més aviat bonhomíós del director té una lectura ben altra, a partir dels seu historial: no és que aquest home senti algun afecte envers els "seus presos" (com ell mateix els anomena en defensar-los davant dels jesuïtes), sinó que essencialment és un trepa estovat i gandul que sobretot busca evitar complicacions i anar fent la viu-viu per l'escalafó funcional²⁶.

També val a dir, però, que els mateixos que ara el fulminen no l'havien ajudat gaire a reeixir de la missió impossible que li havien imposat: de primer me li van encolomar més de set-centes

²⁴Sobre els retrats del Joan de l'Andrea, #151 #152 #154.

²⁵Sobre el currículum de José Agrela, Revista *Vida Penitenciaria*, diversos exemplars entre 1933 i 1935, disponibles a la pàgina de la Biblioteca Nacional de España; i sobre la seva destitució fulminant, <<http://www.boe.es/datos/pdfs/BOE/1941/221/A06057-06057.pdf>>

²⁶Notes minses... pp. 3-6.

persones amb només un ajudant. Després li van enviar quatre militars inexperts, extrets de les milícies, que poca cosa més podien o volien fer que fer-se passar la gana i sobreviure al desastre, fins que van caure, tots plegats, sacrificats a la deessa Regeneració.

El director que l'ha de succeir és un tal Miguel Guzmán que Gros defineix com un home just²⁷, però no cal fer gaire cas de l'elogi perquè el 1976, a quaranta anys vista dels esdeveniments, per a Gros també l'antecessor havia estat el director providencial amb què la sort havia amollat els patiments d'aquella munió de presoners.

La repressió sobre els presos que ha comportat la caiguda d' *el bueno de Don José* és terrible com el pas d'un arcàngel.

Les regeneracions pateixen totes un defecte de sèrie: la seva eficiència descriu una corba que, començant des del primer instant pel punt més alt, va descendint en un pendent amable que acaba a les sensuals ribes de la mar serena del qui dia passa any empeny. Per exemple, i pel que fa al Vicenç Prades, aquest està segur que (si més no des del lloc privilegiat de la cuina), tant com els antics pinxos li van acabar devent favors, tard o d'hora també n'hi deuran els que arribin nous²⁸.

La presó de Manresa és objecte de, com a mínim, tres inspeccions regeneradores, provocades pel clamor de la corrupció²⁹, o per la fuga de presos, o per les infraccions criminals dels sentinelles (que hi ha de tot): una, l'octubre del 1940, una altra, el novembre del 1941 i una darrera, el 2 d'agost del 1943 (aquesta gairebé còmica perquè l' enviat agafa tothom, fins i tot el director, en els calçotets de la plena migdiada canicular)³⁰.

Així és que a cada inspecció li succeeix una repressió furibunda sobre els presos³¹, un redreçament general de les normes, un control omnímode de tot i uns dies de càstigs sense mesura... que, a poc a poc i amb paciència monàstica, les víctimes van emmotllant, arrodonint, apaivagant, fins que tothom fa les paus amb tothom a l'espera del proper daltabaix³² i del relleu corresponent.

El Vicenç parla d'una manera acuradament lacònica quan es refereix als efectes desastrosos de la victòria de l'exèrcit rebel. Aquí la manca de notícies no és gens ni mica una bona notícia. Quan

²⁷Sobre el director Miguel Guzmán, Gros, *Notes minses...*, p. 33.

²⁸Sobre el poder dels cuiners sobre els soldats sentinelles, #20.

²⁹Sobre la corrupció generalitzada que campa per la presó #190.3

³⁰Sobre les inspeccions inesperades i les seves funestes conseqüències, #130, #202 #204 #216 i GROS, *Notes minses...* pp. 24-25.

³¹Sobre les prohibicions repressives, per exemple, #111

³²Sobre els canvis "regeneradors", #48 #49 #52 #109 #130 #204 #216 i GROS, *Notes minses...*, p. 16; i sobre el relaxament general, #136, #137

desapareix de la cuina el company més barrilaire que tocava l'acordió, uns dies després sabrem breument que resulta que li han caigut vint anys de presó i l'han tancat a la brigada dels condemnats. Quan la Lola transmet una mala notícia perquè arribi al Pere Alsina, tot resta massa nu perquè no calgui suposar que l'amic desconegut ha passat pel piquet d'execució³³. De què va morir el germà anònim de la mateixa Lola?

A les tres de la matinada del 15 de febrer del 1942 han tret de la presó el cadàver d'un noi que hi ha mort³⁴. Exactament igual com amb el cadàver de Miguel Hernández, a Alacant. Al *Régimen*, no l'importa si es moren els rojos, però els morts se'ls expulsen de sobre a la primera matinada, l'hora més callada. L'hora dels covards.

D'altra banda, trencar un vidre té càstig, i no és lleu: un mes de calabós. I és que, en bona mesura, els vencedors s'entesten a deshumanitzar i a estigmatitzar aquells que han estat condemnats per la guerra civil.

Oficials i sentinelles. El *Régimen* acabat d'estrenar copia com un alumne amb complex d'inferioritat el sistema alemany d'extermini dels enemics polítics i esmerça molt d'esforç i molts d'arxius a depurar a fons els funcionaris de la República, molt especialment els mestres i els oficials de les presons³⁵.

D'aquesta manera és com el nou Estat sorgit de la rebel·lió i la guerra es troba desprotegit de professionals experimentats i ha d'improvisar a mesura que va obrint els establiments que necessita, en primer lloc les presons.

De bon començament, Manresa ha patit una manca dramàtica d'oficials de presons, ja que per atendre (és a dir custodiar o simplement intentar que no fugin) més de set-centes persones, la institució és dotada d'un director i d'un assistent que, tan aviat com podrà, canviarà d'ofici i es farà visitador mèdic. Després, al cap de moltes gestions del director ("moltes" potser és molt dir), les autoritats hi destinen quatre soldats de graduació mitjana, amb escalafó d'oficial de presons, que aviat es deixen seduir per les temptacions de la cuina fins a caure en desgràcia juntament amb el

³³Sobre les males notícies, #20 #22 #99, i els càstigs, #46

³⁴El cadàver d'un noi surt de la presó a les tres de la matinada, #181.

³⁵Sobre la depuració de funcionaris, per exemple, DE RIQUER, Borja. "Depuracions i acomiadaments polítics", en VILAR, Pierre. (dir.), *Història de Catalunya*, vol. VII. Barcelona: Edicions 62, 1989, pp. 92-94. – ALBIN, D. "Las otras víctimas de Franco: así se diseñó la 'depuración' de miles de funcionarios". *Público*, 6/8/2017.

<<https://www.publico.es/politica/depuraciones-franquismo-victimas-franco-diseno-depuracion-miles-funcionarios.html>>

director. Més endavant ja hi trobem oficials en vies de professionalitzar-se, per exemple el cap de l'oficina, l'estiu del 1943³⁶.

Uns sentinelles. Així doncs, a falta de professionals, el funcionament de la presó s'adjudica als mateixos presoners, i la seva custòdia, a una colla de soldats de lleva i de guàrdies civils avariciosos i brutals que no tenen cap inconvenient d'amençar els presoners que miren per les finestres, o fins i tot d'engegar-los un tret perquè sí.³⁷

En les seves cartes, el Vicenç mesura amb peu de rei quines coses explica, com les explica i a qui implica en els esdeveniments. Ha passat onze mesos a la presó *Modelo*, de Barcelona, i allà ha après a moure's en la clandestinitat. Les coses que no explica defineixen en quin grau d'alerta es troba la censura. La censura real o la probable, o la possible. Només blasma quan està molt nerviós, per exemple, quan acaba de veure de cara el canó d'un fusell. Tanmateix, entre el mar de silencis, hi ha uns pocs illots de funcionaris o assimilats que tenen un paper secundari i no gens simpàtic en les cartes a Lola.

Uns oficials. Un d'ells és un oficial petit i molt malhumorat, del qual no conec el nom, que espanta la Lola i ha caigut per sempre més, sota el sarcasme del Pere Alsina, en un ninot que ha esdevingut paradigmàtic de les condicions de la presó de Manresa³⁸. Aquest mateix milhomes apareix en aquestes cartes, pistola en mà, buscant per la presó uns quants fugats que fa hores que han esbotzat la teulada i s'han esmunyit pel cable del parallamps. Però si està de bon humor i de nit troba llevats uns quants presos, els deixa que facin la seva sempre que no alcin la veu.

Hi ha oficials malnats que per no res et fan tallar els cabells, que roben les pertinences d'un presoner castigat al calabós, que prenen el sol a la terrassa i no permeten que mentrestant ningú no hi entri, que els diumenges al toc de diana pugen als dormitoris a llevar a crits els presoners una hora abans que els dies de cada dia³⁹.

El pater familias. Un altre personatge, sense el qual la presó de Manresa podria ser qualsevol altra cosa, o qualsevol altra presó de partit, però no aquesta de Manresa, és el *pater familias*, mossèn

³⁶Sobre el cap de l'oficina i la seva preocupació per la situació del Vicenç l'estiu del 1943, #191, #195, #197.

³⁷Sobre l'agressivitat dels sentinelles, soldats o guàrdies civils, #30 #202 #203 #215

³⁸Sobre l'oficial "Pequeño" #48 #127 #136

³⁹Retrats d'oficials, #46, #30, #130 #203 #216 #219 #221

Valentí Santamaria, una institució polifacètica en el món eclesiàstic i cultural del Bages des dels anys 1920, que, com a capellà de la presó, tan aviat fa catecisme o sermons abstrusos com fa de mediador en processos a favor dels presos peneditos (o sotmesos), o projecta pel·lícules truculentes on els malvats en general i el revolucionaris en particular són objectes de condemna eterna⁴⁰.

El paper dels capellans és crucial, mai tan ben dit, en el sistema repressiu del bàndol *nacional* espanyol. Deixem de banda els papers rituals, tant tètrics com pintorescos, en les cerimònies d'extermini a garrot o davant de piquets d'execució. Dels capellans, el *Régimen* espera (els exigeix) aquell paper de cohesió que va descobrir, en el cristianisme, Constantí el Gran al segle IV de la nostra era. Pagà com era, va omplir d'honors i de beneficis l'aparell jeràrquic del cristianisme i va convocar i presidir el primer gran concili dogmàtic, el de Nicea, curull de definicions difícilment comprensibles, però que, a través de la unificació de la fe en els misteris trinitaris, en totes les regions de l'imperi romà estaven destinades a cohesionar el poder de l'emperador⁴¹. Més de mil anys més tard, a l'imperi espanyol, Felip II havia copiat el model i, prenent com a ostatges els cànons del Concili catòlic de Trento i sobretot els dels concilis provincials que es van celebrar a Espanya després de l'ecumènic⁴², va beneficiar la immensa estructura eclesiàstica contra-reformada perquè li cohesionés el poder imperial. Seguint l'exemple encara, cinc-cents anys més tard, el general Franco aprofitava la massacre de capellans i monges del 36, quan havia estat ell qui havia fracturat les institucions d'ordre de l'Estat republicà, i amb tots els beneficis possibles i molt d'encens va sotmetre el poder espiritual al seu projecte de regeneració a sang i pànic; val a dir que el "poder espiritual" s'hi va posar molt bé i que, al general, no li va costar gens d'esforç, llevat, en alguns casos, del País Basc.

Així doncs, forces d'ocupació militar, amalgamades amb forces d'ocupació espiritual, reconduïen lleis i persones a un ordre casernari i perfectament jerarquitzat que es venia al món com un Estat impol·lut que durant mil anys seria l'exemple de les nacions. D'aquí el paper dels eclesiàstics en les institucions educatives i reeducatives, i sanitàries de l'Estat.

⁴⁰Sobre la tasca polifacètica de mossèn Valentí Santamaria a la presó de Manresa #103 #169 #186 #195 #196 #200 #204 #205. També: <<http://www.memoria.cat/franquisme/content/preso-de-manresa-documents>>.

⁴¹Una bona biografia de l'emperador Constantí: BRANDT H. (2006) *Konstantin der Grosse*. Munich, Verlag C. H. Beck oHG. Trad. al castellà MACARENA GONZÁLEZ (2007) *Constantino*. Barcelona, Herder, especialment pp. 92-97.

⁴²FERNÁNDEZ TERRICABRAS, I. *Felipe II y el clero secular, la aplicación del Concilio de Trento*. <<https://studylib.es/doc/8487124/felipe-ii-y-el-clero-secular-la-aplicaci%C3%B3n-del-concilio-d...>>

I d'aquí el paper de mossèn Santamaria a la presó de partit de Manresa.

Si l'Estat deixa anar un dia el Vicenç, serà quan als jerarques els sembli bé, i després d'haver-lo escarmentat, sota l'amenaça terrible de la dictadura i, perquè no hi falti res del binomi *Dios y Patria*, quan s'hagi après el catecisme catòlic. Cal que tothom conegui el catecisme: els de baix perquè aprenguin a acotar el cap i a estirar les càrregues, i els de dalt per servir-se'n *por la G. de D.* ("*por la gracia de Dios*", o "*por la guasa de Dios*"?). La gent que ve de la República, i més els que vénen del comunisme o de l'acràcia i el sindicalisme, han d'aprendre els manaments, els sagraments, els dogmes, els pecats de tota mena i les penitències corresponents, abans de ser batejats, confirmats, confessats, combregats, casats i enterrats entre llatínòrums incomprensibles i fum d'espelmes: tot ben endreçat, al seu temps i seguint el reglament establert. I així tenim la colla del Vicenç i companyia, estudiant a pressió un catecisme que els ve molt gran, entre el 19 i el 28 de gener de 1942, un mes abans de ser alliberats per sorpresa⁴³. I el mossèn quan, certament fent la vista grossa, veu que els seus presoners ja saben de què va tot plegat en el nou ordre, aleshores intervé directament a favor de l'alliberament⁴⁴.

Els presoners: "cabos" i "destinos". Directors i ajudants a part⁴⁵, la presó només pot funcionar per un fet tan inconcebible en una institució penitenciària com és la bona disposició dels presoners, de manera que les tasques indispensables per a la supervivència i la convivència s'organitzen jeràrquicament (sí, sí, autocràcia!) a càrrec d'uns personatges que anomenen "cabos"⁴⁶, presoners de confiança nomenats pel director, i uns "destinos" que executen les feines necessàries del dia a dia: cuina, manteniment, comunicacions, servei d'ordre...

De nit, el servei d'atenció i vigilància corre a càrrec de l' *imaginaria*, una institució militar nocturna per la qual un soldat roman despert durant el període de guàrdia que li correspon, i vetlla el son dels companys. És una institució absurda en una presó que no sigui la casa de barrets autogestionada com era la de Manresa⁴⁷, perquè com és possible que un pres exerceixi les funcions dels vigilants de la presó?

⁴³Sobre l'aprenentatge accelerat del catecisme (o "doctrina" segons la parla del Vicenç), #164, #165, #167, #169, #170.

⁴⁴Sobre la intervenció de mossèn Santamaria en l'alliberament definitiu del Vicenç, #195 #196 #200 #204 #205.

⁴⁵El director nomena també, entre els presos, uixers personals, com ara un que anomenen "Abuelo", #40.

⁴⁶Sobre els "cabos", #10 #176.

⁴⁷Sobre les imaginàries i la vetlla del son dels companys, #60

Una altra excepció clamorosa és la facilitat amb què determinats de destins surten al carrer, cosa que fa que les ocupacions de servei comunitari més buscades siguin les de marmitó, per descarregar els carros o camions de subministrament de la cuina, i les de pintor de brotxa, perquè el director té la mania de mantenir immaculadament blancs els barrots de les finestres, però, sobretot, els murs exteriors de la presó.

Per a les noies de Manresa, i especialment per a les de les Escodines, als voltants del carrer de Sant Bartomeu, aquestes sortides fan de la presó un calador de "nòvios" en un temps en què una part molt important del jovent masculí ha estat exterminada per la guerra. Certament és exposat enamorar-se d'algú que pot ser condemnat a mort d'un moment a un altre, o pot desaparèixer per sempre en el moment de ser posat en llibertat, però les hormones són les hormones i, passat l'horror d'una guerra, la mare natura s'encega i demana efusió.

El sistema de comunicacions amb l'exterior i de lliurament de paquets flueix a través de cistells que entren a la presó més o menys plens de menjar, tabac, roba neta i encàrrecs, i en surten plens de roba per rentar i, en tot cas, cartes que se salten la censura i algun regalet elaborat pel propi pres o comprat al Trust Joier de Reixes Endins. El govern del *Generalísimo* necessita apropar els presos als seus llocs d'origen perquè els atenguin els familiars respectius, i fer la vista grossa sobre el tràfec de cistells perquè l'atenció de parents i d'amics abarateix els costos alimentaris d'un sistema penitenciari desorbitat en un estat en fallida. A Manresa, el tràfec dels cistells el controla un *cabo* de confiança del director.

Càrrecs de confiança, doncs, potser sí, però tots coneixem més d'un llepa que pot fer-ne de tots colors a compte de la confiança...; de manera que és lícit pensar quina mena de "control" exerceixen aquests facinerosos. El *cabo de cestas*⁴⁸ és el primer interessat a fer tripijocs dels gruixuts: entren i surten garrafes de vi a coll de la Lola i no passa res, perquè aquest vi és dels presoners que estan destinats a l'hort, a tocar del convent dels jesuïtes, i el comparteixen, com és natural, amb el mateix *cabo* dels cistells... O la Lola fa de cartera: al seu cistell els presoners amics hi fiquen les cartes que no passen censura, i ella les porta a les bústies de correus⁴⁹. Molts dels encàrrecs entre els presoners i l'exterior se centralitzen a la botiga de queviures⁵⁰ que hi ha als baixos de "la casa del davant", al número 59 del carrer de Sant Bartomeu, al 2n pis del qual viu la família Batlle-Medina.

⁴⁸Sobre el *cabo de cestas* o, segons el Vicenç, també "*hEmpleado de las cestas*" #67; i sobre els cistells, per exemple, #67 #149.

⁴⁹Lola en funcions de funcionària alternativa de correus, #152 #156 #163 #164...

⁵⁰Botiga de queviures de la planta baixa de la casa del davant, #20 #35 #120 #123 #128 #135.

Les dones d'aquest edifici gestionen els encàrrecs a través del sistema de cistells, supervisat *pel cabo de cestas*. Per aquest sistema també entren i surten missatges clandestins quan la situació de control i de censura no permet els tripijocs missatgers a cara descoberta dels soldats del cos de guàrdia⁵¹.

Un altre *cabo* de confiança és el de portes: si un pres no està autoritzat a rebre visites al locutori, simplement compra el nom per a l'ocasió a un altre que no és a la llista negra; el visitant (normalment la visitant) demana per aquest darrer nom i qui es presenta és el no autoritzat.⁵²

Tots aquests favors tenen un preu, òbviament, i a la presó hi ha un tràfic de petites quantitats de diners que, ben mirat, en conjunt han de sumar molts diners. Pertot hi ha fam i misèria, però els parents dels presos es treuen el pa de la boca per a ells.

Entre els destins, el privilegiat és sens dubte el de la cuina, on els oficials, quan n'hi ha, treuen el ventre de pena i també l'en treuen els sentinelles que es porten bé amb els presos adients, els que poden pagar *en espècie*⁵³. És per aquesta raó que el director de la presó nomena, per a la cuina, presos de caràcter reservat, perquè no convé que els tripijocs estiguin a la vista dels bocamolls⁵⁴. Se les sap totes, el director.

No oblidem que a tota la península és temps de gana per a tothom que no formi part de l'elit de l'elit vencedora de la guerra; de l'elit de l'elit, vull dir, perquè els pobres *nacionales* de carn de canó, per més que íntimament es considerin victoriosos i desfilin portant el pas quan van a missa, també resten sotmesos a la misèria i a la fam universals. I, com que si podia passar passa, la cuina esdevé un niu necessari de corrupció: els oficials es venen per un guisat de conill i els sentinelles, per una ració extra de ranxo⁵⁵.

⁵¹Missatges superclandestins, #190.1-190.9.

⁵²Sobre el tràfic de vi per als destins hortolans de la presó, i el tràfic de noms per a les visites al locutori #171.

⁵³Sobre els privilegis del destí a la cuina i els tripijocs que aquesta genera, #13 #42 #45 i GROS, *Notes minses...* pp. 3-5, 16 i 24-28.

⁵⁴"Yo tengo un caracter que con mis cosas soy rreserbado, de lo contrario no me ubieran metido de Cocinero", #40.

⁵⁵Sobre els serveis exteriors clandestins dels sentinelles a canvi de racions extra de menjar, per exemple, #21 #39 #43 #44 #45

El Vicenç Prades té la rara habilitat de col·locar-se sempre a l'ombra de l'arbre més generós⁵⁶. De bon començament el trobem de rei del mambo a la cuina; després de la depuració regeneradora de l'octubre del 40, i expulsat d'un destí tan privilegiat, fa de pintor, cosa que li permet rondar per les terrasses i sortir al carrer⁵⁷ per veure la Lola; i de corneta. I quan, després de casat, el tornen a tancar pels problemes burocràtics dels informes que falten, el director el torna a nomenar corneta, cosa que li permet estar per tot arreu a tota hora (a la mili en dèiem "escaquejat"), i fer-se col·lega dels oficinistes per fer ús de les màquines d'escriure de l'oficina, tot i que amb cintes velles i gastades⁵⁸.

I uns quants acusetes. Finalment, a la presó hi ha personatges execrables que, tot i ser presos, es busquen la vida per arribar a ser presos d'excepció. Són els acusetes .

La història dels acusetes l'explica Gros extensament a propòsit d'una suposada rectitud moral del nou director de la presó, Don Miguel. No és aquet l'únic cas de delators, ja que en dues o tres altres ocasions Gros parla del "servei d'informació" que funcionava a la presó com un autèntic servei d'espionatge a càrrec de personatges llefiscosos com en Sellarès, que a la presó feia de sagristà beat, però que al principi de la guerra s'havia passejat pel seu poble amb ornaments de la sagristia i calzes a les mans..., o en Viladomat, un curt de gambals de Sant Fruitós, vinculat a la CNT.

El Vicenç posa en guàrdia la Lolita davant dels delators, sobretot dels que s'aposten al locutori. Hi insisteix molt en les notes supersecretades passades de superestranguis en paperets minúsculs i lletra de puça.⁵⁹

Censura i mitjans de comunicació "alternatius"

A la *nueva España Libre*, tota forma de comunicació està sotmesa a censura. Els mitjans públics de comunicació, per descomptat, però també les comunicacions privades: per a elles hi ha els serveis

⁵⁶Sobre les martingales del Vicenç amb els destins de la presó, per exemple, #42 #45 #49, #194 #204 #221.

⁵⁷Sortida al carrer, #38 #128

⁵⁸Destins del Vicenç: cuina, #11 #13 #15 #17 #19 #23 #30 #33 #35 #40 #49 #61; cuina insana #39; fa fideus #15, arròs sense oli #24, sopes #34; gresques dels cuiners #19; privilegis del destí #42. – Pintor, #123 #126 #128 #138 #141 #170; pintar al carrer sota vigilància #130 #137 #140. – Corneta #88 #192 #202 #216 #224.

⁵⁹Sobre els delators en general, #224 i GROS, *Notes minses...*, pp 17-18 i 33-34; sobre els delators del locutori #107 #190.1 #190.3.

d'informació i els delators. I per damunt de tots dos mitjans plana la figura del censor, blasmada i ridiculitzada des de sempre i per tothom, de dretes i d'esquerres.

Als primers temps de la dictadura, la censura de les cartes és militar i afecta tota la correspondència, fins i tot entre civils, tramesa per correu postal⁶⁰. Amb molta més raó, la correspondència dels presos se sotmet al control censor del sistema. Això durarà molt més que els primers temps de la dictadura, de manera que amb democràcia o sense, mai no serà segur que sempre i en tot lloc es respecti el dret a la privacitat de la correspondència.

Els presos, però, en saben més que els carcellers, perquè els carcellers passen mentre que la presó és ella mateixa amb els seus presos en una sola unitat que roman al lloc i es coneix a si mateixa en tots els seus racons⁶¹, de manera que, per molt que hi hagi un oficial censor malhumorat⁶², la censura té més fuites que un cistell de vímet i els censurats, en circumstàncies normals, fan realment allò que els dóna la gana i gairebé sempre se'n surten.

El pont sobre els estimballs de la censura es fabrica subornant un sentinella, entabanant el *cabo de cestas*, o llagotejant el paleta perquè se solidaritzi amb el pobre pres, de manera que les comunicacions d'estranguis, sobretot les escrites, es converteixen en la norma en el temps que podem anomenar "de pau" aquí dintre⁶³.

De la mateixa manera, quan les coses es compliquen després de les desastrades inspeccions sorpresa, o quan la ventada regeneradora assota la vida carcerària, apareix la correspondència censurada, les cartes pulcres i respectuoses, de cal·ligrafia acurada (tant com sigui possible, entenguem-nos), enviades per correu amb segell postal al sobre. Val a dir que passar censura encara surt car al presoner, perquè el segell està a 20 cèntims. Cornut i pagar el beure.

De fet, el relaxament que paulatinament va amollant les condicions de la presó, després dels moments "regeneradors", es pot veure reflectit en la seqüència de cartes del Vicenç, passades per la censura i burlades, des del febrer del 41 al gener del 42, quan ja han tornat a establir-se fermes

⁶⁰La primera de les cartes guardades per la senyora Dolors Batlle, posada per ordre cronològic, enviada des de Torres de Montes, a prop de Barbastro, Huesca, ha passat per la censura militar, i es tracta només de correspondència entre amigues, #1.

⁶¹Estratègies de comunicació, #61 #92 #107 #126 #188 #189.

⁶²El censor és un oficial, quan n'hi ha: les cartes se li han de lliurar amb temps i no han de ser gaire llargues, #85.

⁶³Sobre la censura #48 #85; i les precaucions que la censura imposa #216, v. també "xivatos"

sistemes de lliurament "alternatiu" de cartes que entren i surten de la presó sense que els censors o vigilants hi facin (o hi vulguin o hi puguin fer) res⁶⁴.

En el cas de les cartes del Vicenç, les enviades per correu postal amb segell, és a dir passades per censura, comencen amb la regeneració de primers d'octubre del 1940 i duren fins a finals de juny del 41, amb algunes excepcions, per exemple, les cartes de condol per la mort del pare de la Lola, i les felicitacions de Nadal i de Cap d'any⁶⁵. El 1943, quan el Vicenç torna a campar per la presó fent amics, la inspecció sorpresa del dia 2 d'agost el posa en guàrdia i fa una carta extremadament polida que sembla a punt per passar novament la censura; està escrita a mà per no comprometre la gent de l'oficina que li permeten emprar les màquines d'escriure, i no hi posa cap barbaritat. Però quan s'ha assegurat que el pont pot seguir funcionant sense perill, hi afegeix unes notes marginals on torna a ser el Vicenç esbravadís de sempre i el sobre el torna a mecanografiar deixant-se anar de sentiments⁶⁶.

Tanmateix, tant si les cartes passen censura com si no, el Vicenç és molt molt cautelós i gairebé mai no hi escriu res que el pugui incriminar, i molt menys comprometre la Lola, si de cas la carta caigués a les mans que no toquen⁶⁷. Aquesta norma té rares excepcions: quan la Lola trafica amb el vi dels hortolans i del *cabo de cestas*, quan el Vicenç perd els nervis per la maldat dels sentinelles i els estralls de la fam⁶⁸.

Quan els temps no són fàcils, però no tan difícils que obliguin a passar les cartes per censura i enviar-les per correu postal, les cartes del Vicenç a la Lola surten de la presó plegades a la secreta⁶⁹ o ficades en sobrets de la mida de les targetes de visita; el format final permet de passar el missatge, amb gest destre de truans, de mà de pres a mà de missatger, i aquest les deixa a la botiga de queviures de l'altra banda del carrer, des d'on les dones dels pisos superiors les gestionen. Els missatgers són variats: un soldat que a la cuina ha tingut ració extra, un civil que fa feines a la presó, però sobretot els cistells que entren i surten i s'hi ha de fer la vista grossa perquè permeten que amb el pressupost estatal els presoners no es morin tots de fam⁷⁰.

⁶⁴ Per a establir la corba de relaxament, #78 #92 #119 #123 #126 #129 #164.

⁶⁵ Cartes passades per censura, amb algunes excepcions entremig, #48 a #117.

⁶⁶ La carta de la inspecció inesperada del migdia del 2 d'agost de 1943, #216.

⁶⁷ Sobre la discreta concisió, per exemple, en el relat de la fuga de nou presos, #36 #38

⁶⁸ Tràfic de garrafes de vi, #178. – Sobre els estralls de la fam a la presó, #107 #128 #130 #176 #190.3 190.9 #118 #151 #176. – Brutalitat dels sentinelles, #202 #203 #215.

⁶⁹ Cartes plegades a la secreta, #10.

⁷⁰ Missatger "de confiança" #13 #20 #40 #45; paleta #119; sentinella #11 #43. – Sobre els tripijocs de locutori

Que l'enginy dels presoners és més viu que el dels carcellers ho demostra que a la presó del *nuevo Régimen* de Manresa es pot escoltar Ràdio Pirenaica. És possible que a la presó hi hagi instructors revolucionaris (potser l'Alsina entre els homes, i l'Empar Llovet entre les dones), que, fidels al guió, informen la resta de presos polítics i pronostiquen que el règim franquista no pot mantenir-se sobre tanta misèria, fam i malalties com assoten les classes populars espanyoles. Estan informats i –ells sabran com– han introduït a la presó de Manresa un receptor de ràdio i escolten no pas els *Discos Solicitados* d'una emissora del *Régimen*, sinó Radio Pirenaica que, fundada per Dolores Ibárruri, *La Pasionaria*, enceta les seves emissions des de Moscou el 22 de juliol de 1941 i, fins el juliol del 77, esdevé un element clau de la resistència antinazi i antifranquista⁷¹.

Pel que fa al Vicenç, cal reconèixer que la censura ha tingut per a ell, i fins a cert punt només, una funció pedagògica: m'imagino el censor cridant el Vicenç, recriminant-li l'ortografia caòtica i la sintaxi sagnant, i ensenyant-li fins i tot la correcta posició dels signes d'admiració i d'interrogació. No vol dir que el censor se'n surti, perquè l'ortografia i la sintaxi seguiran ferint els ulls, però hi ha com un aire de remirament i esmena que fa pensar que el Vicenç demana consell i que o el censor o algun amic li n'ofereix, de manera que la lectura de les cartes posteriors va resultant de mica en mica lleugerament menys penosa⁷². Cal comptar, també, amb el mestratge de la Lola⁷³.

Hi ha, però, un lloc on la censura és rígida fins al punt del sadisme: el locutori. A Manresa, segons ens el va dibuixar Pere Alsina, és un espai no gaire ample amb una gran reixa de sostre a terra i de paret a paret. Aquí es troben els presos i els externs sense cap mena de possibilitat d'intimitat perquè l'oficial vigilant impedeix qualsevol efusió física i els delators estan a l'aguait de qualsevol efusió verbal. Sovint, quan s'hi troben la Lola i el Vicenç, no saben què dir-se; a part que aquest sigui un fenomen normal entre enamorats fascinats, les condicions ambientals, l'agombolament de persones i el fet de sentir-se escrutats, certament no hi ajuden⁷⁴.

Per acabar, no hi ha censura que valgui quan el desig dels amants es converteix en mirada negra i lluent de banda a banda del carrer, de finestra a balcó i de balcó a finestra, o quan un imperceptible gest dels llavis envia un missatge de bona nit. O sí que hi ha censura que valgui, quan

i cistells, per exemple, #171.

⁷¹Sobre el fet inaudit que Ràdio Pirenaica s'escolti a la presó de Manresa, #128.

⁷²A les darreres cartes passades per censura, els signes d'interrogació i d'admiració estan ben posats: fins ara, els posava invertits, #49.

⁷³Lola, mestra particular del Vicenç, #74 #88.

⁷⁴Sobre el locutori, #13 #14 #17 #18 #26 #27 #35 #36 #44 #48, 53

un guàrdia civil malnat amenaça amb la seva arma carregada el pres que està mirant per la finestra.⁷⁵

Fugues

Si alguna cosa deixa en ridícul una institució penitenciària, aquí i al planeta Saturn, és una fuga de presos. A més, per la mateixa naturalesa de la fuga, l'aventura atorga als fugats una aura heroica que harmonitza bé amb les pel·lícules d'acció, però no amb el sistema judicial impecable que el *Régimen* volia mostrar al vell món corrupte. Per la banda dels responsables, doncs, tota fuga posa al descobert la manca de professionalitat dels guardians, la precarietat dels mitjans de custòdia o, en definitiva, la ineficàcia intrínseca de qualsevol sistema repressiu.

Pel que fa al colador de Manresa, he registrat tres o quatre fugues en poc més de tres anys⁷⁶; el Vicenç en descriu dues, una de força nombrosa a primers d'agost de 1940, i una segona, més aviat còmica, durant un concert de sardanes organitzat al pati de la presó amb motiu de la Festa Major del 1941, també al mes d'agost. Aquesta fuga podria ser un guió d'una pel·lícula de Berlanga. De primer, els oficials de la presó encapçalats per "*El Pequeño*", després la policia, després els guàrdies civils, tots "*pistola en mano*", uns després dels altres, corrent amunt i avall, estudiant i reestudiant el mateix camí de la fuga, per acabar trobant a dalt de la teulada una espardenya perduda i una arma extremadament perillosa que els fugats portaven per si s'havien de defensar i que van abandonar: una agulla de fer espardenyes. Mentrestant, els altres presos tancats a les brigades no poden dormir, i saben que després pagaran totes i cadascuna de les conseqüències en la ja coneguda forma de la regeneració més dura.

⁷⁵Sobre les amenaces dels sentinelles contra els que de tarda o de nit estan mirant el carrer per una finestra, ni que estiguin reunits amb l'advocat, #202 #203.

⁷⁶Fugues: el 7 d'agost, de nou presos, #38. – El mes de novembre, d'un pres, "Un prisionero de la cárcel de la ciudad se escapa aprovechando un traslado. Expedientan a los soldados que lo custodiaban", <<http://www.memoria.cat/presos/es/content/cronolog%C3%AD>>. – Festa Major de 1941 (finals d'agost), dos presos comuns i un de polític, #127. – Tardor de 1943, un jutge d'instrucció de Manresa demana a l'alcalde que ordeni l'elaboració d'un plànol detallat de la presó i hi assenyali el trajecte que van seguir uns presos fugats, <<http://www.memoria.cat//franquisme/content/preso-de-manresa-documents>>.

Passar misèria

"Por lo que mas quieras, no digas nada a madre de esto que te digo que no nos dan pan, pues ya sé que sufriría", "... pues no tienen de comer: el Sabado solo nos dieron, por la mañana, un poco de café sin azúcar y nada mas, y llebamos ya dos días, que solo nos dan que una sola sardina de lata, pues todo el mundo se pone enfermo. no nos dan caliente en todo el dia". "Sobres la comida, es mucho el sacrificio que acés y muchas son las beces que entre mi me digo. ¿Comeran ellos como yo? Lolita: te juro, que si no fueses tu y madre, este Vicente moriria, pues, como te dije, aqui de comida no nos dan. Pues en estos momentos dicen que nos daran un caso [cazo] para dos de arinas [gachas], pues ya son las diez de la noche, pero yo ya he comido: he comido la verdura que me has mandado al medio dia, pero ay muchos que no an comido y te juro me dan lastima". "... hay muchos que recojen las pieles del platano, y se las comen como los cerdos."

La fam és el rastre més clar de la guerra que ha desertitzat Espanya. La Lola i la Manuela ho viuen intensament: mare i filla treballen, la primera fent feines per les cases i a la fàbrica de Can Giró, la segona només a Can Giró, però així i tot, quan el pare mor, a casa hi entra la misèria, tant que la Lola gosa demanar ajut a la seva "amiga" aragonesa que està a punt de matar el porc al Somontano.

Els arguments que empra la Loreto, la "rival" de la Lola en la seva conquesta (o reconquesta, això no se sabrà mai) del Vicenç, també són pagans i de seducció per al ventre en temps de fam: un dia, pa amb llonganissa embolicat amb paper de diari; un altre dia, quan suposa que l'home està malalt, un parell d'ous (i tabac); finalment i gloriosa, una butlleta (que no tocarà) per la rifa de tot un porc...: declaracions d'amor com aquestes el mes de gener del 1942 i en l'Espanya de la fam no tenen res del caire sarcàstic que ens pot semblar entrat el segle XXI. Van poder ser actes ingenus, però en cap cas banals. La precarietat de la situació social es manifesta, també, en el fet que qui perdi la cartilla de racionament no podrà menjar pa⁷⁷. Gràcies, vencedors, no esperàvem menys de la vostra obra de pau entre la població civil.

A les presons improvisades (i suposo que a les altres, si fa o no fa), els presos que no tenen padrins a la vora passen gana. Fam. Si hi ha fam per tot el desert de la península conquerida per les tropes salvadores, i si hi ha ànim de revenja sense pietat per tota la península conquerida per les tropes salvadores (*al enemigo, ni agua*), les presons, reservori del pus de la revenja i massa cares

⁷⁷Pilar Justes i la matança del porc, #63. – La seducció pel ventre per part de Loreto, #159 #161 #163. – Sobre la targeta o carnet de racionament (a casa en dèiem "cartilla de raccionment"), #9 #115.

per al sistema, i més la de Manresa regida per un funcionari irresponsable, són la concreció de la sentència de Tàcit: *Ubi solitudinem faciunt, pacem appellant* ("de l'erm que assolien en diuen pau")⁷⁸.

El Vicenç és un testimoni de la fam universal, però no una víctima⁷⁹. Quan comença la seva relació amb la Lola, ja està ben instal·lat en el seu destí com a ajudant de cuina i ben atès per la seva germana Carme. Des de la cuina, fa i desfà mentre hi ha amb què per als presos, malgrat que falti l'oli, que els arribin tomàquets podrits o que reconegui que el menjar és dolent; per als oficials i els "bons companys" sempre hi ha requisits, ranxo a part. Però quan arriba la regeneració de l'agost del 40 i és expulsat de la cuina, ja té la Lola i la Manuela que es treuen el pa de la boca i vetllen per ell. Des d'un costat o de l'altre, el Vicenç, que té ulls a la cara, ha de suportar que la ració de pa de cada dia de vegades arribi a l'hora del recompte del vespre, abans d'anar a dormir; o que només toqui un cassó de farinetes per repartir entre dos, o una sopa de pa bullit, o una sardina de llauna per cap i dia. Tot culminant en l'escena del "vell" de 50 anys manllevant les pells de plàtan com els porcs⁸⁰.

Del panorama, en resulta, inquietantment per al nostre segle, una societat per a la qual engreixar-se és un valor. En temps de guerra i potser més durant la postguerra, estar gras es considera sa i preocupa estar prim perquè pot significar pobresa o falta de salut: els valors estètics de la "imatge", la "línia" i el "pes saludable" són propis de les societats malfartes i de les cultures hiperlletrades on, entre els valors de culte suprem, ocupen llocs destacats la diferència, la singularitat i l'auto exhibició⁸¹.

Les Escodines és un antic topant de Manresa amb un nom que fa referència a unes penyes posades al capdamunt de la població. L'actual Casal de les Escodines (ai, si la Lola i el Vicenç sabessin que ara s'hi fan classes de tango!) està edificat sobre un primitiu convent-església de l'orde del caputxins de Sant Francesc i inaugurat el 1582. Abandonat tot el conjunt per la desamortització de l'any 1835, el 1863 va passar a mans de les Germanetes dels Pobres fins al 1936, que fou quan l'església fou enderrocada i el convent, destinat a presó⁸². Un convent del segle XVI, abandonat

⁷⁸Sobre els estralls de la fam a la presó, #107 #128 #130 #176 #190.3 #190.9 #118 #151 #176.

⁷⁹La Lola i la Manuela li porten menjar fins al darrer dia d'empresonament, les referències són constants; sovint el Vicenç s'hi rebotja, i amb raó perquè les dues dones, passant gana, es treuen menjar per guardarlo per a ell, #67 #81 #141

⁸⁰Sobre els menús "alimentaris" de la presó, per exemple, #37 #118 #127 #130.

⁸¹Sobre el valor d'estar gras, #43 #68 #83 #95 #186 #226.

⁸²Sobre la història de la presó de partit de Manresa, <<http://www.memoria.cat//franquisme/content/preso-de-manresa-documents>>, <<http://historiesmanresanes.blogspot.com/2017/03/els-origens-de-les->

durant trenta anys i finalment adaptat a les necessitats assistencials tal com les podien entendre unes monges severament ascètiques del segle XIX, per, a continuació, ser destinat a presó no ofereix cap garantia d'atenció a la climatització, ni tan sols a un manteniment que vagi més enllà del "*tente mientras cobro*". De manera que, com que Manresa pateix una climatologia extrema, a l'estiu aquesta presó és una olla on s'hi couen set-cents homes joves, i a l'hivern, una glacera on la gent s'engripa. Més encara si hom tanca les terrasses perquè els oficials hi prenguin la fresca, i la gent a l'hivern hagi de dormir al costat de murs foradats per on entra la gelor. Passejar pel pati picant fort de peus a l'hivern i dormir a terra a l'estiu seran les úniques maneres de combatre la climatologia extrema.⁸³

Conseqüència de la fam, l'enclaustrament en una climatologia extrema, la massificació i la inexistència d'un servei mèdic és que la salut del col·lectiu, tot i ser jove, emmalalteix, pateix epidèmies i ha d'enfrontar-se sovint a la mort d'un company. Hi ha infermeria, però buida de medicaments i professionals. Quan algú es posa malalt, queda lliurat a la bona voluntat solidària dels companys i als bons oficis dels parents de fora, si és que en tenen⁸⁴.

Aquest fet no preocupa en absolut el sistema que els té empresonats en autèntics estables: "pues esta jente igual les da que muera uno como cien, pues es lo que ellos quieren". I quan algun pres mor, treuen el cadàver al carrer a les tres de la matinada perquè qui sigui, parents o amics, o la beneficència pública, se'n faci càrrec. Els gossos tenen millor tracte, *mi general*.⁸⁵

És obvi que les malalties de la presó (de les presons) són un reflex concentrat de l'estat de salut de la població general. Reflex concentrat i, per tant, més devastador en aquesta postguerra de miserables que ha sembrat morts i desapareguts per les cases d'uns i altres, i ha minat amb càrregues de dinamita la salut dels sobrevivents. Si parlem només dels protagonistes d'aquestes cartes tenim tres morts de tres parelles: la mare del Vicenç el 1939 o primers del 1940, el pare de la Lola el novembre de 1940 i la mare de l'Andrea el Nadal de 1941: quina edat podien tenir aquestes

saleses.html>, <<http://www.manresaturisme.cat/cat/article/5593-antiga-esglesia-i-convent-de-sant-bartomeu>>, <<http://www.memoria.cat/quisom/lassist%C3%A8ncia-social-manresa>>.

⁸³Sobre el fred, #69 #70 #89 #151 #156 #157 #164 #166 #173. – La Lola porta una flassada del seu llit perquè el Vicenç no passi tant de fred, #187.

⁸⁴Per exemple, quan el Vicenç està engripat i la Lola encomana al Joan de l'Andrea que tingui cura d'ell, #165 #166.

⁸⁵Salut, #27 #131 #166 #168 #176. – Puces #52 #53. – *Piojo verde* (tifus exantemàtic) #168. – Tifus #124. – Tuberculosi #145.

persones, si la fillada rondava els 20 anys? Entre 45 i 50? Gaire més? Quina malaltia podia endur-se la generació dels pares als llits, havent abans abatut la meitat de la generació dels fills en els fronts i les voravies? Qualsevol malaltia, l'estrès bèl·lic i la gana postbèl·lica eren suficients per minar les defenses de qualsevol persona objecte de tant de patiment. I no parlem de la gent que després de l'anunci a casa de morts i de desapareguts van renunciar a viure i es van refugiar en la follia⁸⁶. Ara en diuen estrès posttraumàtic, jo en dic la bóta militar.

Fins aquí, la presentació de l'escenari. Ara toca la dels actors.

COMPANYS

Ser company de presó no deu ser fàcil i molt menys si la presó és un superpoblat estable (no precisament d'engreix) on es barregen presos comuns i presos polítics i d'on qualsevol dia, sense avís previ, hauràs de sortir en llibertat cap a casa teva, o en direcció a un consell de guerra que et dictaminarà una pila d'anys i un dia o directament un sol dia massa proper (una matinada immediata) quan, sense cap probabilitat d'apel·lació amb èxit, et trobaràs enfrontat a un piquet d'execució.

Amb culpa o sense culpa. A la presó, de portes endins, no et jutgen, simplement ets a la galera on tots sou culpables: "presumptament" si regnen les formes de la democràcia, o *realment* si has tingut la mala punteria de gosar alçar-te contra el poder totalitari o de trobar-te en territori *no afecto*. Essencialment aquí ets un ésser humà nu i desvinculat dels altres éssers humans, vestits o no, i, havent perdut l'especificitat gregària, et veus obligat a retrobar-la per tal de no caure en la desesperació del llop estepari. De manera que, aquí, d'entrada, la companyonia no és res més que un agafador on aferrar-te quan la galerna brama i alça onades tres vegades més altes que el cap de la perxa més alta de la teva barca. Instint de supervivència.

A partir d'aquí podràs bastir la solidaritat si el teu coratge és més fort que la teva por i ets capaç de resistir el cansament, fer-te càrrec de les angoixes dels altres presoners companys teus, i alimentar l'esperança al cau més secret de la teva intimitat. La por crea la companyonia com la

⁸⁶Manuela veu l'espectre del seu marit mort a l'escala de casa, #120.

necessitat afavoreix la supremacia de l'òrgan, la companyonia genera la solidaritat i enmig de tot això s'hi fa, ara aquí ara allà, l'amistat, com el lliri bíblic que floreix enmig del ferner.

Des del 1939, la presó ja no és una institució de reinserció social (extravagant idea republicana), ni només un centre de càstig, com executa la nova operativa totalitària, sinó que, en aquest temps de revenges i d'extermini, és un lloc de càstig preventiu o, alternativament, de prevenció castigada perquè si no t'has declarat expressament i expressament no has estat reconegut com a *afecto al Glorioso Alzamiento Nacional*, ets essencialment mereixedor d'un càstig exemplar per més que no hagas fet res d'il·legal mai de la vida.

El Vicenç Prades, detingut les primeres setmanes del 1939, és, a meitats del 1940, a la saturada presó de *les Hermanites* de Manresa, després d'haver passat onze mesos a la terrible *Modelo* de Barcelona, on, per si era poc, ha estat castigat durant trenta dies a la galeria dels condemnats a mort. En comparació amb la *Modelo*, la presó de *Les Hermanites* és xauxa, però no per això deixa de ser una presó —"maldito combento"— on falta de tot, no només la llibertat. És una presó de castigats a l'avançada, de condemnats previs als expeditius procediments judicials.

Els primers dies, els castigats esdevenen col·legues, després companys, més endavant i en alguns casos, amics; i fins i tot s'hi podran fer colles que podran romandre lligades després del captiveri, en el cas dels que sobrevisquin. La tragèdia la constitueixen els companys que desapareixen en els primers estadis.

L'amic (anònim) que a la cuina ajudava el Vicenç a parar els enganys (infantils) on entrampar la noia baixeta, morena i castissa de la casa del davant que els enviava blocs de paper de carta, tot d'un plegat desapareix sota el pes d'una sentència de 20 anys de presó que el tanca a clau i forrellat en una brigada especial, i d'aquesta manera desapareix del relat per sempre més⁸⁷.

Un altre amic, de nom "D." i de cognom il·legible, el succeeix molt breument en la tasca de substituir candorosamet el Vicens a l'hora d'escriure les cartes, i a continuació desapareix també de la vida.

Un altre anònim que el diumenge 7 de juliol del 40 desapareix per ser jutjat i no torna mai és un company de destí a la cuina; un company sense nom, però que els alegrava la vida amb un acordió que ja no sonarà mai més aquí.

⁸⁷ Sobre el company de cuina que tocava l'acordió, #20 #22.

Encara un altre company sense nom, jove de 18 anys, es mor a la presó el 15 de febrer del 42, i en treuen el cadàver, com el d'un gos, a les 3 de la matinada. A Alacant passarà el mateix un mes més tard amb les despulles encara calentes de Miguel Hernández, el poeta de les *Nanas de la cebolla*, ficades de mala manera en un taüt tan mal fet que les esclatxes permeten veure el cadàver. Les treuen de la presó muntades en un carro menat per una mula, també a les 3 de la matinada del 29 de març. De la similitud entre els dos casos, arribo a la conclusió que el procediment reglamentari és de treure's els morts de sobre a negra nit, i lliurar-los als parents o a qui sigui tot just al portal del presidi. Furtivament.

El 19 de gener del mateix any ja n'havia mort un altre, a Manresa: "Hace unos días que murio uno, pues esta jente prefiere que nos muramos aquí antes que llebarnos al 'Ospital'" .

Sense arribar a l'extrem de resultar, per a l'Estat, més barat mort que malalt, tenim el cas d'un altre company que, per haver trencat un vidre de la finestra del despatx del director algun dia del mes d'agost del 40, va anar a petar al calabós, "Y todo lo que tenia se lo quitaron los Oficiales al traerle el equipaje" .

També hi ha companys que desapareixen feliçment perquè són alliberats. El dia de la Mare de Déu de la Mercè, "patrona" dels presoners (no us escarrasseu a entendre com és que una verge encarregada d'alliberar els presos ha esdevingut motiu de festa pels presos que romanen presos), es veu que hi ha un indult a les presons; si més no això és el que explica el vívid pla-seqüència que relata el Vicens el 24 de setembre del 41⁸⁸. Indult o loteria. O la loteria dels indults.

Algun dia de l'hivern del 42, es produeix l'alliberament per sorpresa d'un altre company que ja s'havia fet a la idea de no sortir fins al cap de molt de temps. Ara bé, sobre el múltiple paper dels indults i les llibertats condicionals en la política penitenciària del primer franquisme, val la pena llegir un article de Mirta Núñez sobre els mecanismes d'integració dels presos polítics sota el franquisme⁸⁹: "Se trataba de conducir al preso político a una reinserción a través de unos mecanismos jurídicos arbitrarios que mantenían encima de sus cabezas la espada de Damocles".

Fins ara, aquests han estat els casos a part de companys que, d'una manera o una altra, han deixat de ser-ho a la presó. Però el Vicens, durant els seus quatre anys d'empresonament a

⁸⁸El matí de la Diada de la Mercè del 41 a la presó *Modelo*, #135.

⁸⁹NÚÑEZ DÍAZ-BALART, M. (2010) "Una benevolencia contradictoria. Los mecanismos de integración de los presos políticos en el franquismo". *Berceo* 159, pp. 183-204, <<https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/3417269.pdf>>

Manresa, va establir amb altres presos lligams, alguns de superficials mentre que d'altres arrelen profundament i acaben involucrant les respectives *nòvies* amb les respectives amigues en una xarxa de complicitats, interaccions i fins i tot veïnatge que es va estenent de mica en mica. Perquè finalment és una colla cabdal la que es forma entre els murs de les *Hermanites* del carrer de Sant Bartomeu i la casa de l'altra banda del carrer, amb nous nuclis que es van trenant a la malla.

A més dels ja esmentats, la majoria anònims, hi ha amics que són anomenats com de passada: **Poveda, Gallego, Tulleuda, Gros** (l'home de les *Notes minses...*), **Benet Oriol** que és *cabo de cestas*, el "**Madriles**" encarregat de les comunicacions al locutori; **Puigbò**, que està casat i la seva dona també és amiga de la Lola; **Santiago**, que té una germana que porta una serp treballada com la que la Lola demana al Vicenç; **D. Soriego**, el segon escrivent de les primeres cartes del Vicenç⁹⁰; hi ha un company que el Vicenç no esmenta, però que podria ser l'autor de les corrandes de les noies de la casa del davant, i potser d'alguns dels poemes de "circumstància" que el Vicenç dedica a la Lola o a la Manuela: és l'Estanislau **Sanfeliu**. A la brigada de dones hi ha una amiga, o coneguda, o només saludada: **Amparo Llobet**, que podria ser una activista, potser com l'Alsina, amb la missió de vetllar des de dintre pels presos polítics⁹¹, però que a la Lola no fa ni mica de gràcia que parli amb el Vicenç. I encara dos companys més dels quals no en parla ell però sí el seu germà, Pere, que està fent el soldat a Valladolid, però sempre roman pendent de les novetats de la família i els amics: es tracta d'un tal **Leandro**, que acaba de ser alliberat, i del **Reboldosa**, a qui el Pere envia records.

També hi ha companys tòxics, com el **Torras** que enganya la *nòvia*, o el **Llobet** que es veu amb tot de noies al locutori i amarga l'Esperança. Vicenç dóna per fet que Lola ja coneix de sobres les males passades de tots dos⁹².

Per més que només és esmentat dues vegades l'agost del 40, en les primeres cartes apareix l'amic **Sanllehí** ("Sanlley"), company de presó i de feines, i casat amb la dona que fa de carrabina de la Lolita quan aquesta, per sorpresa, es presenta per primera vegada al locutori per conèixer cara a cara el Vicenç, aquest home a qui ella (a cegues?) va enviar un bloc de paper del bo, i que des

⁹⁰Sobre els companys esmentats, #22 #94 #124 #150 #165 #169 #176#215 #216, i les cartes del Pere Prades, #90 i #95

⁹¹Empar Llovet Cardona, #82 #83 (consell de guerra per rebel·lió militar: 6 anys i 1 dia; presa primer a la presó de dones de Les Corts i després a de Manresa, llibertat condicional el 5 de juny 1941, <<http://www.memoria.cat/censpresos/content/llovet-cardona-empar>>.

⁹²Sobre Torras, #179; sobre Llobet, #60 #72 #120; sobre Esperança, *nòvia* del Llobet, #67 #203.

d'aleshores no para d'enviar-li cartes cada vegada més significatives⁹³. Dos amics amb dues amigues, i s'enceta la xarxa.

Un altre node el constitueixen la mateixa Lola i una veïna del mateix replà (balcó amb balcó) anomenada **Andrea**, la qual manté tot al llarg del temps una relació formal amb el **Joan** ("el carpintero"; potser s'anomena Joan Grau, però el Vicenç no ho diu expressament, de manera que ens entendrem anomenant-lo "Joan de l'Andrea"). Cada dos per tres aquesta parella organitzen una baralla d'enamorats que fa tremolar les aigües superiors i les inferiors; a la Lola per una banda i al Vicenç per l'altra els toca apaivagar els ànims, cantar les quaranta a qui sigui quan toqui i, en general, anar mantenint el caliu com fan les bones parelles amigues. Perquè l'Andrea no ho sé, però el Joan de l'Andrea és del morro fort. Quan el Vicenç està engripat, qui li porta la "inspirina" (si n'hi ha a la infermeria) és el Joan, el carallot que fa la vida impossible a l'Andrea, i quan el malalt li ho retreu, s'empenya i el deixa sol..., i al cap de mitja hora torna perquè ja li ha baixat l'adrenalina i perquè l'Andrea li ha dit de part de la Lola que me'l cuidi. Les dues parelles acabaran fent una sòlida colla d'amics⁹⁴. El Joan és un artista, fa retrats del natural (amb bona o mala fortuna) que de vegades li costen un disgust, és generós, treballa de fuster a la presó i quan l'alliberin, uns mesos abans que al Vicenç, es posarà a treballar de modelista entre Reus i Tarragona, però demanarà un trasllat a prop de Barcelona per poder pessigar la seva Andrea i casar-s'hi. Casar-s'hi d'una vegada, valga'm Déu, ja era hora!

La creu de la medalla: si el pare de la Lolita es moria el 26 de novembre del 40, al mateix edifici i a la mateixa planta, la mare de l'Andrea ho fa el dia de Nadal de l'any sobre. Les postguerres són tan devastadores com les guerres: fractura dels Estats, revenges dels vencedors, guerrilles dels vençuts, misèria, fam, malalties, patiment per tot arreu. Tothom porta dol.

Ai, aquestes dones de la casa del davant⁹⁵! L'omnipresència de la mort fa més viva la vitalitat de la vida i enmig del desert salten fonts d'aigua fresca perquè els erms esdevinguin oasis. O hortes.

⁹³Sanllehí i la seva companya formen part de la colla de parelles que es relacionen a partir de les estades d'ells en aquesta presó, #43 #44.

⁹⁴El Joan de l'Andrea #135 #149 #151 #152 #153 #155 #157 #161 #166 #172 #177/ Joan i Andrea #153 #155 #161 #170 #172 / el Joan fa de fuster a la presó #124 / Andrea i Lola, amigues i veïnes #162 / mort de la mare de l'Andrea #151 #154 / Joan i Andrea, baralles d'enamorats, #150 #156 #159 #162 #164 #165 #169/ Joan de la Andrea alliberat #196.

⁹⁵La casa del davant: la Lola i la Manuela no cobren els serveis que fan al Vicenç, #72. Sobre les noies de la casa del davant, GROS, *Notes minses...* p. 13 i #24 #74 #40 #179.

Aquestes dones són valentes: a divuit anys són perfectament adultes (la vida les ha madurades a bastonades), es posen al davant d'una casa nova i treballen, es treuen literalment el pa de la boca i el duen als *nòvios* empresonats amb els quals si cal es barallen, els vigilen gelosament, els renten la roba i després se'n van a ballar, es fan la permanent. Esperen contra tota esperança, viuen contra tanta mort, amb les mànigues s'eixuguen les llàgrimes i els mocs i es posen a flirtejar.

Aquí ja em resulta irresistible tornar a les corrandes de les noies de la casa del davant, que la senyora Dolors va conservar juntament amb la carta #74 i altres papers com una partitura i còpia de la lletra (aquesta mecanografiada pel Vicenç l'estiu del 43 a la presó) d'un tango elegíac, dedicat a la mort de Carlos Gardel.

LA CALLE

Nuestras vecinas de enfrente,
a diario y sin recato,
nos inducen a un relato
que, la verdad no es decente.

La fámula de sotanas,
acostumbra, y a menudo,
a exhibirnos un desnudo
de ropas que cuelga ufanas.

Calzoncillos y camisas,
alguna que otra tohalla,
un pijama para playa
y unas bragas amarillas.

Ondean unos calzoncillos
en el balcón del tercero,
que, lavados con esmero,
¿blancos son? no, amarillos.

Si al jabón no lo vieron
razón es que la blancura
Febo, la haga más pura;
así todos lo dijeron.

Hay otra alegre, risueña,

que el vino para ella es oro,
pues con su poco desdoro
nos dá la idea que sueña.

De lo lindo empina el codo;
la vemos, cuando la cena
parece que le dá pena
y alza el botijo a su modo.

(Autor anónimo)⁹⁶

Tango, cafè i sàtira —sota la taula o on sigui— contra la peülla piròmana del dèspota que ens envileix. Mossegant-li el turmell i injectant-li un verí mortal, per més que d'efecte a molt llarg termini. L'omnipresència de la mort fa més viva la vitalitat de la vida.

Però l'amic més intens del Vicenç és l'Alsina, en **Pere Alsina Tañà**, un home culte i de bon caràcter, comprensiu, solidari, protector. És un dibuixant molt bo i un ninotaire ple d'humor i de malícia⁹⁷. Em crida l'atenció que entre els seus pares i els Buades de Sant Fruitós hi hagi una relació d'amistat: el cap d'aquesta família és el fiscal i, ahora, *jefe* de la Falange, i, malgrat això, manté empresonat el fill dels seus amics. És públic com funciona el sistema d'influències en el nou *Régimen*... Però és que, a més, aquest mateix *jefe* s'ofereix a alliberar el Vicenç si aquest accepta canviar la Lola per la Loreto, la filla del jerarca...⁹⁸.

L'Alsina, a la presó, fa de gravador al "Trust Joier de Reixes Endins" i tant el veus jugant a parxís, avisant el Vicenç que la Lola està plorant al balcó de casa, compartint el vi o una conversa nocturna íntima, com organitzant, a l'interior mateix de la presó, recaptés de tabac per enviar-lo als camarades tancats a altres presons fora de Manresa. L'Alsina comparteix els moments més crucials del captiveri del Vicenç, com els més rutinaris. Obra de l'Alsina és l'únic retrat que conté aquesta correspondència i altres realitzacions molt acurades que l'amic li demana per Nadal, els sants de Lola i Manuela; a més, al "Trust" treballa en un nomoblidis per a la Lola, també per encàrrec del

⁹⁶Probablement Estanislau Sanfeliu.

⁹⁷El ninot del Pere Alsina sobre el locutori i l'oficial "Pequeño", <<http://www.memoria.cat/gros/imatges-i-documents>>

⁹⁸Sobre el xantatge del pare de la Loreto, #87 #147 #151 #152 #159 #164.

Vicenç. La **Paquita** és *nòvia* de l'Alsina i amiga, companya i veïna de la Lola; entre els presos és coneguda com la Rossa, exactament, segons l'ortografia del Vicenç, "La Ruvia"⁹⁹.

L'amistat entre el Vicenç i el Pere Alsina ve de lluny, d'abans de la guerra, i és profunda i sincera. És magnífica l'escena de la conversa nocturna entre els dos amics enamorats de les noies que dormen a la casa del davant, mentre ells dos fumen i compateixen basardes en veu baixa per no despertar els companys.

Un personatge que es comporta com un company és l'advocat que porta el cas del Vicenç quan ha de reingressar a la presó, és **Paz** (potser de nom Àngel). És un advocat que es comporta com un company. Entra i surt, passeja pel pati amb els clients, es preocupa per ells, els aconsella i dirigeix. El Vicenç hi confia, tot i que de vegades li diuen que el seu cas és més difícil del normal¹⁰⁰.

Hi ha també una parella tòxica. Quan més de dos són multitud, es veu que les coses no poden anar mai d'una altra manera. Tanmateix, una relació pot ser tòxica per tres causes. Les dues primeres són personals i responsabilitat de les dues parts de la relació. La tercera és de naturalesa estrictament bioquímica: què passa quan la toxicitat no ve dels components sinó que és el resultat de la relació en ella mateixa? Vull dir que potser el **Llobet** i l'**Esperança** són tan bones persones com qualsevol altra, però que per alguna raó (històrica, hormonal o què sé jo) és la relació entre els dos components de la parella allò que resulta insuportable. En qualsevol cas, el Llobet es mostra com un mal amic, es veu al locutori amb dones diferents i en alguna carta es veu que n'ha fet alguna de molt grossa, no explicada. Més enllà de tot això, la seva *nòvia*, l'Esperança, que també sembla formar part de la colla de la Lola, és un dels mals escurçons que emmetzinen la relació amb xafarderies del tipus "a mi m'han dit que..."¹⁰¹.

De manera que, al capdavall, tenim una colla multicolor formada per quatre o cinc parelles: el Sanllehí i la seva dona, l'Andrea i el Joan, la Paquita i el Pere Alsina, la Lola i el Vicenç, i, com a antagonistes, l'Esperança i el Llobet.

⁹⁹ Alsina #25 #44 #48 #65 #76 #77 #78 #82 #83 #84 #86 #98#105 #107 #127 #130 #134 #138 #169 #190.6; amic amb males notícies #98 #99; amistat Pere-Vicenç #80 #81 #86 #87 #130/ artista gràfic, #60 #65 #84 #87 #88; conversa nocturna #80; destinat a la barberia #123; Pere Alsina i Paquita #76 #74 #87 #80 #88 #101 #102 #107 #190.7 #190.6; parxís #127; solidaritat #25.

¹⁰⁰ Sobre les gestions de l'advocat Paz, #195 #196 #201 #202 #207 #215 #221 #223.

¹⁰¹ Sobre el Llobet i l'Esperança, #60 #67 #72 #126 #203.

Entre tants amics i garbuix de gent de presó, a la Lola li fa angúnia que el Vicenç i la seva colla es burlin d'ella. El Vicenç jura que no comparteix amb ningú el seu enamorament¹⁰². Hem d'entendre que això és al principi, que de mica en mica ho sabran només els amics íntims, fins que al final sigui notori a la casa. Sobre el secret no compartit hi ha proves fefaents: tant Gros quan parla de la casa del davant com la corranda satírica de les noies fan conya de les gresques que els presoners es porten amb elles, però en cap ratlla ni vers hi veig l'ombra de cap relació seriosa: ni la de l'Andrea amb el Joan, ni la de la Paquita amb l'Alsina, ni la de la Lola amb el Vicenç, ni cap altra. Totes les parelles s'ho tenen ben amagat.

I, per acabar, tafanegem les *nòvies* i dones dels presos que es conjuren per espiar-los. Avui li toca al Puigbò, però qui sap quantes vegades el mateix Vicenç haurà estat l'objecte de la cotilleria. Sé de segur que la Lola, al principi, s'informava sobre ell per mitjà dels soldats de l'escamot de guàrdia... Doncs, au, fem safareig i anem per una altra cosa.

*De lo que me dijistes que vijilara lo que ace el marido de tu amiga, o sea "Puigbo", pues para que te des cuenta de que pienso en ello, te lo pongo, pues cuando he plegado esta tarde del trabajo lo mire, pero no pude ver nada; mañana lo mirare otra vez y, si puedo saberlo, te lo pondre escrito en la tablilla de la cesta. no se si podre conseguir saberlo, ya que yo no quiero preguntarselo porque me diria porque quiero saberlo. lo unico que puedo aser es mirar si puedo verlo, pero preguntarselo, no.*¹⁰³

FESTES I CELEBRACIONS

La vida de la presó no deu ser, precisament, divertida. No és només que no ho sigui per la pròpia naturalesa de la cosa, sinó que, a més, és que a la Manresa dels anys 1940 es tracta d'una presó preventiva de postguerra: és a dir, que hi plana la incertesa, i ja em direu si la incertesa és bona per generar diversió. Perquè amb aquesta incertesa, en qualsevol moment algú et pot cridar, manar-te que arrepleguis les teves coses i et preparis perquè et traslladaran en algun altre lloc on probablement et sotmetran a un consell de guerra, potser sumaríssim, i aleshores has begut oli, o et comunicaran que t'han caigut vint anys, o dotze anys i un dia, o, encara sort, només sis anys i un

¹⁰² Intimitat i privadesa de la relació entre Lola i Vicenç, #21 #60 #62 #169

¹⁰³ Sobre les "*cotilles*", #124.

dia. Que et retornin a casa és tan desitjable com improbable. I tot per haver estat lleial a la legalitat republicana, o per haver estat denunciat per assassinat, o per figurar en una llista d'esperantistes naturistes, o maçó. Vull dir que poques ganes de gresca deuen tenir la gent, al fons del seu cor, per més que ho ofeguin sota torrents de camaraderia i rialles extemporànies. Hi ha detalls que insinuen que hi ha un grup de presos especialment conscienciats que es controlen en la beguda, per més que riguin les animalades dels borratxos, s'impliquen en les obres de teatre o en les sessions de catequesi, o en les recaptés solidàries. Podria ser que alguns dels líders d'aquest grup fossin, entre els homes, el Pere Alsina i, entre les dones, l'Empar Llovet.

O sigui que, de diversió - diversió, poca.

Tema de llarga reflexió, el de la necessitat d'escampar la boira que experimenten els vençuts després de la guerra que els ha derrotat. Aquest xicot ve de la lluita sindical (anarquista, probablement) i ara s'adona que *el mundo alocado* té atractius interessants... que no costen la vida si no hi ha camp de batalla. La presó en farà un ciutadà submís. No té preu el concepte de diversió que té el Vicenç en una de les primeres cartes enviades a la Lola, quan no la coneix prou bé i va adoptant diverses actituds com el colom missatger que va donant voltes i voltes fins que troba l'adreçador i s'hi llença.

(...)pues yo creo, que después de haber pasado tres años de sangrienta guerra ahora los que pueden hacerlo seria el momento oportuno de cojer la rebancha; yo espero estar en libertad para aprovecharme. Durante unos días no quiero hacer otra cosa que ir de un cine a otro, al teatro, al baile, en fin, visitar todo lo que me parezca que pueda divertirme. No crea por eso que soy un libertino, pero es que nunca me he arrepentido tanto como ahora de haber desestido muchas veces a muchos placeres que el mundo alocado tiene(...)
104.

El *Régimen* ho sap i necessita que la xusma celebri coses, sobretot els sants, el *Caudillo-Salvador*, i la *Cruzada*. Quan el pare no té pa, la canalla fa ballar: al calendari nacionalcatòlic del *Movimiento*, hi ha, com a mínim, una festa *de guardar* cada mes; *de guardar* vol dir festa laboral amb missa sota pena de pecat mortal (necessàriament infern per a tota l'eternitat): gener, Reis; febrer, la Candela; març, Sant Josep; març-abril, Setmana Santa i Pasqua Florida; maig-juny, Pasqua Granada, l'Ascensió i Corpus; juny, Sant Joan amb la seva revetlla la vigília, Sant Pere amb la seva revetlla la vigília; juliol, 18 de Julio i Sant Jaume amb la seva revetlla la vigília; agost, Mare de Déu

¹⁰⁴ Efusions després de la guerra (i la postguerra), #16.

d'Agost; octubre, Día del Caudillo i el Pilar; novembre, dia de Tots Sants i dia de Difunts; desembre, la Puríssima i Nadal. I encara no compto les mitges festes: Mares de déus Trobades, Sant Miquel, el dia del sant (se celebra en la intimitat amb regal, però se celebra); el dia de l'aniversari gairebé no se celebra, o se celebra sense regal. Afegiu-hi romeries, festes majors grans i petites, festes de carrer, festes locals com ara la de la Misteriosa Llum...

A la presó de Manresa, les festes se celebren, però no totes, o el Vicenç no en parla, de totes, amb actes diversos. Per començar, la missa i, en conseqüència, les gràcies de llevar-se una hora abans que els dies de cada dia; i que la missa sigui més llarga que els diumenges perquè com més important és la festa, més llarg és el sermó. De vegades, hi ha algun extra al menjar, com xocolata per esmorzar el dia de la Mercè del 1941; però també pot passar que el dia de la Festa Major la gent dejuni i no rebin el pa fins a l'hora del recompte del vespre¹⁰⁵.

Al pati hi pot haver música de discos o en directe, aquesta normalment de sardanes a càrrec de la Principal del Bages¹⁰⁶. El franquisme no ha prohibit les sardanes, ni molt menys; segons la ideologia nazi, el folklore és la base popular del nacionalisme; bon aprenent, el nazisme espanyol s'apropia de les més castes manifestacions folklòriques regionals per fondre-les en una entitat nacional superior. D'aquí la creació de los "*Coros y danzas*", dins l'àmbit de la *Educación y Descanso* de la Falange, o l'edició d'obres monumentals com la dirigida per *Francisco Carreras i Candi, Folklore y costumbres de España*, amb col·laboracions d'etnògrafs ja consolidats abans de la guerra, però tots benpensants, entre ells, els catalans *Aurelio Capmany* o *Valerio Serra i Boldú*¹⁰⁷.

Algunes vegades se celebren combats de boxa. El Vicenç n'esmenta un i encara de passada; en canvi, Gros s'hi entreté i ho lliga amb una estranya competència entre presos i militars¹⁰⁸.

Però l'acte més significatiu de les festes importants, segons dedueixo, són les funcions de teatre. Habitualment, aquestes funcions són interpretades pels propis presos masculins (quan a l'obra hi ha papers femenins, adapten els guions), i algunes vegades el Vicenç hi actua o hi fa de maquillador¹⁰⁹. Les obres normalment semblen promogudes pel capellà perquè es tracta de peces del catàleg de la *Galería Dramática Salesiana*, o d'una obra capellanesca redactada a la pròpia presó, "Estampas mercedarias", que es representa cada any per la Mercè (Gros diu que l'autor és

¹⁰⁵ Particularitats del menú festiu, #127 #135

¹⁰⁶ Música a la presó #135 #136 #162 #189. – Sardanes #124 #127 #140 #169 #184 #189.

¹⁰⁷ CARRERAS Y CANDI, F (1944) *Folklore y costumbres de España*. Barcelona, Casa editorial Alberto Martín, 3 vols.

¹⁰⁸ Sobre la boxa a la presó, #101 i GROS, *Notes minses...* pp. 19-20.

¹⁰⁹ Actor teatral, #81 (fracassat), #091 (secundari) #131 (paper de trist). – Maquillador, #128 #150

un poeta de la FAI), de clàssics com el *Tenorio*, o d'astracanades com *¿Qué tienes en la mirada?*, de Pedro Muñoz Seca. Aquesta vetallada del Muñoz Seca de segur que la van dur a terme professionals externs a la presó, primer perquè l'obra és llarga, i després perquè hi va haver ball i els músics van tocar *Junto a ti*, un fox lent que al Vicenç el fonia. I a mi encara m'ho fa.

En conjunt compto divuit sessions de teatre entre l'estiu del 1940 i el març del 1942¹¹⁰ seguides, en dues ocasions, per *varietés* i ball¹¹¹.

També hi ha sessions de cine, però aquestes sí que són exclusivament a càrrec del mossèn. Hi ha projeccions que són públiques i n'hi ha que són exclusives per als presos que estudien el catecisme. Per les descripcions del Vicenç, em sembla que es tracta de pel·lícules mudes de 8 mm projectades amb una màquina manual tipus Pathé-Baby. Jo en vaig veure funcionar una, al seminari de Cervera els anys 1950, i precisament amb una cinta d'Història Sagrada titulada "José y sus hermanos" i una altra de la passió de Jesús, franceses també totes dues, com el projector, em sembla, de principis del cinema mut, suposo, perquè el moviment era molt artificial i els actors, histriònics a més no poder.

De les festes de presó pròpiament dites¹¹², en remarco dues: una nit de Nadal i una festa de la Mercè.

La descripció de la nit de Nadal de 1940 és antològica: una Nit de Nadal patètica, que vingui Dickens i ho vegi... ("*Esta noche hasta los guardias / pillan una borrachera ...*"). Transmissió en directe d'una turca col·lectiva de set-centes persones, descrita per un Vicenç convertit en *outsider* que es coneix els límits i sap mantenir la dignitat d'un pres polític. Un pres polític, val a dir-ho, que la nit de Reis següent enyora com una criatura el ritual de posar les sabates al balcó¹¹³.

Pel que fa a la festa anual de La Mercè, el 24 de setembre, té barra que qui sigui hagi fet la Mare de Déu de la Mercè patrona de les presons i dels presoners. L'orde dels frares Mercedaris va ser fundada (a Barcelona) amb la missió d'alliberar els presos, no de donar-los un dia de festa a

¹¹⁰Teatre a la presó #81 #91 #99 #100 #101 #103 #114 #119 #120 #128 #131 #135 #157 #144. – "El faro de la tormenta", #101. – "El buen sembrador", #103. – "El soldado de San Marcial", #128. – "Estampas mercedarias", #131 #135. – "Maridos modernos", #91. – "¿Qué tienes en la mirada?", #99. – "Don Juan Tenorio", #143.

¹¹¹Ball després de la funció, #101 #144.

¹¹²El Vicenç no està per festes i només en parla de passada: Sant Josep (19 de març), #81; festa major del carrer (meitats de juny), #99 #101 #102; Mare de Déu d'agost (15 d'agost), #120; festa major (finals agost), #39 #99 #125; Día del Caudillo (1 octubre), #139; sant del segon director de la presó (Sant Miquel, 29 de setembre), #137.

¹¹³Nadal i Reis de 1941-1042, #150 #157.

l'any. Aquesta festa de les presons que gira el sentit original de la commemoració, forma part de la dimensió perplexa dels patronatges celestials, em sembla a mi. El pla seqüència dels nens al pati dels presoners, cadascun menjant la xocolata de l'esmorzar amb el seu papa, de la nena perduda i el seu pare malalt finalment indultat per causa de la festa¹¹⁴ és tota una bromera emocional que, si et deixes endur, acaba alliberant-te durant una estona de les males vibracions que t'assalten quan contemples la realitat realment existent.

LA PRESÓ ÍNTIMA DEL PRESONER

Tu vius a casa teva i tens la casa on vius i la casa que vius, el teu espai reservat, allà on guardes les emocions i tot allò que pots controlar. Ets un home lliure en una casa lliure. Doncs, ara que ja coneixes com és la presó del presoner per fora, falta que t'endinsis a la presó de dintre del presoner per comprendre'n la història.

"Yo precisaria una mujer como V. que supiera acariciarme": el Vicenç tira poèticament amb bala després d'haver exhibit una vegada més els seus patiments per commoure la Lola. Suposo que està estudiada la psicologia dels presoners, més complicada encara si el pres ho està de fa un any i mig i no coneix la causa del seu empresonament, i si ha estat tancat amb presos condemnats a mort i sap que ell hi pot estar en qualsevol moment. Per tant, una manera d'aferrar-se a la vida és buscar *nòvia*, sens dubte, i cal respectar-ho. El Vicenç no manifesta mai que pensi en la possibilitat d'una pena de mort o d'una sentència dura, ni tova; en realitat només proclama que espera la seva llibertat. Repressió omnipresent que imposa silenci? Negació íntima de la realitat present? Prudència extrema? El Vicenç té el dret de no parlar més que de la llibertat, de mirar barrots endins per la finestra, i d'enamorar-se d'una noia espavilada, petita i morena, generosa, tota vitalitat, que li fa arribar de franc paper de carta, llapis Termosán, xarops i tabac.

Com la major part dels presos dels anys 1940, Vicenç depèn de l'exterior per sobreviure, i això l'humilia i el frustra, ja que és jove i fort i si estigués lliure no solament no dependria de ningú sinó que tant la Lola com, sobretot, la Manuela podrien dependre íntegrament d'ell. Aquesta humiliació i frustració és tema recurrent a les cartes.

¹¹⁴Festa Mercè, portes obertes per als fills dels presoners, #131 #134 #135 #136.

Pensa si potser hi ha enverinament pitjor que l'anomalia mateixa de la situació del presoner: castigat amb reclusió, immobilitat, avorriment i manca de perspectives i esperança. I si t'has educat en un àmbit patriarcal que no pot trontollar, ferm com una roca des de mil·lennis enrere, i ets una persona de sexe masculí que de sobte depens d'una persona del sexe dèbil per resoldre totes les qüestions de la vida quotidiana (les bàsiques i les complementàries), és segur que perdràs els referents, i que la humiliació destruirà la teva dignitat.

Aquest és precisament l'objectiu del càstig que t'ha estat imposat al darrere de la pena de presó: arrabassar-te la dignitat¹¹⁵.

Mireu el cas de la progressiva degradació de les cartes de Miguel Hernández a la seva dona, des de la presó. Com un home d'una sensibilitat tan extraordinària, d'una mentalitat tan oberta, d'un amor tan tendre per la Josefina Manresa, acaba rebotant-se de desesperació i d'indignitat quan ella no l'acaba de comprendre i, per fer-lo content sigui com sigui, li porta set dies seguits aquella sopa que tant li agradava. No és difícil d'imaginar com li havia de quedar el cor a la pobra Josefina, el desconcert, la humiliació, la pena, la culpa¹¹⁶.

S'assembla, però no és mateix: com que l'arròs agrada tant al Vicenç, la Lola, que ja és la seva esposa, n'hi fa sovint¹¹⁷. Però ell no té el comportament irat de Miguel Hernández, al contrari, se'n llepa els dits. Cal guardar les distàncies i comprendre que Miguel Hernández s'estava morint de desesperació i de tuberculosi, mentre que el Vicenç està castigat i tocat, però sap que se'n sortirà aviat i és fort, i a més compta amb la vivacitat huracanada de la Lola que contrasta amb l'espai de la Josefina.

¹¹⁵ I si la presó és preventiva, encara pitjor, perquè el càstig te l'imposen abans d'haver verificat si has delinquit! Te l'imposen per si de cas has delinquit. És un càstig preventiu, no hi pot haver contradicció en el termes més sagnants. Sobre la injustícia essencial de la presó preventiva, pots consultar, per exemple, un article tan poc suspecte d'antisistemisme com aquest: JAVIER GÓMEZ DE LIAÑO, "La injusticia de la presión preventiva", *El Mundo*, 21 de maig 2009. < <http://www.elmundo.es/opinion/tribuna-libre/2009/05/15023879.html> >

¹¹⁶ Per exemple, SÁNCHEZ VIDAL, A.; ROVIRA, J.C. (1992) *Miguel Hernández, Obra completa*, vol 2. Madrid, Espasa Calpe, Carta 269, p. 2703 (entre moltes altres de similars): "*Josefina, haz el favor de no mandarme comida caliente. Te devuelvo el cocido de hoy sin probar. El de ayer estaba demasiado salado, lo mismo que el frito. Hoy mándame mucha manzana y un par de huevos. Recibo comida de mis parientes los días pares. Y no es cuestión de tirar o de darla. El pan no lo pruebo. / He recibido las inyecciones. / Bueno, nena. Que mi niño esté bueno ya. Os abraza / Miguel*". Recordeu? "*He sembrado tu vientre de amor y sementera, / he llegado hasta el fondo*". Són la mateixa persona, el presoner i el poeta? Sí que ho són, però amb la presó entre l'una i l'altra "mateixa persona".

¹¹⁷ El 26 i 30 de juliol, i l'1 i el 8 d'agost de 1943, #207 #213 #215 #222.

Nogensmenys, a la presó, realment el món es deu tornar molt petit: quan Lola s'està preparant una setmana de vacances a Vilanova, per una vegada que el Vicenç li desitja que s'ho passi bé, vint vegades li refrega el fet que ell, pobre gos, es quedarà solet i no la podrà veure¹¹⁸. El Vicenç vol que la Lola li escrigui molt, i que es busqui temps per fer-ho; sembla que de vegades tant li fa si la Lola ha d'estar per la feina de la fàbrica, per la mare, per la iaia i per ell, i que només ell és feliç si rep cartes llargues¹¹⁹. Altres vegades, el Vicenç reconeix que la Lola va molt carregada de feina i que no pot fer més coses; però al final, i al marge, se li queixa que no el ve a veure... Psicologia (psicopatologia?) del presidiari tancat sobre el propi melic¹²⁰...

La relació de parella per al pres és més de dependència que d'amor, penso i comparteixo, si és que hi ha un enverinament pitjor que la pròpia anomalia de la situació del presoner, castigat amb reclusió, immobilitat, avorriment i manca de perspectives i esperança. I si, com el Vicenç, t'has educat en un àmbit patriarcal ferm com una roca des de mil·lennis enrere, i ets un home de sexe masculí que, de sobte, depens d'una dona de sexe femení per resoldre les qüestions més bàsiques de la vida quotidiana, és més que probable que perdís els referents i que la humiliació acabi amb la teva dignitat.

Però així com podem parlar de la psicopatologia del pres, hem de mesurar també la psicologia sofrent de la dona de pres.

El Vicenç és certament un il·letrat bastant rígid pel que fa als valors tradicionals respecte de les relacions entre els homes i les dones, i especialment entre els marits i les mullers, però té molt clara la igualtat de drets entre les persones de qualsevol sexe, i a més està perdudament enamorat de la Lola de la seva ànima, i no pot suportar els companys que menyspreen les seves esposes i les tracten a toc de baqueta.

Hi ha presos que s'estimen més oblidar que tenen dona i fills i passar el temps d'empresonament com més divertits millor. Però quin temps d'empresonament, quina presó i quina perspectiva de llibertat (o qui sap de què)... Fins i tot gent conscient com ara el Vicenç en la situació actual, hi ha moments que més s'estimarien oblidar una mica tot això que està passant.

¹¹⁸ Les "fabuloses" vacances de la Lola, planificades per anar a les platges de Vilanova i realitzades a casa dels tiets i les cosines de Barcelona; el sobre de #117 en dona l'adreça: c/ Garrofers vint-i alguna cosa; el carrer Garrofers es troba al costat del cementiri de Sant Andreu, un paisatge idíl·lic, #99 #101 #113 #114 #117.

¹¹⁹ Gairebé des del primer temps, el Vicenç pressiona la Lola perquè li escrigui cartes més llargues, #015; com a mínim, en una de cada deu cartes hi ha observacions d' ell sobre la brevetat de les cartes d' ella, o estímuls competitius perquè es vegi que és ell qui sempre escriu les cartes més llargues.

¹²⁰ Sobre el petit món del presoner, #30 #100 #149 #186.

A més de les campanyes de sensibilització social a càrrec de la República i de la Generalitat i l'acció reformadora de sindicats i de grups d'activistes a través d'ateneus i d'escoles, abans de perdre la guerra, el nucli dels presos polítics, una vegada perduda, amb persones de la talla del Pere Alsina i segurament altres, alguna cosa s'aconsegueix en la formació de criteris racionals i solidaris entre les persones d'extracció humil, como ara el Vicenç, avesades a repetir fórmules de cohesió (coacció) social i principis inalterables procedents l'Espanya profunda més arnada.

"No te estrañe que nunca pida nada" és una joia en una persona sortida d'on ha sortit ell¹²¹. Al més íntim de la presó interior del Vicenç hi ha un reconeixement obvi, però inquietant: la presó de partit de Manresa és el lloc on ell i la Lola s'han trobat¹²². El Vicenç s'està depurant i, per tant, les autoritats seglars i clericals ja el podran deixar anar aviat. Ja reconeix que ha de donar gràcies a Déu d'estar a la presó perquè les reixes li han donat l'oportunitat única de conèixer la Lola.

Sí, té raó, però tot plegat resulta bastant determinista. En altres circumstàncies també s'haurien pogut trobar, o el Vicenç s'hauria pogut enamorar d'una altra dona, i la Dolores d'un altre home, amb resultats no iguals, però similars, i la història de la humanitat hauria seguit rodant amb lleugeríssimes, infinitesimals variacions.

Bastant determinista i extremadament cínic. L'agraïment del Vicenç el prepara per entrar escarmentat a la cleda dels ciutadans sotmesos a la bota del sistema catòlicotalitari: "*No me queda otro remedio que conformarme*"... Tampoc no és tan important: ells dos, com la major part dels éssers humans, només volien ser feliços i viure en pau del propi esforç.

Però que de tot això calgui donar-ne gràcies a Déu¹²³ (quin d'ells?) et deixa molt perplex: ¿cal també donar-li les gràcies per tots els afusellats, ja que els morts sens dubte seran perdonats i seran portats per sempre més a la seva glòria? ¿I també per aquells que caiguin sense haver-se'n penedit i aniran a petar també per sempre més a l' infern? ¿Cal donar-li les gràcies perquè per Ell, amb Ell i en Ell el dolor, la desgràcia dels innocents té tant de sentit com el dolor i les desgràcies dels malvats? O simplement tenen qualsevol sentit?

No preguntis. Calla, resa confessa't i, sobretot, ajup-te si vols sortir aviat d'aquesta infàmia.

¹²¹Sobre la dependència del presoner #94 #100 #176 #188 #213 #215.

¹²²"... *muchas beses maldigo estos barrotes, pero no dejo de reconocer. que gracias a ellos, te conosco a ti*", #130 #152; "*y entonces ¡qué! quizás no abría en mi la esperanzá que hoy tengo, que es, de poder llegar a ser feliz*", #192.

¹²³"... *yo creo que sí es Dios el que me da, me daría mas, y ¿Sabes por qué? Pues por la sencilla razón de que estoy a un sitio que no es el mio, ni el que me pertenece. por otra parte, tengo que darle las gracias, ya que sino uviera entrado aqui, quizás no nos uviéramos conocido...*", #152

2. LA GENT CORATJOSA

Juny del 1940

Fa quatre anys que quatre generals enemics de la República democràtica van declarar la guerra contra la gent que havien jurat defensar. Contra tots. Ara en patim els estralls.

Vénen de l'Àfrica i han anat passant la dalla nord enllà, de manera que, al seu pas, només els que s'han anat agenollant (o venien agenollats de sèrie) se salven en el femer, mentre que els que no pleguen el coll per dignitat, ràbia o estupidesa els l'estan llescant.

Volen posar ordre a la seva pàtria (allò que ells defineixen com a ordre, allò que ells dictaminen que és pàtria), sense atendre res que no siguin tàctiques militars, codis castrenses i litúrgies d'arreglament de tot. Ben finançats pels capitals interessats (ara que hi penso, hi ha capitals desinteressats?).

No empen la persuasió, sinó la pistola. No en saben més, ni volen.

La uniformitat universal. *Una Grande Libre* i a rapinyar, que són dos dies. *Maricón el último*.

A l'altra banda hi ha els herois, els irreductibles, el maquis, entrant i sortint per fronteres inversemblants, afegint-se a la Resistència nord enllà, caient a garrotades de guàrdies civils encegats, sortint de la Història per les xemeneies dels camps d'extermini. Herois anònims. I també herois amb nom i càrrec, fent-se lloc i honors a l'escena d'exilis honorables a compte de batalles perdudes. Convertir la derrota en *modus vivendi*. Mai no saps què busquen els herois: morir en l'intent perquè no poden aguantar més la por que passen, prendre-li al general la vara de comandament i ocupar seu el lloc, o potser, tot i que no és freqüent, donar realment les forces i la vida per la redempció dels vençuts.

Aquest és el panorama. Però la gent, què vol? La gent que no volen ser herois, ni poden, ni sabrien com fer-ho. La gent pagana, vols dir, la del terra que hi ha sota els peus. La que es va limitar a perdre la guerra que els donava un sentit. Aquesta gent vol sobreviure, guanyar-se la vida, fugir a casa i arribar a final de mes. Poder portar un ram de roses a la iaia el dia que faci el sant, jugar amb els nens a posar la sabata al balcó per Reis, sortir a ballar amb algú per estimar i de qui rebre amor.

Dels antiherois se n'ha fet un lloc comú procedent de la literatura policíaca i, després, de la novel·la negra "social". L'antiheroi literari és en realitat un heroi camuflat que contempla la vida

sorneguerament sense compartir-ne les misèries. Bé, sovint se les ha de veure amb les violentes forces del mal que li posen a prova les seves pròpies forces violentes del bé, però això encara l'individualitza més com a personatge excepcional. Porta les cicatrius com condecoracions. És un militant selecte.

L'antiheroi pagà¹²⁴ no sap que ho és, ni li fa res ser-ho ni no ser-ho. No és un personatge literari, és una persona humana posada al damunt de la terra que vol viure tan feliç com sigui possible en un entorn tan feliç com sigui possible. I tant se li'n dóna quina sigui l'essència de la felicitat, ni si l'humà ha nascut per ser feliç o autoconscient o etern, o per a no res; i li'n fot de la *Nausée* i de qui la va parir, i de Jeremies i Buda, i de l'ètica i l'estètica de la seva manera d'estar-se per la vida, i dels camins d'hivern del Heidegger, aquest guillot. L'antiheroi és com un heroi amb la diferència que, agraït de viure, dóna la vida per viure-la, i exigeix un final feliç per a la seva novel·la.

La Lola i el Vicenç són estrictament dos antiherois. Dos antiherois químicament purs, vols dir. Ells només volen sortir de la presó i del que ella implica, i gaudir de l'amor, del treball i de la vida. L'amor és això que fa feliços els bons salvatges sense pecat original ni aspiracions d'eternitat. No volen res més, no s'apunten a cap ideal, no volen figurar enlloc. Volen passar per sota de la història. Ni això, no en volen saber res, de la història, perquè quan et toca protagonitzar-la és tan amarga i et fa encadenar un dol darrera un altre. Si haguessin pensat que aquestes cartes haurien de caure en mans alienes a ells dos, les haurien cremades, no en dubtis:

Sobre nuestros asuntos mas particulares no quiero hablarte libremente ya que yo me temo que cuando recibiras esta ya estas de regreso y si así fuera no quiero que nadie se entere de nuestra vida intima pero sí te digo, que tus pensamientos siempre estan firmes en las empresas pero descuida que ya tendran lugar y horas para dar paso a tus deseos que tambien son los mios (Manresa 12 de març 1947, de Lola a Vicenç desplaçat a Tudela).

¹²⁴Literalment, i històricament, "pagana" o "pagà" és una persona que viu aferrada a la terra de conreu, al *pagus*, que deien els romans. Que les religions monoteistes considerin pagans tots els no creients en un déu únic, només dóna fe de l'estretor de mires dels propietaris de la Veritat (sense que mai no acabin de definir què sigui la "veritat"). Potser l'Institut d'Estudis Catalans algun dia admetrà en el diccionari normatiu aquesta accepció, treta de Coromines i que no és simplement un sinònim de "pagesa" o "pagès".

Les cartes

L'autor de les cartes i protagonista immediat d'aquesta història és el Vicenç Prades Ramon, però les cartes conformen un quadre de contrallums. La silueta del Vicenç està en el primer pla, completa, ben definida; altres siluetes secundàries i menors (de vegades també commovedores) apareixen de tant. Al darrere d'unes i altres, es perceben els perfils de Lola, ara l'un ara l'altre, guspirejants segons com es bellugin les siluetes, sobretot la del Vicenç. Uns eclipsis originats per la llum que emana aquesta dona sense que ella ho sàpiga. Un diàleg on no ens és possible escoltar les respostes, perquè és en el seu precís silenci que s'il·lumina i prenen sentit les preguntes.

Aparentment la senyora Dolors va conservar en la seva capsa de fusta totes les cartes que va rebre al llarg de la vida, de tota procedència i temps, des de les d'amigues de la fàbrica disperses el 1939, a les del germà del Vicenç, el Pere, de la cosina Paquita Martí, les més anodines del fill, el Francesc, quan feia el soldat a Sant Climent Sescebes i necessitava que li enviessin diners o li deixessin el 600 durant un permís; i unes molt poques que havia escrit ella: una no enviada l'any 39 a la Pilarín Justes¹²⁵, i unes quantes de les que va enviar al Vicenç, l'any 1947, quan aquest es va desplaçar per feina a Tudela¹²⁶.

Les mancances d'aquest arxiu domèstic són notables: les cartes d'ella mateixa al Vicenç empresonat van desaparèixer; ella ho va exigir¹²⁷. A la capsa de fusta tampoc no hi ha cap rastre de les suposades cartes que el borinot càndid envia a la Lola cada vegada que l'ombra de la Loreto plana per damunt de la relació¹²⁸. I encara no deixa de ser sospitós que alguna vegada a una carta significativa hi faltin quatre pàgines on el Vicenç parlava de la Montserrat, al principi, i de la Loreto al final¹²⁹. Juntament amb les cartes de la Lola, de la capsa de fusta han desaparegut també totes les fotografies. No en queda ni una.

Aquí, doncs, és el Vicenç qui escriu des de la seva pròpia biografia, i a través d'ella la Lola es perfila amb tota mena de detalls i llums canviants. Aquests reflexos es produeixen sobretot en les cartes del primer any perquè després a poc a poc es van fonent els dos personatges, i es van conformant a cop de coneixement i d'amor, també de gelosies temibles, però no devastadores, de

¹²⁵ L'única carta d'aquest temps escrita per la Lola, amb una cal·ligrafia i una correcció impecables, #8.

¹²⁶ Sobre les cartes escrites enviades a Tudela, #226 i *Annex*.

¹²⁷ La Lola ordena al Vicenç que estripi les seves cartes, i ell ho fa, #69 #70

¹²⁸ Sobre les cartes del borinot càndid a la Lola, #70 #130 #131 #136 #139 #140

¹²⁹ Una carta aparentment censurada per a la Lola, #180.

dubtes i contradiccions, d'inconsistències, però de la fermesa d'una esperança que al capdavant es demostra indestructible a ambdós costats dels barrots (garrots), de la presó i per sobre de l'arxipèlag de dubtes, retrets i trampes d'enamorats en un mar en galerna constant.

Vicenç

El 19 de juny de 1940, Vicenç Prades Ramon, veí de Sant Fruitós de Bages, de 22 anys, no sap o diu que no sap per què està tancat a la presó de partit de Manresa¹³⁰. Soldat de lleva de la República, ha passat pel front de Madrid on ha rebut una carta de la seva Montserrat santfruitosenca (de casa bona) que li diu que, com que és probable que allà el matin, més val que deixin córrer la relació¹³¹.

El Vicenç és guapo, la Lola el troba molt guapo i té raó, en dóna fe el retrat que l'Alsina va dibuixar al sobre de la carta del 17 de febrer del 41, després del "dia gran" de la relació entre els dos *nòvios*. Cabells negres ben ondulats¹³².

I "sap estar", es belluga amb desimboltura, ho fa amb gràcia, és simpàtic, astut, cau bé i gairebé sempre acaba, a l'estiu, a l'ombra més fresqueta i, a l'hivern, al banc més assolellat. Per la presó hi va tan net i mudat com pot (quan pot, però especialment des que ha conegut la Manuela); es renta com cal i es pentina. Té tant de cabell que se li trenquen les pintes, i alguna vegada fins i tot demana brillantina a la Lola¹³³.

Sigui com sigui, a primers de 1939 el van detenir per una denúncia que no li expliquen, i el van traslladar a la presó dels Serveis Penitenciaris de la Generalitat de Catalunya, ara rebatejada com a *Prisión provinciall Modelo*, de Barcelona. Sobresaturada. Aquí, en una ocasió és castigat i tancat durant trenta dies a la galeria dels condemnats a mort¹³⁴, on de matinada algú encén els llums i passa la llista dels condemnats que avui toca portar a matar. Sense comiats. Després es fa el silenci i sanglots ofegats, allà on tot eren veus i crits de desesperança.

¹³⁰ El Vicenç no sap per què està tancat a la presó, o de què l'acusen, #24 #31 #73 #130

¹³¹ Front de Madrid i carta d'acomiadament (més que de comiat) de la Montserrat #29.

¹³² El guapo del Vicenç, #76.

¹³³ Pinta i brillantina, #34-#36 #167 #169

¹³⁴ Estada a la presó *Modelo* i a la galeria dels condemnats a mort #28.

Cap al febrer del 1940 el traslladen sense judici a la presó de partit de Manresa. Aquest trasllat vol dir que, de moment, no té consell de guerra sumaríssim pendent. Però mai no se sap allà on l'arbitrarietat és norma en un Estat fracturat.

Poc abans o poc després del trasllat a Manresa, s'ha assabentat que la seva mare és morta¹³⁵; és un jove emmarat i la notícia li fa molt de mal. Quan conegui la Manuela, mare de la Lola, la prendrà per mare adoptiva.

No es vol venjar. O no es vol venjar com a primer objectiu vital. Ja no vol canviar el món. El que vol és sortir-ne viu i córrer a divertir-se¹³⁶.

Des del gener del 39 fins a primers de juliol del 41, el Vicenç s'està tancat a la presó sense saber de què se l'acusa. De tant en tant, tant a la *Modelo* com a Manresa, el criden a declarar, li fan quatre preguntes, de vegades banals, i el tornen a la presó. Finalment, li presenten les acusacions en una data indeterminada que ha de ser primers de juliol del 41; quan el Vicenç s'emociona s'oblida de posar data a les seves cartes, i aquesta va ser guardada a la capsa de fusta dins un sobre amb una altra del dia 11. Les acusacions són:

Que tome parte, en el asesinato de un tal Juan Galceran, cosa que ni lo conocia,

Que frecuentaba con los elementos mas destacados del Pueblo:

Que andaba con pistola ametralladora durante todo el movimiento:

Que tome parte, en la quema de la iglesia:

Que izó guardias con fusil y pistola por el Pueblo:

Esto fue todo, i me dijo si era cierto, y yo, como que no lo es y todo es falso, lo negue todo, y solo hizé constar que hizé dos guardias en casa del director de la Fabrica "Bertran" del mismo pueblo.

Pues el mismo juez, comprendio que todo era una falsedad.

Así es que en mi declaración solo consta que izé dos guardias, y que no tome parte en nada.

¡AH! también me pregunto de la novia que tuve, y de una familia que tiene aqui en Manresa.

Segun entendi, o comprendi, que el que me denunció fue el padre de la novia que tuve, de cierto no lo se.

¹³⁵ Mort de la mare del Vicenç, Paquita Ramon #24

¹³⁶ "Durante unos días no quiero hacer otra cosa que ir de un cine a otro, al teatro, al baile, en fin, visitar todo lo que me parezca que pueda divertirme" #16.

Aclariments: a Sant Fruitós hi havia la fàbrica Bertran i Serra, enderrocada el 2015.¹³⁷

L'assassinat de Joan Galceran Vidal (si tot l'embolic ve d'aquí) nascut a Badalona, veí de Navarcles i encarregat de fàbrica, va tenir lloc a Calders l'1 d'agost del 1936.¹³⁸

L'antiga *nòvia* podria ser la Montserrat, i el seu pare, un home ric i de dretes, explotador. El més probable, però, és que el Vicenç i el jutge estiguin parlant de la Loreto i el seu totpoderós pare falangista i fiscal, que es belluga per Sant Fruitós, Manresa i tot el Bages. El Vicenç aquí parlaria sense embuts de la Loreto com d'una "*antigua novia que tuve*". Si sabés la que li caurà a sobre d'aquí a mig any, se n'hagués guardat prou d'esmentar la paraula *nòvia*.

El fiscal falangista no va ser qui el va denunciar, sinó qui va rebre la denúncia i el va detenir o fer detenir; la denúncia la va fer un tal Pey de Sant Benet de Bages.

Lola

El 19 de juny de 1940, la Lola (com ella s'anomena a si mateixa) té 18 anys i és petita i mediterrània: morena de cap a cap¹³⁹, té els ulls molt bonics, és llesta, geniüda, presumida, enginyosa, divertida, arrauxada, rampelluda¹⁴⁰. Presumida, tant com permet la misèria circumdant: de vegades voldria pintar-se i fer-se la permanent per no semblar una gitana¹⁴¹, però necessita el consens fami-

¹³⁷ <http://www.santfruitos.cat/actualitat/noticies/enderroc-de-la-fabrica-bertran-i-serra-de-sant-fruitos-de-bages.html>

138

http://www.enrecuerdode.com/inclusiones.php?p=1500&name=&id_event=3&passawaydate=&passawayplace=&age=&placeoforigin=&job=pàgina 1500 de 4430. Però segons les actes de l'Ajuntament de Navarcles de 27/7/2011, un Joan Galceran Vidal, pèrit tèxtil, va morir el setembre de 1936 "víctima d'alguns anarquistes del temps de la República" i enterrat en un panteó acreditatiu del cementiri de Navarcles:

<http://media.seue.cat/acteca/814020002/2011/ca150337-3f51-4bc5-b8e5-6aff18d4f6a5/ple%20juliol.pdf>. Si es tracta de la mateixa persona, una de les dues fonts té malament la data de l'assassinat.

¹³⁹ Text del sobre de la carta #213.

¹⁴⁰ La Lola, petita i morena, molt guapa, #131 #162 #189 #198 #213, té els ulls bonics, #138, i una parla carinyosa #46; es vol divertir #17 #152 #181; és insegura i té incongruències #164; rampelluda, suspicax, temperamental, desconfiada #14 #72; #152 #176; en peu de guerra, #158 #159; valenta i digna #87 #148; àngel ("angelito") i dimoni del Vicenç, #210.

¹⁴¹ "feta una gitana": avui no fem servir aquestes expressions, ja que som políticament correctes, que blasmem els estereotips i emprem la discriminació positiva per poder sortir per la televisió. Als anys quaranta teníem tanta feina a matar la gana que no ens quedava temps per a finors de benpensants. – Sobre la permanent, per a la Lola és important estar guapa, per més que el carallot del seu *nòvio* li etzibi que "*queriéndote yo ya tienes bastante*", #77 #78 #144.

liar. Gelosa, molt, creu que en té motius i està a la que salta, i és d'un caràcter amb potencialitats explosives, cosa que no impedeix que, quan s'emociona, es quedi sense paraules; al Vicenç també li passa¹⁴². També és poruga¹⁴³

No s'ha de bellugar gaire perquè li surtin pretendents¹⁴⁴ (això que el 1940 se'n diu pretendents), fins i tot algun de molt insistent.

Ei, t'ho deixaves i és fonamental. La Lola és una ballaruga¹⁴⁵. Balla tot el que li plantin pel davant. Té preferència pel tango, però balla el fox i tot allò que els "discos solicitados" de les poques emissores de l'època posin de moda les tardes dels diumenges. Ha d'estar molt al dia, perquè "un home de món" com és el cunyat soldat Pere Prades li demani còpies de lletres de cançons¹⁴⁶

I si no, sardanes, que les balla fins que ha de tornar a casa amb mal d'esquena¹⁴⁷.

Viu amb els seus pares i una germana, la Maria¹⁴⁸, al segon pis del número 59 del carrer Bartomeu (ara rebatejat com a *Calle de San Bartolomé*), davant per davant de la presó.

El pare és un breu convidat de pedra prenent el sol al balcó de casa seva, al costat de la Manuela, la matriarca que viu de fer feines. Tot indica que ell ja està malalt, només deu tenir cinquanta anys o poc més, però es mor. Malaltia de malaltia? Malaltia de postguerra?¹⁴⁹. En morir el pare, la família de la Lola queda desemparada i en la pobresa; amb el que guanyen Manuela fent

¹⁴² Lola gelosa, #147-#152 #170 #222; en peu de guerra, #22 #94 #159 #176; però, de vegades, al locutori ella i el Vicenç es queden mirant-se, emmudits.

¹⁴³ Lola poruga, #75 #205.

¹⁴⁴ La història d'un borinot càndid de casa bona que molt oportunament va apareixent en temps de tempestes i baralles d'enamorats, #70 #88 #124 #130 #131 #136 #138 #139 #153 #158 #160 #162 #171 #176. Malgrat l'oportunisme amb que Lola administra les aparicions d'aquest xicot, ell no sembla una invenció estratègica, ja que arriba a amenaçar de mort el Vicenç i ella té por.

¹⁴⁵ Lola ballaruga #68 #74 #91 #128 #143 #156#162; "Junto a ti" #162, "Campana de la vela" #212, cançons populars del temps #188. – Ballar amb el Francesc Prades #162.

¹⁴⁶ Una de les cançons que demana el Pere és el bolero "Perfidia": "Mujer, si puedes tú con dios hablar, / pregúntale si yo alguna vez te he dejado de adorar...". De les altres dues no en tens idea. Diries que la afició musical més gran de Lola (i després del Vicenç) és el tango, #133

¹⁴⁷ Les sardanes no susciten gelos en el Vicenç (o s'està de manifestar-los), #167 #169 #184; així i tot, Lola hi va amb amigues, #189

¹⁴⁸ Maria Batlle Medina #23 #36 #37 #41 #42 #47 #48 #82 #176 #179 #185.

¹⁴⁹ Sobre la mort del pare de Lola #31 #53 #55 #57 #192.

feines i la Lola a la fàbrica, no hi arriben¹⁵⁰. La Lola està angoixada per aquest assumpte i ho demostra la seva correspondència d'aquest temps amb la Pilarín Justes. Aquesta és una dona curta d'enteniment i amb lletra de psicòtica, que va ser companya de fàbrica i ara, des de Barbastro, li nega l'ajut, però li parla de com n'és de guapo un germà que té fent el soldat a Saragossa¹⁵¹... (La Lola va sobrada de *nòvios* i celestines). Però, per si eren pocs, la família incorpora una nova dona: la iaia Aurora García Veler¹⁵².

Té un germà mort. L'escassetat i la brevetat d'aquesta notícia a les cartes et genera la sospita sobre on i de què va morir¹⁵³.

No apareixen gaires parents més, a les cartes. Una cosina valenciana (o que viu a València), la Paquita Martí, que té un germà a la presó *Modelo* de Barcelona i fa torns amb una altra germana per fer estada a la ciutat per tal de poder-lo atendre. I la cosina de Sant Andreu, amb qui intercanvia estades de vacances¹⁵⁴.

Pel que fa al veïnatge, hi ha una senyora Rosita a qui tothom envia records, però de la qual no es diu res més; deu ser una iaiona amable. I la família de l'Andrea, la *nòvia* del Joan que sempre la fa enfadar. La mare d'aquesta casa mor el Nadal de 1941.

El juny del 1940, doncs, tant la mare (Manuela Medina García, que necessita un capítol a part) com la Lola i més veïnes, a més de les seves pròpies ocupacions, presten serveis a la munió de presos d'ambdós sexes que s'agombolen al convent de *Les Hermanites*. Més de set-cents.

La Lola havia passat els estudis primaris a "les monges" de Manresa¹⁵⁵. Té una redacció molt correcta i una cal·ligrafia acurada amb una presentació que és tota pulcritud i formalitat. Amb

¹⁵⁰ Lola, angoixada per la pobresa #57; està mantenint casa seva i el Vicenç amb el que guanya a Can Giró, #73 #212; per Nadal, fa treballs extra, #149; pensa a posar-se a servir, però Vicenç s'hi nega, per dignitat de classe, #183 #186.

¹⁵¹ Sobre la Pilarín Justes #1 #7 #8; sobre la negació d'ajut a la Lola en temps de família amb fam #58 #63; germà soldat molt guapo #63.

¹⁵² Aurora García Veler, mare de la Manuela, àvia de la Lola, #102 #176 #177 #178 #191.

¹⁵³ Primera i única notícia d'un germà de la Lola mort. La brevetat de l'esment no fa pensar res de bo: ¿mort a la guerra, després d'ella, de malaltia o a mans de qui? quan? #60

¹⁵⁴ Parents de la Lola, #102 #125 #128 #131; sobre els projectes i les realitzacions de vacances, #99 #100 #109 #113 #114 #115 #116 #117.

¹⁵⁵ L'educació de la Lola va ser a les monges Dominiques de l'Anunciata de Manresa i és bastant freqüent que en aquestes escoles les nenes algun dia pensin a fer-se monges; la Lola, també, #167. La senyora Dolors Batlle de Prades (altrament dita Lola) va conservar entre els seus records més íntims, a la caixa de fusta, una estampa d'una monja dominica, santa Rosa de Lima, patrona de la seva escola, retallada amb tota cura (si no era un cromó de picar) probablement durant la seva estada a l'escola, #169.

el temps i la familiaritat, la lletra li perdrà qualitat i tant la sintaxi com l'ortografia li trontollaran una mica (figures #8 i #225).

La Lola és una treballadora no qualificada a "Can Giró", una empresa agroquímica¹⁵⁶, situada a La Bonavista. La colla de la fàbrica és una ampla família i tot d'amigues, moltes que la guerra ha dispersat¹⁵⁷. De vegades organitzen sortides i berenars¹⁵⁸.

Entre les monges i la xacra de l'Espanya rústica, manté una gran prevenció contra la relació entre les persones de sexes diferents i les manifestacions indecoroses – sense definir exactament què s'entén per decòrum. El matrimoni és contemplat per damunt de l'espatlla. Els petons, una cançó de l'enfadós que sona per totes les cartes a partir del febrer del 41, són tabú. Fins que els tasti¹⁵⁹.

Aquesta dona té una progressió que només es pot entendre com un procés o molt après o molt calculat: en el pas de l'amistat a l'amor, l'amor és accessori a l'amistat, el matrimoni és accessori a l'amor, i els petons són accessoris a tot.

És tracta d'un menysteniment altiu, après entremig del fum d'encens conco, però també de l'àmbit domèstic, si més no a casa de la Manuela Medina. Aquesta dona, escruixida per tanta guerra i tantes morts, i espantada per un *nòvio* de qui no sap res, explicarà sense embuts a la filla que per a casar-se i fillar no fa falta cap mena d'amor, i que, en tot cas, l'amor es dissol amb el temps, en el clos del matrimoni. No ve, sinó que es dissol. Experiència que et deixa molt perplex. Al fons de tot, hi ha la gran i antiga repressió sexual, que no és res més que una faceta de la gran repressió social que pateix tothom, però sobretot el món rural, des que l'estament dirigent va

¹⁵⁶ Josep Giró té dues empreses: una, "Productos Giró, S.A.", a Manresa, i una altra, "Féculas y Derivados Agrícolas, S.A.", amb seu social a Tudela (Navarra), on el Vicenç farà d'encarregat el 1947, quan estigui casat i afillat, però lluny de Manresa i de la Lola, #39 #73 #226. – El 2018 Productos Giró, S.A. té les oficines a Barcelona i la fàbrica a La Ràpita, Montsià, Tarragona, on elaboren derivats de les llavors del garrofer i similars de les quals obtenen substàncies que faciliten la gelatinització, i també gomes i additius per a la indústria alimentària, cosmètica i farmacèutica. (<http://www.productosgiro.com/>).

¹⁵⁷ Amigues de la Lola, #1 #3 #4 #5 #7 #8 #9 #58 #63 #114 #152 #171. – Companyes de la fàbrica desplaçades per la postguerra: Rosita Sisquella, a Barcelona, #9; Pilar Justes, a Torres de Montes, a prop de Barbastro (Osca), #1 #7 #8 #58 #63; Conchita Cano, a Bernay (Eure, Alta Normandia, França) #3 #4 #5 #6 #9. – Però moltes més amigues i amics a Manresa. La colla de la fàbrica és ben nombrosa: Antonio, #8 #63; Balet, #63; Canet, #8; Carmen, #6; Carrete, #63; Joan Bori, #7; Laura, #1 #8 #63; Maria Rovira, #4 #6 #63; Paquita, #1 #63; Parramon, #7 #63; Rosita Sisquella #8 #9 #63; Turia #8; Victoria #6. –

¹⁵⁸ Sortides en colla fora ciutat a berenar (raïm i mores) #78 #83 #127 #128 #129 #131

¹⁵⁹ Sobre la cançó de l'enfadós dels petons, #89 #124 #128 #129 #137 #139 #153 #156 #176 #178; als llavis #91; petons i carícies #176; petons i gelosia #180; xantatge mutu: la Lola no vol petons i el Vicenç no vol que vagi a ballar, #159 #181; " algun dia no lejano me los pediras tu a mi", #179; efectivament, #220.

descobrir que les religions eren com la gran argamassa que subjectava la xusma i la doblegava els interessos rectors.

A l'altre extrem, la Lola arrauxada entre els replecs d'un joc infantil, llença un toc maliciós i picant que escandalitza, fascina, ofusca, encisa el patriarca congènit que el Vicenç porta a dintre: li agrada la *Betty Boop*, la nina divertida i sensual que convida a jocs infantils i adults, aquests potser més¹⁶⁰. Vol una casa de nines que consisteix en una habitació de matrimoni. Quan el Vicenç ha de participar en una obra de teatre forçadament transsex per manca d'actrius, i el guió reclama una declaració d'amor, l'adverteix que no s'enamori de l'actor que fa de dona... I fa l'ullet, oi? Però finalment, quan ja estaran casats i el Vicenç s'esvera per l'abstinència, la seva dona li demana seny, però a continuació el provoca, juga amb ell i amb la repressió sexual (i de tota mena) que pateixen tots dos.

Però "dona del dia"? Ni mai! La Lola i el Vicenç en comparteixen l'horror de la possibilitat. Als anys quaranta, aquesta expressió equival a moderna, superficial, inconsistent, frívola i s'oposa a pudorosa, virtuosa, i, sobretot, "dona de casa seva"¹⁶¹. La Lola i el Vicenç no són estrictament reaccionaris, són gent del seu temps, i en aquest temps tot això forma part de la correcció política.

La Lola no és feminista, per més que durant l'etapa de la seva adolescència, la República i la Generalitat hagin posat fins a cert punt l'accent en l'alliberament de les dones, accent puntualment contrarestat per l'exèrcit de les monges educadores, sens dubte, i ara per *la Sección Femenina de la FET* que, si no l'encapçala, li segueix les passes de prop¹⁶². Que no es mostri feminista i combativa en un temps en què només està permès de ser combatiu per la *España Una, Grande i Libre* no vol dir que no tingui clara la dignitat de la dona ni que toleri des de bon començament qualsevol mostra d'imposició per part de l'home a qui ronda, i que es creu que pel sol fet de ser un home de sexe masculí i tenir 23 anys la pot prendre per una cria femenina.

De tant en tant, li ha de parar els peus i deixar-li les coses clares. Al principi, primer s'entén que són amics i prou: que si vol anar a ballar, hi anirà; si vol escriure's amb qui sigui, s'hi escriurà; si es vol pintar els llavis, se'ls pintarà. La "mujer de su casa" submisa, serà una altra, però no ella. Té un caràcter valent i les idees clares, la Lola. I mossega.

¹⁶⁰ Sobre l'ambivalent *Betty Boop*, #68.

¹⁶¹ "*Mujer del día*", "*mujer de su casa*", #50 #62.

¹⁶² Seguiment de les autoritats falangistes sobre les noies, #2.

Quan la relació tira endavant, el Vicenç cada dos per tres es veu obligat a recular¹⁶³. El mascle pretesament alfa plega veles i ofereix la iugular a la matriarca. Més endavant, quan les coses entre la parella van més de compromís que de mutu tempteig dels límits, la Lola lliure pregunta al Vicenç captiu què li sembla si..., o renuncia dissimuladament a les coses que sap que fan mal a l'home.¹⁶⁴

Aquesta dona té dignitat i ni es rebaixa ni permet que ningú es rebaixi per ella. Quan el Vicenç escriu al seu pare perquè aquest pagui a la Manuela i a la Lola d'alguna manera pels favors que li estan fent, la carta l'ha d'enviar o portar la noia, però ella la llegeix i la bloqueja, i arriba fins a nosaltres dins la capsa de fusta, entre totes les altres cartes¹⁶⁵. Compte, és el desembre del 41, dies de fam i de dol pel pare, quan ella mateixa negocia amb la seva amiga aragonesa Pilarín l'almoïna d'una mica de porc; però una cosa és acudir a una amiga, per estranya i mig psicòtica que sigui, i una altra de molt diferent quedar com una perdulària davant del sogre.

Però com que sense contradiccions no hi ha humanitat, el pensament de la Lolita pot doblegar-se, per exemple, al de la Manuela, la dona resignada al seu destí sense amor: "*a pesar que uno no disfrute con la persona amada, por lo menos se olvidan cosas que muchas veces no deviera uno pensar*"¹⁶⁶, escriu al Vicenç, i aquest ho medita, o el que ve a ser el mateix: aguanta, que podria ser pitjor.

Pot doblegar-se el pensament i també la fortalesa. La Lola no és un colós imbatible. Les pressions, la incomprensió d'un compromís incomprensible per als benpensants.

La Lola es desanima i diu al Vicenç que, al davant de tot el que la gent diuen d'ells dos, potser més val deixar córrer la relació. El Vicenç s'hi nega amb fermesa i fe: seguiran ells dos el seu propi camí i que la gent es coguin en les mentides i l'enveja. Ells dos es basten: "*queriendote yo, ya te quiere todo el mundo*". La sentència, si la descontextualitzem, por tenir una aire possessiu que fa mal als ulls, però no es tracta aquí de possessió, sinó de complementarietat i camí per fer en comú.

La Lolita té por: té dos ulls a la cara i veu això que el Vicenç es nega a veure: que, estant a la presó i en el temps presents, l'aventura es pot acabar tan malament com al davant d'un piquet d'afusellament. Certament, la presó de Manresa sembla ser més un centre regional de càstig dels

¹⁶³ Lola para els peus del Vicenç i aquest recula, per exemple, #33 #67 #69 #71 #79 #138 #178.

¹⁶⁴ Per exemple: consultes, #78 #178; renuncia a anar a ballar dient a la Manuela que és que té massa fred per sortir de casa, #156; o canvia un ball de saló per sardanes, #176.

¹⁶⁵ La carta al pare, #148.

¹⁶⁶ La resignació de la Manuela reflectida a les cartes de la Lola, contestades pel Vicenç, #153 #156.

díscols, que no una avantsala de consells de guerra sumaríssims; però les coses no són tan diàfanes en el món autoritari i arbitrari dels vencedors, entestats a escarmentar els vençuts. Per sobreviure-hi, cal tancar els ulls a la realitat i aferrar-se a una fe i a una esperança tan gratuïtes com totes les fes i totes les esperances que hi ha sota la capa del sol.

Però la Lola no està a dintre de la presó, sinó a fora, entre les víctimes col·laterals, i hi és no per fe ni per esperança, ni per cap "ideal", sinó per amor, i aquest amor pot ser arrabassat qualsevol dia que el dictador o els seus lacais es llevin de mal humor. Ella és aquí en situació de risc, quan, a fora d'aquest cercle horrible, hi ha tot d'oportunitats, de nois guapos que se la miren amb bons ulls i li demanen matrimoni, o l'oportunitat d'una vida tranquil·la de treball i casa sense nois guapos ni lletjos.

Encara hi ha un altre front de por, per a la Lolita i és el de la sinceritat del Vicenç, que només es podrà comprovar quan surti de la presó, és a dir quan res (veritat o mentida) ja no pugui fer marxa enrere: la relació va començar embolicada en un entrellat de boles successives i, quan ja tot semblava encarrilat, van començar a degotar les antigues relacions del Vicenç que ell només anava explicant i mirant de desenredar a mida que a ella li anaven arribant ves a saber d'on. Qui sap què passarà quan li obrin les portes de la presó? Són totes certes les professions d'amor d'aquest home?

La Lola té por i això encara fa més gran la seva estatura humana, i més encara quan la mires fent camí (i volent fer-se la permanent i anar a ballar o a berenar mores o raïm amb les amigues) sense defugir la por, però sense deixar que ella li encadeni les cames.

Necessita molta fortalesa aquesta parella, basada en l'amor més elemental, en l'amor que ara per ara és poca cosa més que pura atracció, embadaliment, hormones, gelosies i una realitat espaordidora que només es pot suportar si dos s'abracen. Es un amor pagà, de terra. No són naufrags sinó expedicionaris que s'han conegut enmig de la tempesta i han decidit seguir camí junts¹⁶⁷.

En resum, la Lola és una dona vital a qui agraden les revetlles, el teatre, el cinema, ballar, les situacions picants, com a tothom. Els regals, fer-los sobretot. El ritual del regal té un significat diferent, especial, solidari, no necessàriament prepotent (o mai prepotent) quan es produeixen entre gent que té prou feines a sobreviure¹⁶⁸. Que té prevencions contra tot allò que desconeix,

¹⁶⁷ Les cartes de la por, #109 #113 #156.

¹⁶⁸ Sobre els regals, #15 #39 #43 #45 #46 #83 #85. – Regal del sant de la Lola #187; regals per a la Manuela #64; al Vicenç la Lola li regala tabac, #16 #30 #39 #183; amb cafè i pastís, 121. – La Loreto també el vol seduir amb tabac,

com tothom. I que s'enfronta ardidament a una aventura de dimensions estimulants. Com tothom. Però, alerta, que el Vicenç no és un objectiu alt, ros, d'ulls blaus i de maneres atractives. El Vicenç és molt Vicenç i, segons com es miri, molt de misteri, molta de tenebra per escatir. I la Lola, molt valenta per posar-s'hi.

Vicenç

El Vicenç va néixer el mes de novembre de l'any 1918, segurament a Sant Fruitós de Bages (rebatejat com *San Fructuoso* a partir de la *conquista* de Manresa). A casa eren sis de colla: el pare i la mare i quatre germans: la Carme, el Vicenç, el Pere i el Francesc. No sembla que el pare tingués un ofici determinat i, de fet, els germans tampoc; ell segur que no en té¹⁶⁹. Potser eren peons jornalers que tiraven endavant a sang i a força de braços. El Vicenç diu sovint que ve de pobre però que no li fa por treballar.

La mare es va morir després de la guerra, segurament a principis del 1940, quan el Vicenç ja estava empresonat a la *Modelo* de Barcelona. El cop va ser doblement dolorós, perquè ell no se'n va assabentar fins al cap d'uns quants dies. Es refereix sovint a la mare en un to d'enyorament, i sobretot des del moment que pren per mare la Manuela Medina, la mare de la Lola. A partir d'aleshores, les figures de les dues mares se sobreposen, es confonen i esdevenen inseparables.

Del pare, que encara és viu, no en parla gaire. La relació no deuria ser gaire freqüent, però sí cordial. En tots aquests papers només hi ha constància d'una visita del pare al fill empresonat¹⁷⁰. Fora d'aquesta entrevista, només hi ha un parell de referències a una malaltia del vell Prades i un fet que no explica i dóna per entès que la Lola ja coneix. Per una carta del Pere, saps que el pare, vidu, viu a Sant Fruitós en una masia o similar (pot ser "la torre" a la qual Vicenç es refereix el 9 d'agost del 43) i sembla bastant deslligat de la família¹⁷¹.

(i ous, i pa amb llonganissa...), #169. – Els regals pel sant de qualsevol persona són un costum social molt arrelat en la nostra cultura; no tant per l'aniversari. Temps a venir, i per causa de la laïcitat de la onomàstica i de les celebracions, la festa de l'aniversari passarà per davant de la del sant, i al segle XXI aquesta darrera està en camí de desaparèixer: quan és Santa Yesi?

¹⁶⁹Sobre el pare i els germans del Vicenç, #29 #73 #74.

¹⁷⁰Visita del pare del Vicenç a la presó, #98 #99

¹⁷¹El pare del Vicenç viu teòricament sol, potser en una torre, #92 #223.

Durant l'empresonament, la **Carme Prades** és la persona més propera al Vicenç i més freqüent a les visites¹⁷², tant que en el projecte de primera entrevista entre la Lola i el Vicenç, la Carme hauria assumit el paper de "carrabina", com en deien aleshores. Pel que fos, l'entrevista no es va realitzar en aquell moment, i tampoc amb ella d'acompanyant es va esdevenir la primera trobada que es va produir més endavant.

Pel que fa als altres germans, el Pere i el Francesc, no és que en sapiguem gran cosa. La Lola va conservar moltes cartes (si no totes), de les que en Pere va anar escrivint al Vicenç a la presó i després, a la parella. El Pere i el Vicenç no s'assemblen gens. El Pere és vital, pren la vida per la banda que més bé li cau, és esportista, a la mili rep un tracte especial per aquest motiu, de manera que viatja y fa competicions en representació del seu cos militar: es vanta de les medalles que es guanya. Les últimes cartes el situen de cambrer en algun lloc de Barcelona. En canvi, el germà petit, el Francesc, té una adolescència molt complicada durant la postguerra i fa patir tothom. La seva esquela mortuòria dóna les dades fonamentals de la seva vida (1925-2016) i fa sospitar que també va anar a parar a Barcelona¹⁷³.

De vegades, a les seves cartes, el Vicenç deixa a entendre que n'està ben fart, dels seus germans: li donen problemes i no els deu res més que patiment. Tanmateix, el comiat d'un dels dos, cridat a la mili, és ple d'emoció, fins a les llàgrimes i en una altra ocasió ha fet les paus amb un d'ells¹⁷⁴.

La memòria que el Vicenç té de la seva infantesa és més aviat ambivalent. Si per una banda acusa un entorn familiar mancat de mostres d'afecte, cosa que li deixa una permanent marca d'enyorament de carícies, per l'altra reapareix constantment i amb nostàlgia el record de la mare morta. A les primeres cartes parla d'una infantesa feliç, és a dir normal, seguida d'una joventut que descriu com "una azarosa vida [on] son tantos los tropiezos que ha tener que para narrarlo serían necesarios tres o cuatro tomos". Té 22 anys, no pot haver tingut una vida gaire gaire *azarosa*, o no la hi pot haver tingut gaire temps; ara, entre la preguerra i la guerra amb una activitat sindical de segona línia però notable segons aquells que el van denunciar quan va arribar l'hora de les

¹⁷² Carme Prades, #34 #35 #36 #45 #47 #52 #66 #73 #75 #80 #86 #88 #116 #120 #128 #180; casament, #79; prenyada de penal, #123.

¹⁷³ http://www.rememori.com/894607:francisco_prades_ramon

¹⁷⁴ Vicenç, dolgut pel comportament de la seva família, #92 #111 #118 #119 #123 #131 #136 #147 #157 #164 #175 #179; però diu que els estima i s'emociona per ells, #68 #100 #120 #123 #127 #151.

revenges, i la postguerra a la presó des dels primers dies de *la paz de Franco*, sí que deuria ser *azarosa* si no en el temps, com a mínim en la intensitat.

El Vicenç va passar per l'escola primària de Sant Fruitós de Bages com per damunt de brases i a hores d'ara els resultats són evidents a les cartes; de tota manera, s'ha de tenir en compte que al cap de quinze anys d'estripar terrossos, l'agilitat mental no és la d'un nen d'escola.... L'idioma castellano-catalano-macarrònic, l'ortografia de Can Pengim-penjam, la sintaxi arrossegada per un torrent d'idees que es desborden per les costures. Aparentment és un il·letrat cabal, tant que també pots pensar que només es tracta d'un dislèctic profund. Perquè llegeix poesia i fa unes construccions que traspuen lectura, memòria i estructura mental no necessàriament caòtica.

Perquè aquest xicot pagà té ànima i vigoroses imatges de poeta. Decimonònic, potser, o arrauxat, però poeta i lector de poesia. Qui sap què hi ha al darrere d'una vena poètica tan decimonònica com: "*¿No recuerda las dulces palabras que nuestros labios rojos por la fría brisa de la tarde pronunciaban?*". O, pel broc gros, "*sin nadie que en el día de mi muerte me lllore*", o encara "*solo me falta que la mano que hoy he encontrado no me suelte, y siga enseñandome el camino de mi pensamiento*".

Més exemples (deliciosos): en carta a la Manuela, que ha de ser gran però no necessàriament vella, entre els ocellets que a l'hivern van de branca en branca i les floretes iaiones que es moren, un Vicenç no gaire encertat però molt líric i fet una màquina de produir metàfores... La falla moral de les floretes que es fan velles com les mares no té preu; el Vicenç no s'acaba d'aclarir gaire, però la Manuela ja es pot veure condemnada a mort, per vella i pansida. Gaire delicat no ho és, el xicot, ni quan es posa líric. D'altres vegades, la lírica és tan vigorosa com acaronar algú amb les ratlles que escrius: "*Que pagaria yo para poderla acariciar con mis tristes linias*". Malgrat l'ortografia paorosa, el poeta hi és present: "*mis ojos como dos fuegos se me avieron, y lo primero que vieron fue la maldita reja de la jaula que nos separa*", o "*vivir hencerrado y soñar henamorado*". No cal saber escriure per ser poeta"¹⁷⁵.

De manera que, si l'ortografia i l'aritmètica es resisteixen a rendir-se als peus del Vicenç Prades, ell no es desanima i, guiat o estimulat per l'art gràfica del seu amic inseparable, el Pere Alsina, fa, ara aquí ara allà, pinets de dibuixant: li encanten les roses i els ocellets, i companyar-los de versos robats aquí i allà. I durant la darrera estada a la presó, l'estiu del 43, s'exercita aparentment a escriure a màquina (horrors ortogràfics ara mecanografiats), i fins i tot en una ocasió es despenja

¹⁷⁵Poeta vigorós, #11 #53 #56 #59 #62 #80

per un comiat en un català voluntarista tan esforçat o més que en el castellà. Res no espanta el Vicenç, ell tira endavant i fa drecera per on sigui.

Ell s'ho sap i es tracta a si mateix de ruc, directament mentre veu que Lola és tota polida i perfecta a l'hora d'escriure¹⁷⁶. Aprofita la presó per llegir (poesia i novel·les) i aprendre aritmètica. I catecisme, perquè no serà alliberat fins que el *pàter* no certifiqui que l'ha après¹⁷⁷; aprenentatge molt difícil, perquè el Vicenç està rovellat de memòria, i el catecisme ja és prou incompreensible per ell mateix. Al costat de la Lola, se sent un home culte..., i cau en una contradicció cruel: "... *ya que tenemos aducacion nos podemos presentar a cualquier sitio del mundo*"¹⁷⁸.

Anem per un altre tret fonamental: abans de saber-ho, ja coincideix amb la Lola en la ballaruga. Té passió per un tòrrid fox, "*Junto a ti*". Quan l'escoltes, entens més aquest Vicentet ple de vida i tancat a la presó sense saber per què (aparentment). Però, fill del seu temps, es nega a entendre que una noia compromesa necessiti (o senzillament vulgui) anar a ballar¹⁷⁹, ni que sigui sola. Això depassa tots els límits que constitueixen la zona de confort, com se'n diu ara, on el Vicenç es pot reconèixer.

Lola i Vicenç

Per alguna raó que no es pot documentar, la Lola ha clissat el Vicenç. No es coneixen. Ell a penes havia sortit de Sant Fruitós; ella, de Manresa: passar una setmana de vacances a casa dels cosins del barri de Sant Andreu de Palomar a Barcelona, és per a ella un creuer que s'ha de preparar amb temps.

El Vicenç, ben situat a la cuina, surt sovint de la presó al carrer, per descarregar provisions.

¹⁷⁶Vicenç es tracta de *burro* a si mateix, #75 #76 #77 #165 #171. – La Lola com a model d'escriptura, #88; i en el paper de mestra, #74 #75 #77.

¹⁷⁷Lectura i aprenentatges: poesia #183 #193 #205 #206; novel·les (que la Lola li passa) #149 #151; aritmètica (que la Lola li corregeix) #76 #78; catecisme ("*doctrina*"), #104 #165 #167 #169 #170.

¹⁷⁸"*No importa que seamos pobres de dinero, nos bastara con la riqueza de nuestro 'amor'*", #73 #89 #92 #123 #152 #178 #180 #183. – La contradicció cruel, #169.

¹⁷⁹Sobre la resistència del Vicenç a la ballaruga de Lola, #32 #91 #102 #126 #152 #156 #159 #162 #181.

La Lola entra i surt de la presó com les altres dones de la casa del davant i, com que és arrauxada, quan li convé té contactes amb els soldats de l'escamot del cos de guàrdia i amb una irresistible simpatia obté les tafaneries que necessita¹⁸⁰.

Un que surt i entra, i una que entra i surt. Un dia o altre havia de passar.

Sigui com sigui, no gaire abans del 19 de juny del 1940, el Vicenç Prades Ramon rep, de part d'aquella noia morena de la casa del davant, un bloc de paper d'una gran qualitat que al cap de vuitanta anys encara conserva el carteig i només s'ha esgrogueït una mica, no gaire, per causa de l'òxid de lignina. És un paper bo, de quadrícula petita que no segueix el sistema mètric decimal (no arriba a 5 mm de costat); el trepat és a la part de dalt i està obrat en un taller molt professional. Potser és paper alemany (figura #10). Caríssim.

En aquest temps, un bloc com aquest és tot un regal de senyors, obsequiat per tota una senyora que està al cas i sap quedar bé.

Oi que és un bloc que t'està dient "escriu-me"?

El Vicenç sent la crida però no gosa començar. No sap com s'anomena la Lola, ni com es fa per escriure una carta. Ell que venia de viure de qualsevol manera. Un dels seus camarades de cuina li resol el problema: el Vicenç dicta més o menys i el camarada escriu, o directament el camarada escriu i el Vicenç ho va aprovant. La resta és fàcil. El full de paper convertit en carta es plega a la secreta (figura #10), es passa discretament de la mà del Vicenç a la butxaca de soldat afamat que rep doble ració, i, en acabar el torn de guàrdia, el soldat agraït deixa la carta a la botiga de queviures de l'altra banda del carrer, la mestressa truca al segon pis i la Lola baixa a recollir-la. Ja sabem com va això de l'autogestió a les presons, i de *los desvelos de la autoridad por* el manteniment de l'ordre establert.

Vicentet, tu sempre penses i dius que la Lola la vas triar tu, que, en conèixer-la, te'n vas enamorar, i que et vas proposar a fer-te-la teva i et vas posar a la feina. Ja veus que no anaves encertat del tot del tot.

I encara em queda un altre retret, noi: tu signes la carta que no has escrit, i engegues una campanya de mentides que et penses que entabanaran la noia. Et veus molt trepat i simpàtic, t'ho passes bé amb els camarades inventant boles: potser t'estranyarà si aquesta dona és més llesta que tu, i no triga gaire a apamar-te?

Sigui qui sigui qui ha tirat primer, el Vicenç hi ha caigut de quatre grapes i comença una llarga operació d'encerclament que, amb els mesos, a l'hora de la veritat serveix a la Lola per

¹⁸⁰Informacions a través dels soldats de guàrdia, #26 #31 #38.

madurar, asserenar-se, verificar la fiabilitat d'aquest home i acceptar l'evidència que qualsevol dia algú es pugui llevar de mal humor i un consell de guerra la deixi vídua abans d'esposa.

A més, un Vicenç encisat per la contestació immediata de la primera carta i la segona no gosa dir, ni per mà del seu escriptent, com li resulta d'atractiva ella, que ja sap que s'anomena Lola, però li diu Dolores, i comença a fer toms i marrades sobre la bondat del seu cor en comptes d'anar de dret a fer-li saber com la troba de bonica, fins a l'extrem que una vegada i una altra li planta que a ell no l'interessa la bellesa ("*guapeza*") d'ella, sinó la seva bona voluntat¹⁸¹.

Però, si ella vol ser guapa i estar-ne!

Mala punteria, xato. Malament comences, si no goses dir de veritat això que sents. És clar que si comences precisament per voler fer creure a la noia que li escrius tu, i ella et clissa tan aviat... Mira, si pots, deixa de mirar-te el melic, tan adolorit com estàs de tot el cos, i entra-li ulls endins, fes alguna cosa per entendre qui és i què li passa, a aquesta noia que et fa "*opsequios*" per alguna cosa...

Perquè, al cap i a la fi, resulta que les primeres cartes són les d'un pocavergonya que s'inventa una família exiliada i retornada de mala manera, una excursió antiga on suposadament ell i ella van tenir un primer encontre impossible...¹⁸² Un entabanador.

La noia té 18 anys i no es mama el dit, però no l'engega a pastar fang, sinó que entra en el seu joc, ni que sigui per retreure-li l'estupidesa del sistema emprat per posar-lo en marxa. Ell –ei, potser– l'ha estat mirant per la finestra durant dies, però i ella?

En tot cas, en dotze cartes, ni família exiliada a França, ni parc de les Marçetes, ni família retornada, ni casa familiar robada, ni cartes escrites pel firmant. A la segona, a la Lola se li posa la mosca al darrera de l'orella; a la quarta, està segura que el tal Vicenç es fot d'ella i la fa motiu de riota a la cuina¹⁸³; a la sisena, comença a escriure en to distant; i a la dotzena, ell no té més remei que prendre la ploma i començar a escriure dificultosament per si mateix i dir-li que, efectivament, tot va començar de per riure..., però que ara va de debò.

¹⁸¹"... yo tengo un hacer que la bolunad la cojo en echos, como me demuestra V. y no con la guapeza de la persona", #31 #33 #35 #53 #57 #152. – Digressió: parlant de l'idioma castellano-catalano-macarrònic, aquí en tens una mostra cabal.

¹⁸²Mentides inicials vodevilesques: família exiliada a França, #10; antiga trobada al Parc de les Marçetes; #11; promesa de sinceritat, #12; retorn de la família, però es troba el pis robat i destrossat, #19. – Malfiança de la Lola i descobriment de les boles, #20 #21 #22 #60.

¹⁸³Motiu de riotes a la cuina, #12 #14 #21 #60.

Aquestes puerils mentides inicials, que potser en temps normals i dites cara a cara no passarien de ser un joc d'aproximació, ara i aquí (presó preventiva de Manresa, estiu de 1940, en la fase més brutal de la primera postguerra del *Movimiento*) pertorbaran profundament la relació des que la Lola les descobreixi, perquè induiran molts dubtes sobre la sinceritat de les intencions d'un pres com el Vicenç, de qui ella desconeix tant el passat com les perspectives de futur.

Però el Vicenç no és només un baliga-balaga que abans de la guerra vivia com son pare a la bona de déu, i que durant la guerra, a més, es va implicar en la defensa dels agredits pel *Movimiento*, fent d'enllaç motoritzat de la FAI, i que a la presó viu tan bé com pot i es treu l'angoixa i la por fent gresca amb els companys i mirant nenes maques per les finestres. És això, però encara molt més.

El Vicenç íntim és un pagà sensible, valent, lluitador fins a l'extrem possible, fidel. La Lola és un agafador que crema, però el Vicenç tanca els ulls i s'hi aferra amb una esperança tan potent que depassa el seny, com una riuada que ho devasta tot i deixa fecundada la terra per a una nova generació. Ara sí, aquesta és la força que explica la desraó de la Lola, li dóna sentit. La Lola, intuïtiva i arrauxada, es deixa endur i tots dos uneixen fe i ràbia i se'n surten: sobreviuen, que no és poc en aquest perllongament del camp de batalla que és el *Régimen*. Arriba un moment que sintetitza i dona sentit a totes aquestes cartes: "*No llores Lolita, sed fuerte como yo y ten fe y no te desanimas, ya llegara dia que nos podremos decir felizes*"¹⁸⁴.

I si la gent no entén que la Lola s'emboliqui amb un pres, ell li diu que no se'ls escolti i que tiri endavant. La gent no entén res i la Lola sap el que vol¹⁸⁵.

Si això no és el bon salvatge, el bon salvatge no val la pena.

En realitat, no té amics. Ell parla constantment d'amics, però a l'hora de la veritat només pot intercanviar intimitats amb el Pere Alsina; els altres són coneguts i saludats amb qui es poden intercanviar favors i compartir interessos. Però l'amistat és una altra cosa¹⁸⁶.

Té una intensa vida interior. Abans potser era un tanoca, però l'empresonament i el temps que li regalen el conviden a reflexionar sobre el passat i el present, i a planificar el futur. En la inactivitat de la presó, quan tanca la porta als records perquè no fan més que aportar-li més patiment¹⁸⁷, es veu pobre i ruc i sense ofici, i es traça un nou ideal de vida: amortitzar la joventut (la d'ell ha estat salvatge, primer, i de guerra perduda, després, temps perdut, vida inútil) i encetar

¹⁸⁴ Carta de Sant Jordi 1941, #86

¹⁸⁵ Fe i fortalesa, #80 #86

¹⁸⁶ Sobre la banalitat dels amics, #72.

¹⁸⁷ Bona descripció d'un estat d'ànim de postguerra i de depressió, #134.

una maduresa de treball, llar, treball, matrimoni, treball, fills creixent, treball, felicitat: l'amor, el treball, la casa i l'educació dels fills com a valors suprems. Es convenç que el treball i la fidelitat en l'amor tenen un valor de justícia preferible a la riquesa. La filosofia del Vicenç és sòlida i senzilla: la pobresa compartida té valor. Som pobres i no ens cal ser rics perquè ens estimem, ens ajudem, som joves i forts i treballadors; amb això en tenim prou per arribar d'un setmanal a un altre i ser feliços: *"... tenemos que dar las gracias, a la pobreza, ya que ella, nos hunio"*¹⁸⁸.

La presó fa pensadors conservadors (a tu també te'n faria, o no?).

Avui per avui, però, el gran (ingenu) objectiu del Vicenç és que es demostrï la seva innocència (però no depèn d'ell), i cultivar l'esperança, contra tota perspectiva realista, en un imminent temps de felicitat en el treball i la vida en família. El valor de la fortalesa i la resistència a l'adversitat està essencialment lligat a l'amor: ell les crea, justifica i dóna sentit¹⁸⁹.

Un altre tret particular, el fatalisme. Durant anys de República, els il·lustradors del poble han pogut promoure racionalitat contra els atavismes de les creences i supersticions, i predicar un ateisme militant i una actitud responsable sobre la pròpia vida... Però sempre reneix pertot la necessitat de suports irracionals; i doncs si ara els "entesos" neguen Déu, doncs neguem Déu, però tot seguit esculpim el Destí com a imatge de recanvi a adorar, i lliurem les supersticions de pares a fills, de generació en generació com una herència sagrada. Fatalisme, resignació, submissió. Una voluntat superior cega¹⁹⁰. Tant és si cantem "La Internacional", com "Los yunques y las ruedas", el substrat roman el mateix i ocupa un lloc important en la filosofia del Vicenç. I suposo que en l'ADN mateix de l'ideari tradicional, depenent durant generacions i generacions de servitud i submissió. També el nostre ADN encara, està clar¹⁹¹.

Encara queda, per ser alliberat, una altra condició: en un estat autoritari, un pres no pot ser deixat anar fins que no s'hagi sotmès. Submís, ja pot: *"...dios nos manda, y el, es el unico que de nosotros dispone; por lo tanto, lo mismo tu que yo tenemos que tener conformacion y esperancas"*¹⁹²: per tant, espero (amb candeletes, però en silenci i resignació) que m'arribi la llibertat que m'havien d'haver retornat en el moment en què el denunciament havia retirat formalment la denúncia.

¹⁸⁸ Valor de la pobresa, #178.

¹⁸⁹ Projecte de vida, #54 #68 #113 #164 #186.

¹⁹⁰ El Destí (com Déu) demana resignació absoluta, #57 #59 #60 #64 #100 #109 #156 #160 #162 #176 #178 #186 #200

¹⁹¹ "Nacistes, para que un Vicene te amase", #059 #162 #167. – Supersticions, #50 #111.

¹⁹² Sobre la resignació, #219 #220.

Les presons (totalitàries o democràtiques) serveixen per domesticar els rebels; per a les societats democràtiques es tracta de reintegrar el delinqüent a la societat; per a les antidemocràtiques es tracta d'escarmentar-lo. En ambdós casos, l'objectiu és que el delinqüent no torni a delinquir (sabent que delinquir és trencar les lleis, i que les lleis són els instruments que necessita el poder per mantenir-se).

Domesticació. El Vicenç viu un procés de conversió que és condició indispensable per al seu alliberament. És una conversió instrumental: es tracta que el censor de les cartes i el mossèn puguin acreditar que accepta el xantatge (les condicions, voldràs dir) que l' imposa la presó per poder sortir-ne. *"Esto quieren, esto tendrán"*, perquè *"capaz seria de sacrificar mi vida en tanto de poder llegar a este momento feliz"* ... (Però si et quedes sense la teva vida per gaudir de la teva llibertat, ho tens molt complicat, noi. És l'etern problema de les hipèrboles).

El Vicenç insisteix en la seva "conversió" des que el tenen a la presó, i renuncia a unes passades nits de gresca. A les cartes successives, aquesta conversió s'anirà referint no solament a les gresques de joventut, sinó a la manera global de veure la vida. *"Y aquel Vicente de antes no es el de hoy"*. De fet, cap a les darreries de la primera estada a la presó, quan li fan aprendre el catecisme, s'hi posa amb tota la seva voluntat.

Però no és només una conversió instrumental, sinó també un canvi real de punt de vista vital. L'estat de terror de la postguerra està doblegant el Vicenç que a estones considera la presó com una escola de rectitud: el procés d'alliberament serà tardà, però serà si l'autoritat el veu realment escarmentat i que li queda un quantum de por per a tota la vida, que aprengui el catecisme catòlic bàsic i que estigui íntimament decidit a obeir el Destí i totes i cadascuna de les ordres que l'autoritat l' imposi, i ja podrà marxar cap a casa.

El Vicenç ja està, doncs, depurat: un dia reconeix que ha de donar gràcies a Déu d'estar a la presó perquè les reixes li han donat l'oportunitat única de conèixer la Lola, i un altre dia pensa que l'amor és un regal de Déu. Ni que sigui un Déu interior... "según dicen". Tot això només té sentit en el pervers àmbit d'un confessionari, però a la presó funciona¹⁹³.

Lola: ocupar el lloc de protectora-proveïdora

Ja hem quedat abans que l'Estat, per no arruïnar-se més i no deixar que la població carcerària

¹⁹³Sobre la conversió cívica i religiosa de Vicenç, #52 #53 #57 #89 #152 #156 #164 #183 #200

es mori de gana (comprometria massa la imatge), fa la vista grossa i permet que parents i amics dels presos tinguin cura d'ells, els passin aliments i medecines i, si en aquest procés hi entra o en surt alguna cosa inconvenient, mala sort; i si és molt inconvenient, la culpa serà del sentinella –un altre mort de gana que sobreviu com pot a la cua de la serp– i la cosa s'arreglarà amb un mes de calabós o quatre permisos suspesos.

En un principi, del Vicenç en té cura, a Manresa, la seva germana Carme. Quan apareix la Lola, la Carme va cedint-li el paper de protectora perquè ella té la seva pròpia història, el seu propi *nòvio* que compagina amb els seus propis embolics amb algun altre presoner (finalment farà Pasqua abans de Rams i es casarà a corre-cuita), mentre que la Lola també maniobra per fer-se amb el lloc¹⁹⁴.

Maniobra o explosió “lolítica” (temibles totes), la crisi dels moniatos: el mes de novembre és més de moniatos i el de 1940 el Vicenç n'ha demanat a la Carme, per no molestar més la Lola, que ja fa prou encarregant-se de la roba, del menjar i dels encàrrecs. Si us plau, Vicenç, això no, que et caurà una bona “lolítica”. Qui és la cuidadora principal aquí?¹⁹⁵

Mantenint el tracte de vostè, fent-se la formal i l'estreta..., però prenent posicions.

A la primera quinzena de juliol del 40, el Vicenç ha tingut un constipat mal curat o alguna cosa pitjor; li fa mal el pit, tus, no pot treballar a la cuina. La nova cuidadora va al metge a consultar per ell, i li entra un llapis *Termosán*¹⁹⁶.

La Lola és una excel·lent cuinera. Segons el Vicenç que, com anem veient, és un patriarca tanoca d'acord amb el seu temps, això l'acredita extraordinàriament bé per al matrimoni: "una mujer de su casa"¹⁹⁷.

La Lola i la Manuela li porten llet, xocolata calenta, arròs, macarrons, patates, tabac, paper de carta, novel·les per llegir. Una vegada, a l'hivern, quan el Vicenç ha de dormir al costat d'un forat al mur per on penetra la glaçada, la Lola es treu una flassada del seu llit i la hi porta. Li gestionen el moviment de la roba, recollida de la bruta, rentatge i condicionament, entrar la neta. Encara més,

¹⁹⁴ La Lola va ocupant el lloc protector nutrici de la Carme Prades, friccions i cops de colze #48 #54 #68.

¹⁹⁵ La crisi dels moniatos, #54.

¹⁹⁶ Atenció mèdica al Vicenç per part de la Lola, #24 #28. El llapis *Termosán* (una pasta semi tova en forma de tub que conté essències aromàtiques, capsicina, aspirina i trementina) en aquest temps es fa servir molt per a les afeccions respiratòries. Al meu pare, que havia sortit tuberculós del camp de concentració, la meva mare li'n feia emplastres al pit, amb una peça de llana.

¹⁹⁷ La Lola, excel·lent cuinera, #48 #121 #131 #191 #199 #215 #218 #222 #221.

la Lola li fa tot d'encàrrecs de materials per als seus treballs, organitza una campanya de recollida de signatures a favor de la seva llibertat¹⁹⁸. I encara li queda temps per fer serveis als presos quan li ho demana el Vicenç¹⁹⁹.

A l'home li sap greu que en mig de l'escassetat general de tot a ell li portin menjar; sobretot al principi, quan ell treballa a la cuina i ja va prou tip. El pa que li donen a ell literalment se'l treuen elles de la boca. El pa, aquest bé tan preuat en temps de fam, sobretot en el medi urbà²⁰⁰.

I per completar l'activitat protectora, la Lola actua. Aparteu les criatures! Se'n va a veure el *jefe* de la *Falange Española Tradicionalista* a Sant Fruitós de Bages a intercedir pel Vicenç, o per saber en quin estat es troba el seu cas, o per a reclamar-li informes favorables²⁰¹. És una manera molt valenta d'actuar a cara descoberta per l'home que finalment, definitivament estima. Una noieta bonica i simpàtica ficant-se al castell d'un gegant que té set de sang i venjança. És estrany. A les rondalles sempre són nens que s'enfronten als gegants. La Lola se n'hi va, ardida, sabent que es fica a la boca del llop.

Sense saber que es fica a la boca de la lloba. És aquesta visita tan valenta allò que desencadena un dels episodis més "lolítics" d'aquesta història. Perquè aquest *jefe* és el pare d'"*aquella mujer*", la Loreto de Sant Fruitós de Bages.

"*Aquella mujer*" de moment té endormiscats els seus somnis amorosos, i el destinatari d'ells, pobre Vicenç, no en sap res (o no se'n recorda, i li haurà de fer memòria el jutge quan li faci saber de què va la denúncia²⁰²: "*¡Ah! También me pregunto de la novia que tuve y de una familia que tiene aqui en Manresa.*") Mentrestant, a finals d'abril, a través del Pere Alsina, amb gran secret li arriba la notícia que a Sant Fruitós de Bages estan bellugant el cas a resultes de la intervenció de la Lola. Qui està bellugant el cas és el fiscal i pare d'"*aquella mujer*", que veu arribada l'hora de deixondir el seu somni.

"*Aquella mujer*" té molts disgustos per donar-nos, ja ho veuràs... De moment, en tens prou si saps que la Loreto és una antiga companya del Vicenç a Sant Fruitós de Bages que, mosqueta

¹⁹⁸ Lola treballa per a l'alliberament del Vicenç recollint signatures i demanant informes favorables (que, en primera instància, seran desfavorables) #103 #112 #123 #147 #164 #176 #194 #207.

¹⁹⁹ Aprovisionaments de la Lola i la Manuela, #23 #25 #26 #27 #30 #47 #52 #56 #66 #68 #71 #72 #73 #121 #141 #147 #169 #178 #179 #187 #188 #204 i altres.– Gestió de la roba, #45 #75 #137. – Encàrrecs i serveis als presos, #172 #216 i altres.

²⁰⁰ Treure's el pa de la boca, #47 #72 #89 #136 #176 #187.

²⁰¹ Sobre el viatge a Sant Fruitós de Bages, #86.

²⁰² Carta de primers de juliol 1941, #108.

morta ella, pensa plantar batalla per endur-se el Vicenç pel poder del papà, i demana una entrevista personal al locutori. El Vicenç no fa escarafalls a la possibilitat de sortir de la presó per la cara, accepta l'entrevista i demana a la Lola que en sigui testimoni en qualitat de triada. La Lola només vol que "*aquella mujer*" desaparegui. No en vol saber res més i amb l'argument infantil que no li interessa res del que es puguin dir, anuncia que no hi anirà. I vet aquí que acaba "lolíticament" l'escena (de)manant-li que, per rebre "*aquella mujer*", es posi una camisa neta. Si la rival té ulls a la cara, s'adonarà que l'objecte del desig ja té qui "el porta"²⁰³. Teló ràpid.

***"...y tenia celos, porque te quiero"*²⁰⁴.**

Ja que la Loreto ens hi ha portat, anem per feina. Aquest parell es mostren, ells dos, extremadament gelosos.

La gelosia és un brot instintiu que forma part dels comportaments dels clans d'animals per a la conservació de l'espècie i la selecció dels individus més ben dotats per a la defensa col·lectiva. En les societats matriarcals, la femella alfa tria el mascle més fort, i en les patriarcals els mascles més forts s'ho fan entre ells. En qualsevol cas, és un dret de conquesta d'una propietat exclusiva.

Entre nosaltres, hereus dels mateixos orígens que els de les espècies animals, el 1940, la gelosia forma part de la cultura social del temps..., des dels temps de la Maria Castanya, i no està mal vista, no és políticament incorrecta, ni socialment malvista mentre no s'hi barregin crims truculents. Però si s'hi barregen, aleshores hi ha safareig del bo.

I literatura de la bona: "*... comprendo que los 'Celos' son muy malos, pero tambien sé que sin 'Celos' no ay 'amor' verdadero*". Aquí tens una paradoxa lorquiana que els anys 40 satura encara l'ambient. Forma part d'aquella manera de pensar instintiva, animal, de l'Espanya bandolera, de lluites a navalla entre mascles per les femelles, de concepció possessiva de l'amor que produeix drames sanguinaris, *Bodas de sangre*, *Terra baixa*. I que, fora de la lírica, tant de mal fa a les cases i a la vida de la gent de baix.

En aquest entorn medieval permanent, on el dret de cuixa és una peculiaritat exclusiva del senyor (però que es fa extensiva a la classe rectora) mentre la resta de la gent ha de complir

²⁰³ "*Tal como me pides, me pondré la camisa limpia, para que se dé cuenta que ay quien de mi cuida*", #158 #164.

²⁰⁴ Baralles d'enamorats, #69 #79 #82 #107 #171.

exactament les indicacions cohesionadores dels clergues sota les penes més cruels, una relació "formal" té un caire jurídicoeconòmic, de contracte de propietat exclusiva i excloent, i a perpetuïtat.

Tan poc a veure amb una donació personal en el marc d'un compromís mutu, adult, fidel i lliure. Humà. Digne de l'espècie humana, vols dir.

Entre aquesta parella de les cartes, la gelosia apareix de bon matí en la dificultosa lletra de la segona carta "autèntica" d'un Vicenç que condiona amor a gelosia. Com que la Lola no està gens lluny d'aquest marc, ni l'un ni l'altre saben al principi com amargarà la seva relació²⁰⁵. I més si gent envejosa, desvagada o curta de gambals es posen a enverinar-la amb tafaneries sobre amigues i amiguetes; se'n sentirà moltes d'aquest gruix, la Lola.

La gelosia del Vicenç és instintiva, animal. La de la Lola, a més, té la justificació d'haver comprovat (descobert) que la relació va començar materialment per tot de cartes d' ell plenes d'enganys, el primer de tots sobre l'autor real dels escrits. A més, en el passat d' ell hi ha com a mínim una *nòvia*, i encara ara hi ha una dona que ronda de nit i de dia per fer-se'l seu amb l'arma inapel·lable del pare, que és un falangista fort del *Régimen* i només ha de bellugar un dit perquè el Vicenç sigui alliberat de càrrecs criminals i de la presó.

Tanmateix, la Lola és una jugadora prou juganera (però potser no prou segura d' ella mateixa) per contraposar de tant en tant la perversa memòria de "*aquella mujer*" amb l'avís d'algun noi que la ronda, o que la molesta, o que li escriu i li envia fotos, o que és bastant ric i no li cau malament a la Manuela – la mare que per damunt de tot pateix pel futur de la filla.

Els embats de la gelosia d'una banda i de l'altra són episodis recurrents i sorollosos en aquesta història d'amor, i una mena de *leit-motiv* que recorda amb una cadència inquietant que ell està empresonat i té un passat, i que a ella ningú no li entén que "surti" (és un dir, i bastant sarcàstic) amb un presoner que qualsevol dia pot ser condemnat realment a mort per causa d'una denúncia realment formulada i realment atesa per algú no aliè a les frustracions amoroses d'una filla contrariada.

De tota manera, para compte amb la Lola i amb la seva traça per marejar: si ell es posa gelós perquè ella vol anar a l'excursió amb els companys de la fàbrica, a ella li sap greu; però si ell no es posa gelós, deu ser perquè tant se li'n dóna d' ella... O, amb motiu de la visita de la rival a la presó:

²⁰⁵ Sobre la gelosia #23 #32 #37 #62 #67 #69 #79 #81 #87 #126 #130 #136 #153 #156 #158 #159 #169 #222.

no hi vol estar present, però quan ell li explica com ha anat, ella porta a especejar cadascuna de les paraules de la descripció en una dissecció destructiva que acaba traient-ho tot de context²⁰⁶.

"... amor sin celos no puede nunca ser sentido de corazón, y por lo tanto, como que yo te quiero por lo que siento, me siento celoso de ti"²⁰⁷. Un sil·logisme que presenta una major axiomàtica de la que en realitat es desprèn de la conclusió és un sofisme de manual. La gelosia és el revés d'aquesta relació (de qualsevol relació, de fet, si no es basa en la confiança), però arriba un moment en el qual queda clar que el Vicenç entén que la gelosia és dolenta i que pertorba la felicitat fins al punt d'impedir-la²⁰⁸.

El Vicenç analitza la "filosofia" de la gelosia en una carta i una altra, del dret i del revés, però sempre acaba en un cabdell embolicat, impossible de destriar fins que no deixi de confondre amor amb possessió i l'equipari amb donació.

Ara bé, en la gelosia d'aquests dos que s'atrauen furiosament hi ha un factor molt positiu: el de la comunicació mútuament confiada: un i altra s'abrusen de gelosia, però no s'ho amaguen, en parlen²⁰⁹.

A meitats de maig del 41, la Lola ja es planteja seriosament casar-se amb el Vicenç, i vol que ell ho faci també. I també vol anar a ballar. Però malgrat el que es mostrava al principi de la relació, avui el Vicenç s'aguanta la gelosia, o bé comprèn realment que la seva *nòvia* té ballera, i hi té dret, i com que l'abrandament inicial es va amollant, la confiança mútua es més forta que les pors i la contemplació de l'altre com una propietat privada. El "*tu sabes lo que tienes que acer*" ara i aquí no em sona a amenaça ni a desinterès, sinó a acceptació de la responsabilitat de l'altra²¹⁰. #91

Avui, 26 de gener de 1942, el Vicenç, en plena ressaca de la galerna Loreto, diu a la Lola que comprèn com la fa patir ell: ho reconeix fins al punt que, per tal de no ferir-la més, es compromet a no mantenir cap mena de contacte amb la Loreto, mal que li pesi haver-se d'estar més temps a la presó. Això pot ser una rendició, però demostra, a més, una veneració a prova de foc²¹¹. Honor al

²⁰⁶Tant li és el que ella faci, #79; anàlisi de l'entrevista, #164. – Si vols ensinistrar-te en l'art de marejar parelles, pots consultar aquest breviar tan sucós: PAUL WATZLAWICK, *El arte de amargarse la vida*. Barcelona, Herder, innumerables edicions, 144 pàgines molt fàcils de llegir. També està en e-pub. L'original (1983) va ser en alemany (*Antleitung zum Unglücklichsein*); em pensava que algú l'havia publicat en català però no ho trobo.

²⁰⁷El sofisme de la gelosia, #88.

²⁰⁸La gelosia com a impediment de l'amor, #126.

²⁰⁹"Quizás tengas razón que no supe entender tus líneas referente a los Celos, pues Lolita, ya es ahora en que los dos ablemos claro y sin rodeos de ninguna clase", #159.

²¹⁰La gelosia cedeix el pas a la confiança, #91.

²¹¹La carta de 26 de gener 1941, #169.

Vicenç. Lola, espavila't: qui es queda a la presó és ell, mentre tu assaboreixes el teu trofeu; a ell no l'has recuperat ni preservat, ja el tenies, però no te'n refiaves. Aquesta guerra no l'has declarada per ell, sinó per la teva seguretat.

A finals de setembre del 41 havia aflat el borinot càndid guapo i de casa bona que escrivia cartes a la Lola on venia a dir-li que es deixés estar de presoners i se n'anés amb ell. La broma durava de feia dies i la Lola no acabava mai de donar-li el passaport perquè no sabia com fer-s'ho, o perquè s'ho estava pensant, o perquè la Manuela no ho veia pas malament. Aparentment, de fet, Lola deixa morir la qüestió quan el mes de febrer següent es compromet amb el Vicenç, però no sembla que mai li hagi dit clarament que la deixi en pau. Tanmateix, potser no es tracta d'un borinot, sinó d'un xaval enamorat d'ànima de càntir, o simplement d'un enamorat amb o sense ganes de gresca²¹². I... potser la Lola neda i guarda la roba? Hi té dret. I armes: "no ball / no petons", o "no vull que em facis petons, però tampoc no vull que ningú te'n faci a tu"²¹³.

Companys, la gelosia manifesta la inseguretat pròpia i la desconfiança en l'altre, i ho arrasa tot com un virus. O, si voleu, la gelosia vol ocupar tant tot l'espai, que acaba ofegant la flama.

Un últim atac de gelosia, quan ja estan casats i ell a punt d'anar al carrer definitivament: la Lola troba el Vicenç parlant al locutori amb una "iaia" de 50 anys. El Vicenç ve a dir-li que no n'hi ha per tant, entre altres coses perquè és una dona vella, i no l'havia vista mai²¹⁴. Arguments a part, m'imagino ("*me afiguro*") què hagués passat si l'encontre hagués estat al revés, és a dir, de la Lola amb un desconegut masculí... Deixa-ho aquí, no fos cas que encara hi tiris benzina.

La gelosia acaba amansint-se quan ateny les ribes del compromís mutu (sincer, per descomptat; en cas contrari, estaríem parlant d'una altra cosa). Contra la desesperança, la foscor del que resta per venir, els dubtes. La fe, en definitiva, en un mateix, en ells dos com a parella i l'esperança del temps futur²¹⁵.

És veritat que només es perdona els esclaus i que només s'oblida allò que no ve d'aquí, però també és veritat que tot arbre es desenvolupa al damunt d'una història tant més fèrtil com més profundes i inextricables siguin les arrels. Qüestió de temps i de voluntat compartida de ser-hi i

²¹² El borinot càndid és guapo i potser una ànima de càntir, #131 #134 139.

²¹³ Gelosia contra desig, ball contra petons: #159 #180.

²¹⁴ L'última "lolítica", #222.

²¹⁵ La carta del dia de la trobada amb la Loreto al locutori, #159.

d'anar acumulant humus. Ells no ho saben, i és fins aquí on han arribat quan l'una a l'altre es perdonen²¹⁶. Què? Això sí que tant és: es perdonen.

Vicenç: les noies

• **Montserrat.** Al principi de la guerra, Vicenç té una *nòvia* – sense passar, que sapiguem, de l'estadi dels petons²¹⁷. S'anomena Montserrat i és filla d'un bon mas. Ell és un pelat sense ofici que a Sant Fruitós de Bages fa d'enllaç del sindicat anarquista, però a casa de la noia (una casa de propietaris) és admès amb obligació de col·laborar en el manteniment comú sense cap altra paga que la subsistència i la perspectiva, en cas de casament, d'un esdevenidor més considerat. Amb tot el que passarà després, el Vicenç acabarà considerant que aquella dona només el va fer servir de joguina, i que a casa d'ella només l'acolliren per aprofitar la feina que li podien munyir de franc.

De manera que, quan el *nòvio* va a petar al front de Madrid amb la lleva del 39, la Montserrat s'espanta davant l'evidència de les coses que poden esdevenir, o canvia de parer o de joguina, i s'ho fa amb un tinent...

El cop que la Montserrat clava per correu al Vicenç militaritzat a Madrid és brutal: no només per la decisió de deixar córrer el compromís, sinó per la forma de transmissió de la notícia, que dona fe d'una mesquinesa argumental i humana francament esfereïdores:

*Apresiasi Vicente: poca cosa debo decirte, solo te diré que he pensado que quizás en la guerra te maten, y entonces lo perderia todo, y por lo tanto te dire de que si quieres escribirme, puedes acerlo, pero como amigos, no como novios, por que me puedes comprometer... tu amiga Montserrat.*²¹⁸

L'argument és un sil·logisme encadenat i amb coda, tot ell miserable:

- 1) Ets el meu *nòvio*,
- 2) però és possible que et matin i
- 3) en aquest cas em
quedaria: 3a) sense *nòvio*

²¹⁶Perdó mutu, #177.

²¹⁷"... fui un simple juguete; pues tampoco quería que la besara", 178; però: "...que si te dijiese que no la besé te mentiría...", #179.

²¹⁸La carta de 19 de juliol 1940, #29.

3b) en un compromís.

4) Per tant:

4a) deixem de ser *nòvios*

4b) em buscaré un *nòvio* que no el puguin matar

5) ara, si vols seguir com a amics, tu mateix.

És la guerra.

Ves a saber com s'acaba la història de la Montserrat i el tinent, perquè aquest (necessàriament a les ordres de la República en els dies que el Vicenç és al front de Madrid) alguna cosa ha hagut de fer o patir quan la guerra ha esdevingut un desastre a la banda d'aquí. Sigui com sigui, i amb el tinent o amb algú altre, el setembre del 41 la Montserrat està casada i el Vicenç li desitja sort²¹⁹.

Dues dones sense nom. A la pobra Lolita li van amb xafarderies cada dos per tres i qualsevol fet pot desencadenar-les. Massa trempada la Lola, i massa guapo el Vicenç, perquè la gent de l'entorn puguin veure'ls sense enveja, ni reprimir l'impuls freudià de violar el futur que representen. Un dia serà perquè el Vicenç va tenir una *nòvia* i un altre perquè, havent-se-li mort la mare, quan el van traslladar a la presó de Manresa, una altra dona se li oferí a rentar-li la roba, i ves a saber si entre ells dos no hi va haver... La qüestió és que el Vicenç es veu obligat a aclarir que aquella dona estava casada i que li rentava la roba per amiatat i en record de la mare d'ell, i que ho va fer per suplir la Carme, i que era el mateix que fan les altres dones de la casa del davant amb els altres presos, i que es va posar malalta i ell va haver de demanar-li els favors a ella, i..., i...

N'hi ha una altra. Que si s'escriu amb una dona amb qui havia compartit colla a Sant Fruitós de Bages, abans de l'ensulsiada... Si a tu et resulta avorrit tornar una i una altra vegada a escoltar xafarderies d'alcajotes malintencionats, envejosos i/o sàdics, imagina't com ha de ser per a la Lola, que fa de funàmbula sobre un llit de brases, i per al Vicenç, que ha de treure la pols de la seva vida cada dos per tres i córrer a apagar el foc. I no perd la paciència perquè no vol perdre la Lola, però ja no s'està de parlar-li directament de mentides i mentiders, i de demanar-li que planti cara d'una vegada a la gent que li va amb xafarderies; que els amics li van girar l'esquena des del mateix dia que va ser detingut i no en vol saber res, d'ells..., i que "no tengo el porque escribir a nadie que no seas tu, ya que tu, para mi, lo sincnificas todo".

²¹⁹ El romanç de la Montserrat, #29 #83 #86 #136 #178 #179.

Si en pot fer, de mal, la ronyosa xafarderia dels rufians!²²⁰

Loreto. Tornem a la Loreto i entrem a fons a la galerna. La Loreto és la "*aquella mujer*" per antonomàsia, una dona que Lola es pren per rival declarada, i que certament ho sembla, i és filla d'un falangista de pro²²¹ de qui no saps on va passar la guerra, ni què havia fet abans ni quan va arribar carregat de cartutxeres i boines vermelles, però és un dels que van provocar l'empresonament del Vicenç els primers mesos del 1939, i ara, entre 1941 i 1942, és un totpoderós jerarca local del *Movimiento* al Bages, i, a més a més, és fiscal. La independència judicial ve de mena.

La Loreto és, doncs, sobretot, "*aquella mujer*" que coneix d'abans de la guerra el Vicenç i el Pere Alsina i de qui el jutge pensa que era la *nòvia* del Vicenç²²²; potser formava part de la colla d'amics joves que feien unes inoblidables excursions a la muntanya²²³. S'ha passat tres anys sense piular però es fa present el dia de Nadal del 41 i fins a finals de febrer del 42 manté durant dos mesos una campanya oberta de conquesta per via directa i a través d'intermediaris (Manuela i el Pere Alsina entre ells), amb cartes i notes escrites que no es conserven perquè el Vicenç les lliura a la Lola en prova de fidelitat, després de llegir-les, i es veu que ella s'encarrega de fer-les desaparèixer per sempre més; regals anònims i visites imprevistes o anunciades. Si per Nadal va anar a casa de Lola amb "coses" per al Vicenç, al locutori s'hi presenta, dues setmanes més tard, amb pa i llonganissa embolicats en paper de diari. Suprem testimoni d'estimació. Pels temps de fam que corren, un entrepà de llonganissa és certament un argument molt contundent, sigui quin sigui el tema de la tesi. Tanmateix, el Vicenç no es mostra gaire destre en el tractament d'aquest afer, perquè allà on la Lola veu per damunt de tot una rival perillosa i ben situada socialment i econòmicament, el Vicenç hi espera una drecera per on sortir abans de la presó, si tots es comporten amb una estratègia astuta i ben meditada²²⁴: el pare de la Loreto pot tancar el procés judicial del Vicenç Prades Ramon i treure'l de la presó quan vulgui. Aquest és el tema.

²²⁰Xafarderies de desvagats, perverses, #75.

²²¹La Loreto i el seu pare, #91 #147 #151 #152 #153 #157 #158 #160 #161 #162 #163 #169 #176 #178 #180 #182 #203.

²²²"¡AH! también me preguntó de la novia que tuve, y de una familia que tiene aquí en Manresa", #108

²²³Sobre la colla d'amics (entre ells, el Pere Alsina) que sortien a la muntanya "*donde nuestro único compañero hera el sol y layre*", #62 #74 #78 #81.

²²⁴La Loreto vista pel Vicenç com a instrument de l'alliberament, #151 #157 #159 #164.

Lola no vol saber res de plans d'alliberament que impliquin la Loreto, per més que el seu home juri i perjuri que no l'estima perquè és una dona *vieja y fea*²²⁵. Si tu fossis la Lola, aquest argument tampoc no et serviria...

En fi, durant gairebé dos mesos, la Loreto ronda i ronda, s'arrisca, s'infiltra. Em sembla evident que s'estima sincerament el Vicenç i que està decidida a tirar endavant una guerra per fer-se'l seu. L'esquer és molt temptador: si ell li diu que sí, el papà el traurà de la presó. Així de senzilles són les coses.

Estàs autoritzat a pensar que la Loreto és més aviat curteta i que, amb el suport cec del poder del papà, potser no mesura bé les pròpies forces ni les del bàndol contrari. No calcula que l'amor aliè pugui ser més potent que el d'ella mateixa sumat al poder del papà. Que els diners i la posició que té *en la nueva España*. Que els entrepans de llonganissa, els paquets de tabac elegantment embolicats, els ous, els números de la rifa del porc de Sant Antoni. Que l'amor pugui ser fins i tot més potent que el bé més preuat d'un presoner: la llibertat. No calcula res: està enamorada.

Mantellina i desig impur, coll tort, mosca morta. Una altra víctima del sistema al bell mig del sistema.

La Lola no ho veu tan tendrament; és la guerra i té les urpes a punt²²⁶. Tot o res. Tot és Vicenç Prades Ramon. Res, no res, és tota la resta. La llibertat del Vicenç ja la treballa ella, no li cal la Loreto ni el seu papà feixista..., ni els consells de la Manuela, que està prenent partit per la proposta de la Loreto del dia de Nadal: ella es queda amb el Vicenç, i la Lola amb el borinot càndid, que es guapo, jovenet i de casa bona.²²⁷

De manera que el dia de Nadal del 41, la Loreto s'ha presentat a casa de la Lola amb alguna cosa a les mans. Ha parlat amb la Manuela i ha donat records per al Vicenç, anunciant, de passada, que un dia d'aquests se n'anirà a veure'l per parlar-hi. Ha embolicat més la troca comentant que el Vicenç li havia enviat una carta. No és veritat. Ella, escrivint al Pere Alsina, havia donat records per al Vicenç, i a la carta de contestació del Pere, el Vicenç s'havia limitat a posar una nota d'agraïment. A la tigressa, se li eriça la crinera i desembeina les urpes. "*Aquella mujer*" és rica i està ben situada, i es vanta de la seva antiga "relació" amb el Vicenç. La Lola li etziba que està de sort amb aquest bon

²²⁵ "Pues éste tiene una hija muy fea, y por lo menos tiene 30 años", #147.

²²⁶ Declaració de la guerra "lolítica", #158.

²²⁷ La proposta de la Loreto del dia de Nadal, #160.

partit. El Vicenç s'hi regira: *"Espero que no me dirás mas aquello de que mi suerte está con aquella chica, pues si en ella está mi suerte prefiero la desgracia, te lo digo de todo corazon"*²²⁸.

La vigília de Reis (el Vicenç s'enyora de posar la sabata al balcó) la Loreto anuncia la seva visita al locutori pel proper dijous, dia 8. El Vicenç vol veure si de la visita en pot treure la llibertat, i planteja que la Lola estigui present a la trobada. S'encenen els ànims²²⁹. Alguna cosa més que baralles d'enamorats: la Lola sap que la Loreto ve de cara i que, objectivament parlant, té més armes que no pas ella. Rebotada, no vol saber res de la trobada, i addueix que dijous haurà d'estar treballant a la fàbrica. I, com aquell que no vol, pregunta al Vicenç per què, en la carta del dia 2, s'ha interessat per si *"aquel chico"* era guapo o no²³⁰. Deixa-la anar, aquesta dona.

El Vicenç escriu amb una lletra remenuda, potser perquè té poc paper, però també perquè passa una depressió de cavall: *"... de todas formas puedes estar segura en que solo le diré lo mas presiso, pues quiero que tengas confianza en mi, ya que tu para mi lo eres todo ..."*. Ella estima el Vicenç i creu que el Vicenç l'estima a ella, però d'això no en té cap més prova que paraules. L'origen de la història d'ells dos té el peu canviat per les mentides inicials, i aquest ensopec incideix contínuament en el progrés: la sinceritat d'ell no la podrà comprovar fins que no sigui lliure..., cosa que ara li està oferint precisament aquella que se'l vol endur per a ella sola.

N'hi ha, n'hi ha per posar-se nerviosa²³¹.

A quarts de dotze de la nit del 8 de gener, el Vicenç acaba la llarga carta enviada a la Lola, amb la ressenya ben detallada de la visita de la Loreto²³².

El dijous 15, el Vicenç torna a escriure una carta²³³ interminable amb papers de mida diversa, i fins i tot en el sobre (com la carta del 8, i moltes altres). Carta d'enamorats amb juraments a tort i a dret... Ell no s'escriurà amb *"aquella mujer"*, però ella ha de desenganyar definitivament *"aquel chico"*.

²²⁸ El Nadal de la Loreto, #151 #152.

²²⁹ Paràgraf d'entrada de la carta, #158.

²³⁰ *"Sobre lo de aquel chico, poco puedo contestarte, apesar que me afiguro lo que le contestaistes pues, segun veo, que no fue poco lo que pidió sinó que pidió ser tu marido. ¿Pues como puede el querer si casi no te conoce? Esto es lo que me estraña, pero, en fin, lo que me afiguro que le dijistes está bien dicho. ¡Oye! ¿Es guapo el? Seguro que lo será. ¿Verdad? Bueno ahora a dormir. A dios Tu Vicente"*, #156.

²³¹ La carta de la Nit de Reis, #157.

²³² La Lola constata que estan passant una mala temporada i demana informes llargs de la reunió a la qual no va voler assistir, #159.

²³³ *Ne me quitte pas, Stand by me*, #160.

El Vicenç es mor de gelosia per causa del xicotet guapo que la Lola li planta per la cara quan li convé, i la Lola es mor de gelosia per l'omnipresència de la rival. Ell vol que ella només sigui guapa per a ell, i que convenci Manuela que val més l'amor i el treball honrat que els diners...

Aquesta dona, la Manuela Medina, pateix molt pel futur de la seva filla (ben mirat, la solució bifront Loreto / borinot no li sembla tan dolenta). Tot just vídua, amb un fill mort, amb la filla gran acabada de casar i la petita enamorada d'un pres de futur molt i molt incert en temps de consells de guerra i d'afusellaments diaris, ha de passar per un tràngol de pèrdues i una profunda angoixa per tot plegat²³⁴.

I la Lola té raó de perdre els estreps entre tantes pressions: ningú no comprèn que s'emboliqui amb un presoner represaliat "que vés a saber si ho va fer o no ho va fer, *allò*"...

El 15 o el 16 d'aquest gener de tempestes, la Loreto torna a actuar. Envia una carta al Vicenç i hi adjunta un número de la rifa d'un porc de les festes de Sant Antoni (17 de gener), copatró de Sant Fruitós. El Vicenç ho agafa tot i ho reenvia a la Lola, com a prova de fidelitat. Ella es guarda el número de la rifa (per si de cas, un porc és un porc) i fa desaparèixer la carta. La butlleta de la rifa ha aconseguit romandre íntegra al llarg el temps: tenia (té encara) el número el 1156 i el seu cost, una pesseta. És segur que no va tocar (la Lola es va interessar pel tema), perquè amb la fam que hi havia, ningú per cap motiu no hagués deixat passar per davant de casa un porc lliure d'impostos²³⁵.

Tornem a la Loreto que un dia d'aquests —però no sé quin perquè ara es tracta d'un fragment de carta conservat sense sobre— li ha fet arribar per mitjà de l'Alsina dos ous i unes quantes cigarretes²³⁶. *Nota reiterativa marginal*: que els esquers bàsics de la seducció es redueixin a entrepans de llonganissa, parelles d'ous de gallina i tabac, només farà somriure a qui mai no hagi passat gana.

La Lola és terrible com tots els àngels i es defensa amb la formidable crueltat dels innocents.

I la Loreto finalment es va retirant fins que, a meitats de febrer, ja només és una ombra que de tant en tant es fa sentir tímidament a través de l'amic comú, l'Alsina²³⁷. Una tronada que s'allunya, mar endins.

²³⁴ "... *apesar que madre teme por ti*", #86.

²³⁵ La butlleta de la rifa del porc, #161; no se sap si va tocar (segur que no!), #169.

²³⁶ Loreto, ous i tabac, #163.

²³⁷ La retirada de la Loreto, #167 #169 #179 #182 #183; el juliol de 1943 ja no serà més que una xafarderia enverinada en boca de l'Esperança del Llobet, una dona amargada, #203.

Hi ha un valor fonamental en la galerna (mar desfeta) d'aquests dies: el valor de la fe compartida, el de la confiança en el poder d'ells dos si lluiten i caminen junts o, millor, *quan* lluiten i caminen junts; la força que aquesta actitud els atorga al davant de la vida, contra l'adversitat. Seran feliços, això arribarà, amb tota seguretat arribarà, i aniran plegats a ballar i ballaran plegats, i passejaran plegats i ploraran plegats per les desventures de les estrelles del cinema alemany, o americà, o d'on sigui; i ell treballarà perquè s'estima més treballar que ser ric, i ella seguirà treballant a Can Giró, casada i afillada per tirar el niu endavant entre tots.

Ens hem quedat sense saber a qui va tocar el porc de la Festa Major d'Hivern 1942 de Sant Fruitós. Sempre ens quedarà la butlleta.

Manuela

La Manuela Medina García²³⁸ es la mare de la Lola; va néixer a Huelva el 1890, va emigrar a Catalunya i es va casar sense amor²³⁹ a Manresa. Ha tingut tres fills: un de mort de qui no sap res més; una filla, la Maria, que està a punt de casar-se, i la petita, la Lola, que va néixer el 1922 i ha perdut el cap per un dels detinguts de la presó del davant de casa seva, *un guaperas pinche cocina, bien guapo eso sí, y muy cariñoso será, pero vaya usted a saber qué habrá hecho para que lo tengan ahí encerrado, y vete a saber, Manoli, qué hará cuando lo suelten.*

Treballa a la fàbrica de Can Giró des del 1937 i va a fer feines per les cases. Vídua a partir del novembre de 1940, poc més tard s'emporta la seva mare, Autora García Veler (la "abuelita"), al pis del carrer de Sant Bartomeu²⁴⁰.

Por los hijos, las madres lo hacemos todo, Manoli, y por las hijas más aún. Pero si les da por tirarse por Despeñaperros, a sufrir, chica. Podemos advertirles una vez y otra, pero a la hora de la

²³⁸Manuela #24 #26 #27 #28 #48 #50 #67 #68 #82 #89 #117 #129 #131 #135 #136 #141 #176 #187; absent, la Lola té por #182; angúnia per la Lola #66; beneeix la relació #175; berenars #124; cansada #209; complicitat #59; contra el Vicenç #162; estratègia de seducció #50-#57; i l'amor #167 #171; ja voldria la Lola casada #171; malalta #160 #164; mare adoptiva del Vicenç #29 #31 #36 #41; no viu al pis #188; patiment #86; plora #140; regal del sant #155; renta la roba de Vicenç #115; s'informa del Vicenç #74; treballa fins i tot diumenges fer feines #124 #127; la Manuela i el pare de la Lola, #31.

²³⁹"comprendo, como tu, de que si madre se casó sin conocer el "amor" no comprenda como es natural el nuestro", #167 #171.

²⁴⁰El juliol de 1941, #102.

verdad estaremos con ellas a ciegas porque son nuestras hijas. Si no dormimos, nos lo callamos; si no comemos, da lo mismo; podemos reír a carcajadas en la pescadería con las vecinas, pero de sonreír-sonreír ya no nos acordamos, qué mas da; si nos desvelan por la noche, por la mañana nos lavamos la cara y andando. Nuestra vida son ellas, no nosotras.

Esta chiquilla mía tiene un carácter de los demonios. Se deja llevar demasiado por los impulsos de su corazón, sin saber que lo que trae el corazón el viento se lo lleva demasiado deprisa. Las mujeres hemos de dar de lado al corazón, es nuestro destino. Ella no lo quiere entender, no quiere entrar en razón, Manoli, el libertinaje de estos últimos tiempos lo ha trastocado todo.

Ahora mismo se ha encaprichado con este hombre y ni tres cartas han bastado para que vea que lo único que quiere ese es engatusármela, reírse de ella con sus camaradas... y Dios quiera que no pretenda algo peor. Pero ella, en vez de cantarle las cuarenta y andar a por ese chico serio que la sigue, ha hincado el cuerno en el burladero y va a enseñarle al otro que con ella no se juega sin permiso, y que el permiso a partir de ahora se lo va a tener que ganar. Tonta ella que se piensa que cuando él salga le bailará el agua y le seguirá diciendo que "precisaría una mujer como V. que supiera acariciarme"²⁴¹; anda ya, ese, en cuanto vea la calle, adiós muy buenas²⁴². Tonta ella, pero infeliz él, que no sabe cómo se las gasta la cría cuando le tuerces el aire.

La mare de Vicenç es va morir després de la guerra, quan a ell encara el tenien empresonat a la *Modelo* de Barcelona. Segons els records d' ell, era una dona petita i carinyosa, fàcil de conquerir amb un parell de moixaines. Es refereix a ella en un to d'enyorament, de primer bastant sovint, però el record es va ablanint²⁴³, sobretot des del moment que pren per mare la Manuela Medina, la mare de la Lola; a partir d'aleshores, les figures de les dues mares se sobreposen, es confonen i molt sovint esdevenen inseparables o intercanviables.

Reencarnar la imatge de la teva mare morta en la presència de la mare viva de la persona a la que et vols aproximar deu ser una bona manera d'aconseguir que aquesta fugi a tota pastilla i no torni mai més²⁴⁴. Però la Lola és molta Lola i resisteix prou bé les incongruències d'aquest pocasolta. El vol per a ella i té temps per fer-se'l a la seva mida (bon repte!).

²⁴¹ Carta de 21 de juliol 1940, #30

²⁴² "¡Oye Lolita! quiero que me digas claramente el por que madre dijo que te interesabas demasiado por mi, y que yo entonces me burlase de ti", #118.

²⁴³ Records de la mare amb enyor, #24 #28 #29 #30 #40 #47 #59 #94 #130.

²⁴⁴ "... y entre mi muchas son las becas que me digo !Es que aun existe mi madre!", #47.

Sincer o no, el Vicenç, quan expressa els sentiments, és bastant barroc, com si les paraules normals li anessin petites. Per això, si en una lectura a vol de papallona sembla un home artificios i emmarat, quan grates una mica no sembla pas el típic home-en-cerca-de-mamà, sinó, en tot cas, una persona amb la necessitat de recuperar una infantesa perduda enmig de tanta destrucció provocada per la guerra i l'empresonament; una personalitat coixa en busca de l'oblit del present i de la recuperació, en l'esdevenidor, de la innocència perduda.

I com que les contradiccions formen part de l'essència humana, a l'hora de la veritat, el filial Vicenç sembla un galifardeu que veu que la Manuela, a qui de bones a primeres adopta com a mare, pot ser-li molt útil per escalar el mur que representa la filla, recelosa a causa de les mentides inicials: *"La madre la quiero como madre y a ti como el destino marque y nos tenga desicnado"*²⁴⁵.

El pare està malalt; deu tenir uns cinquanta anys, i mor a finals de novembre del 41²⁴⁶, quan el Vicenç està en plena operació d'aproximació a la filla. La relació pretesament filial del Vicenç amb la Manuela no té paral·lel amb el pare, del qual, en vida, només apareix la referència d'un dia que s'estava assegut a casa seva al costat de la Manuela²⁴⁷. Si s'ha de fer cas de les cartes, el dol és molt breu, el dol real vull dir. Els vestits de dol són una altra cosa i abunden tant en aquest temps a tot arreu, que no tenen cap rellevància. De fet, la Lola encara anava de dol després d'un any i mig²⁴⁸.

A l'estiu següent a la Manuela se li apareix de tant en tant el marit difunt a l'escala de casa²⁴⁹, cosa que dóna testimoni del grau extrem d'estrès, i probablement de fam, que pateix aquesta dona. I és que això que li queda, acabada la guerra, és un fill mort, el marit mort, una filla més o menys ben casada i més o menys absent, i l'altra filla compromesa amb un pres de qui no se sap res del cert en un temps que molts presos acaben sentenciats i morts, o en llibertat i desapareguts per sempre més, deixant al darrere un reguitzell de *nòvies* làngüides.

El Vicenç sedueix la mare de la Lola com una estratègia de seducció de la filla, des de la mort del marit fins que la relació entre la parella s'il·lumina definitivament, i la Lola es proclama orgullosa de ser la seva *nòvia*, el febrer del 41. Durant aquest temps, les cartes a la Lola s'acompanyen

²⁴⁵ Cosa per a la qual es veu obligat a tractar la Lola de germana, #30. – La Manuela com a mare adoptiva, #24 #29 #31 #36 #41 #60.

²⁴⁶ El dia 26, #55 #56.

²⁴⁷ El 23 de juliol de 1940, #31.

²⁴⁸ De cartes per acompanyar el dol només hi ha les del dia de la mort i dues més d'immediates, #56 #57

#59; aquesta darrera acompanya més que res en la tristesa de la solitud.–Sobre la indumentària del dol, #57 #137.

²⁴⁹ Aparicions del marit, #120.

sistemàticament de cartetes a Manuela on, en to còmplice, li explica els seus afanys i li demana ajut per treballar el mur impenetrable de la noia²⁵⁰. Una vegada aconseguit l'objectiu, les cartes filials a la Manuela se suspenen, i són substituïdes per encàrrecs de petons al final de las cartes a la Lola.

El Vicenç dóna per descomptat que la Manuela no sap llegir... Pot ser, però bé que es va preocupar d'enviar la Lola al col·legi de les monges. Les cartes a la Manuela constitueixen un joc ben curiós: com que la Manuela no sap llegir, les hi llegeix la Lola, i la Manuela contesta a través de la Lola (tret de les escasses vegades que el va a veure al locutori). És a dir, el Vicenç i la Manuela parlen de la Lola a través de la Lola com si la Lola no hi fos; evidentment, de tant en tant ella s'hi resisteix²⁵¹. Cinematogràfic com les baralles de Hoke Colburn i Daisy Werthan, amb el cavall fent el paper de mediador mut, a *Driving Miss Daisy*. Si aquest és el joc, no tenen preu els paràgrafs "*Sobre lo que me dice que tengo que preguntarle a mi novia si me quiere, pues [...] yo sí que quiero, pero ella se crehe que mi amor no es verdadero, y no se como decirselo para que me comprenda*" i "*Quisiera que en la procsima me pudiera decir que opina de mi la Lola y que le dice de mi.*"

"Lo que estoy pasando solo lo sé yo, yo sé lo que estoy pasando. Fíjate, Manoli, un hijo muerto, el marido muerto, y ahora la chiquilla liada con este hombre que vaya usted a saber. Menos mal que me queda mi María, que se casa con un hombre al que quiere y que Dios quiera que la haga feliz. Pero esta Lola se me lleva a la tumba también, Manoli, que lo veo, que me mata la niña. ¿Qué va a ser? ¿Qué hizo este chico para que me lo tengan ahí encerrado sin decirle por qué? ¿Que mató a uno en Calders porque era el encargado de la fábrica, pues por qué no se lo dicen a él? ¿Y esto quién sabe si es verdad o si es una mentira que se ha inventado alguien que se la tenía jurada por vete a saber qué lío? ¿Y si le hacen un juicio, qué saldrá? ¿Lo soltarán o lo matarán? Y si lo sueltan, ¿qué hará él? Encariñado parece, pero con los tiempos que corren ya no te puedes fiar de nadie. ¿Y si sale libre y desaparece para siempre, como tantos y tantos en estos tiempos de calamidades? Me escribe unas cartas muy bonitas, claro que sí, pero yo no sé, no sé... Voy al locutorio a veces a hablar con él, y me parece serio, pero no te fíes, Manoli, no te fíes, que los hombres son muy traidores. A más, siempre me parece que se pensará que voy de chafardera, y no, yo voy por la niña. Y con lo enamorada que está. Total, para qué. El amor és una chiquillada de tontos que no saben nada de la vida. Yo me casé con quien me mandaron, y no me gustaba mi marido. Señor, quién se acuerda

²⁵⁰ Podem dir que les cartes de seducció de la Manuela, que havien començat a la #40 i #41, constitueixen un continu des de la #50 fins a la #78; després n'hi ha d'espòràdiques i són més aviat de circumstàncies, #83 #115 #155.

²⁵¹ "*No le sepa mal si su mama la obliga en poner lo que dice*", #41 #49 #52.

ahora de quién me pudo gustar, si hubo alguno. Pero bien que llevé a este hombre, y bien que he llevado la casa, y bien que he criado a las niñas. Aunque trabajar, he trabajado, y trabajo, que con tanta guerra el dinero no llega para nada.

Esa otra chica era como un regalo que me enviaba Dios el día de Navidad. Tan bien compuesta, tan elegante, tan señora. Tan enamorada del Vicente, también, que se guardó bien de decirlo pero a mi no me engañaba. Todo estaba tan bien arreglado. Ella se quedaba con el preso de su vida, su padre se lo sacaba de la cárcel y desaparecían los dos de esta calle y esta casa. Y mi Lolita le decía que sí a ese chico tan bien educado que le envía cartas y va a buscarla a veces a la salida de la fábrica; que esto no me lo ha dicho la niña, pero yo me lo sé, vaya si me lo sé, Manoli. Que me llega a casa toda alterada y no la puedo decir ni hola, hija. Pero esa chica de Navidad es una boba, hija, una boba redomada, y no va a poder con mi Lolita. Y tan de misa²⁵².

Durant la galerna Loreto, a cavall del 41-42, les angoixes de Manuela han de ser molt grans i punyents fins al punt de posar-la malalta; potser se li obre el cel el dia de Nadal quan es presenta a casa l'estimulant visita de la filla del jerarca falangista. Avui la Manuela sembla passar al bàndol del noiet càndid aprofitant la solució-Loreto, i està en campanya perquè la Lola deixi el Vicenç. El Vicenç l'havia emprada per escalar el mur de la Lola, i ara és l'escala que s'està esfondrant...²⁵³

La Lola és indomable.

A finals de gener del 42, la Manuela es rendeix. La mar desfeta que la Loreto va provocar s'ha aplacat, i ells dos s'han compromès en secret. La Manuela ho accepta tot²⁵⁴, tant si ho compren com si no, i baixa al locutori per parlar amb el Vicenç i beneir la relació; és una petició de mà a la inversa. La veritat és que ja la voldria casada. Acomplerta la formalitat, tot sembla quedar lligat, i el Vicenç respira feliç: "*Tengo tambien un hogar, y dos corazones buenos, que me quieren, y me esperan*"²⁵⁵.

I sí, es comporta com una sogra, una forma de mare cuidadora de pres, solidaritzada amb l'acció cuidadora del pres de la filla: gestió de la roba, de l'alimentació, de les medecines, de la paperassa necessària per a la recollida d'informes favorables per a l'alliberament del gendre. La

²⁵² Sobre el cruiximent de la Manuela, especialment, #66 #73 #74 #86 160.

²⁵³ "*Yo te diria que escogieras aquel que tanto te nombran*", "*y que por fin llegaran con sus suplicas, a combencerte*", "*y que no te dejaras combencer, por los que te quieren bien, y me causan mal, sin darse cuenta, a los dos*", #162.

²⁵⁴ En expressió del Vicenç, "*casar a los hijos a la fuerza es cometer un crimen*", #176.

²⁵⁵ La benedicció de la Manuela, #167 #171 #175.

funció nutrícia enfada el Vicens tot sovint, perquè sap que la Manuela i la Lola es priven de menjar allò que li porten a ell, quan elles ho necessiten més que no ell²⁵⁶.

El Vicentet correspon com pot; ara li envia felicitacions, ara li fa un regal d'artesanía pel sant²⁵⁷.

Però sobretot es compromet a pagar, en llibertat, amb el seu treball, tot el que en captivitat la Manuela li està proveint²⁵⁸.

Lola: una dona madura i enamorada

La Lola és una dona enamorada. Per a la resta del món, aquesta criatura és una temerària que no sap on s'ha ficat ni com sortir-ne. La seva història no pot acabar bé. La Lola és una dona que sap què vol i té tanta fe i una esperança tan segura i n'hi sobra tanta i en vessa tanta al damunt del Vicenç, que aquest es pensa que és seva i que és ell qui l'ha de transmetre a la Lola. És gairebé segur que les coses no són tan idíl·liques, ni tan literàries, però cal convenir que aquesta parella s'aguanta i creix sobre una base monolítica de seguretat en allò que esperen: saben que se'n sortiran i tanquen els ulls a totes les probabilitats que tenen en contra. Innumerables, segons els assenyats: no poden sortir-se'n, no hi ha cap possibilitat que aquests dos arribin a port.

Prova de vèncer la fortalesa d'aquesta parella i no podràs perquè es basa en l'amor més elemental, en l'amor, vull dir, que ara per ara és poca cosa més que pura atracció, embadaliment, hormones, gelosies i una realitat espaordidora que només es pot suportar si dos s'abracen. Aquí no hi ha més que fe en ells mateixos i en el temps a venir, seguretat en les respectives forces, i projectes poc retòrics de felicitat ideal. Es un amor pagà, de terra; no són naufrags, sinó expedicionaris que s'han conegut enmig d'una terrorífica tempesta i han decidit seguir camí junts.

Però aquesta és una història de dones sotmeses al poltre del turment. La Manuela. La Lola. Hi ha algú que es pugui formar una idea sobre la pressió que la gent desvagada i xafardera poden exercir sobre la voluntat d'aquesta noia? El Pere Prades resumeix prou bé aquesta història, vista des del

²⁵⁶ Gestió de la roba, #115 #134; el menjar que li porten, per exemple, #124 #131 #136 #141.

²⁵⁷ Regals d'artesanía, #65 #67 #139 #149.

²⁵⁸ "... te juro que en cuando yo salga no a de faltarle lo mas minimo a nuestra madre. ya que ami jamas me a asustado el trabajo, y a demas soy joven para acérlo si es presiso dia y noche", #120

costat de la Lola: *"Tampoco me pasa por alto el cariño que hos debeis tener, pues de otra manera no podria comprender el gran sacrificio que haces"*.

Hi ha una campanya massiva contra la Lola: massa jove, massa dinàmica, massa guapa perquè ho pugui perdonar un món miserable, rústic, provincià i acollonit per la repressió, i per on els fatxendes que han guanyat la guerra campen i gallegen. Per terra, mar i aire contra la Lola.

També es desanima, no estem parlant d'Agustina de Aragó. La Lola es va embarcar en aquesta aventura enduta per una rauxa temperamental, però, passat el temps i temperades les emocions, es manifesta com una dona madura i enamorada, capaç d'analitzar amb realisme la terrible situació en què es troben ella i l'home que estima, i la incertesa d'un futur no gens clar en aquesta postguerra de revenges, en aquesta casa de barrets que és la presó, i en aquesta casa de dones angoixades que és la de la Manuela, l' Aurora i la Lola.

S'ha esvaït la galerna que va suposar la intromissió de la Loreto, i en la pau reflexiva dels dies, la Lola aprofundeix en el mutu compromís que encara mantenen en secret, i sap que res no serà fàcil, però està tan enamorada que quan pensa en el Vicenç les coses li cauen de les mans.

I per acabar, l'escena del 9 de febrer del 42, amb la Lola sortint de la fàbrica i pensant-se que el Vicenç, lliure per sorpresa, l'està esperant em commou: ell l'havia somniada a la carta anterior. Els somnis²⁵⁹.

²⁵⁹ La Lola és una dona madura i enamorada, #109 #110 #111 #113 #114 #178 #179.

3. HISTÒRIA D'ELLS DOS

	Vicenç Prades, de 22 anys i de Sant Fruitós de Bages, està pres des del gener del 1939, just en acabar la guerra, però no en coneix la causa.	#75
Abans del 19 de juny del 1940	El Vicenç agraeix a la Dolors ("Lola") Batlle, manresana de 18 anys, "el opseguio" del paper de carta, i comença un procés d'encerclament amorós. A la presó té el destí de marmitó.	#10
22 de juny del 1940	La Lola desconfia del Vicenç però li segueix el joc, ell va temptejant el terreny.	#13
30 de juny del 1940	La Lola es resisteix al tuteig, va pas a pas, si és que sap què vol.	#17
2 de juliol del 1940	La Lola desconfia i té dubtes; el Vicenç va acumulant mentides.	#18
9 de juliol del 1940	El Vicenç confessa totes les seves mentides.	#22
9-13 de juliol del 1940	Història del Vicenç: fa 17 mesos que és a la presó (des del gener-febrer de 1939, en acabar la guerra i començar la repressió); primer onze mesos a la presó <i>Modelo</i> de Barcelona, i ara mig any a la presó de Manresa.	#24
10 de juliol del 1940	La Lola ha buscat informació sobre el Vicenç i està enfadada amb ell, però li pregunta si necessita tabac.	#23
16 de juliol del 1940	El Vicenç està malalt del pit; la Lola va al metge i li porta medecines.	#27
	Descripció escruixidora de la primera galeria de la presó de Barcelona, la dels condemnats a mort.	#28
21 de juliol del 1940	El Vicenç apunta insinuacions amoroses.	#30
21 de juliol del 1940	El procés contra el Vicenç està en marxa i divendres o dissabte passat el van interrogar a la presó mateix.	#30
23 de juliol del 1940	Tornen a cridar el Vicenç a declarar. La declaració sembla banal. No sap de què està acusat.	#31
24 de juliol del 1940, re- vetlla de Sant Jaume	El Vicenç recomana a la Lola que no vagi a la revetlla de la piscina perquè no és un lloc prou modest per a una noia.	#32
26 de juliol del 1940	La Lola es rebota contra la carta anterior que, ben mirat, és molt Insultant.	#33
7 d'agost del 1940	Fuga de nou presos; La Lola té por i recomana al Vicenç que no faci ximpleries.	#36 #38 #39
27 d'agost del 1940	La Lola i el Vicenç es fan les presentacions al locutori. La dona del Sanllehí (company de presó del Vicenç) acompanya la noia.	#44
21 de setembre del 1940	El Vicenç s'està enamorant.	#47
17 d'octubre del 1940	El Vicenç va madurant i es pregunta què deu sentir en realitat la Lola quan el veu.	#49
5 de novembre del 1940	Les visites de la Lola al locutori s'han fet habituals.	#51
18 de novembre del 1940	La crisi dels moniatos. La Lola va ocupant el lloc de cuidadora que fins ara anava a càrrec de la germana del Vicenç, Carme, que està a punt de casar-se. La Lola parla de matrimoni, però per posar-hi tanques.	#54
26 de novembre del 1940	Mor el pare de la Lola.	#56

19 de desembre del 1940	L'enveja comença a enverinar la relació anant a la Lola amb tafaneries sobre les antigues amigues del Vicenç.	#62
31 de gener del 1941	El Vicenç dona sentit a tota aquesta història: <i>"El amor que hoy ami me sostiene"</i> .	#73
31 de gener del 1941	Encara no sap per què està pres.	#73
6 de febrer 1941	La Lola li para els peus: ella no s'ha compromès i per tant ell no fa bé de parlar de quan tindran fills ni néts.	#74
11 de febrer del 1941	Les enveges amarguen la vida de la Lola amb tafaneries sobre el Vicenç; ara per la dona que li renta la roba. Malgrat els retrets, a la Lola li fa pànic que el Vicenç faci alguna barrabassada.	#75
17 de febrer del 1941	La Lola ha dit que sí al Vicenç. S'ha de ser valenta, per fer-ho! Aquesta relació s'il·lumina i canvia de ritme. El Vicenç enceta una lluna de mel íntima.	#76
14 de febrer del 1941	Conversa nocturna dels amics Vicenç i Pere Alsina, ambdós enamorats, l'un de la Lola i l'altre de la Paquita "La Ruvia", veïna i amiga de la Lola. A la Lola la segueixen bombardejant amb tafaneries.	#80
27 de març del 1941	<i>"Si, Lolita, estoy seguro que por mi parte eres mi novia y estoy completamente seguro de lo que me digo"</i>	#82
1 d'abril del 1941	La Lola diu que se sent orgullosa de ser la <i>nòvia</i> del Vicenç.	#83
9 d'abril del 1941	La Lola i la seva mare, la Manuela, treballen per l'alliberament del Vicenç; seran moltes gestions durant molt de temps (de fet, fins que sigui alliberat definitivament).	#85
29 d'abril del 1941	El Pere Alsina i el Vicenç preparen unes mostres de lletres vistoses per als brodats de l'aixovar de la Paquita i la Lola, respectivament.	#87
29 d'abril del 1941	Gestions de la Lola a Sant Fruitós. La Lola es fica a la boca de la lloba. Se n'assabenten els pares de l'Alsina, que són amics del jerarca de la Falange. El Vicenç s'ho pren com de bon auguri i no sap quina l'espera.	#87
4 de maig del 1941	El Vicenç proclama que <i>"amor sin celos no existe"</i> ; fa temps que no treballa a la cuina, ara té el destí de corneta.	#88
4 de maig del 1941	La Lola segueix les gestions per a l'alliberament del Vicenç. Un "senyor" l'aconsella sobre les passes a seguir; potser és el jerarca de Sant Fruitós, perquè Vicenç recomana paciència i esperar.	#88
11 de maig del 1941	El Vicenç ara té el destí de pintor.	#89
16 de maig del 1941	La Lola ha de fer front a unes "amistats" ben estressants que la fan objecte d'encerclament amb tafaneries i mentides sobre el Vicenç.	#91
18 de maig del 1941	La Lola ocupa totalment el lloc de la Carme Prades; el germà del Vicenç, el Pere, també fa gestions amb un altre jerarca de la Falange, a qui va salvar la vida durant la batalla de l'Ebre (el Pere és de la Quinta del Biberó); val a dir que a l'hora de la veritat els dos falangistes tampoc no bellugaran ni un dit.	#92 #93
13 de juny del 1941	Gestions de la Lola i nova declaració del Vicenç, sense que en coneguem el contingut.	#101
26 de juny del 1941	La Lola segueix recollint firmes a favor del Vicenç.	#103

3 de juliol del 1941	La gent no entén com la Lola s'ha pogut embolicar amb un Presoner. Ni el Pere Prades no ho entén.	#106
21 de juliol del 1941	Enmig de tantes xafarderies, la Lola té una amiga que l'acompanya al locutori.	#113
Entre el 8 i el 18 d'agost del 1941	Carta sense data perquè el Vicenç està eufòric. En un reconeixement entre altres presos, i després de molts dubtes, el denunciador (Pey?) diu que no reconeix el Vicenç malgrat que sí que es coneixen. El jutge desestima la denúncia i salva la vida al Vicenç, qui no per això queda lliure. La Lola pregunta pel nom del jutge (aquesta dona és capaç d'anar-lo a veure) però el Vicenç no el sap.	#121 #122
20 d'agost del 1941	El Pere Prades, de permís a Manresa, ha revisat les firmes recollides per la Lola i ha trobat que tot estava bé.	
	Per damunt de les maldiciences que l'assetgen, la Lola, enamorada, renuncia als seus principis i ofereix a Vicenç casa, llit fet i taula parada.	#123
Entre 23 i 27 d'agost del 1941	Primera batalla de la guerra interminable dels petons.	#124
17 de setembre del 1941	Un noi sense nom beu els vents per la Lola i li ha enviat una carta i una fotografia. El Vicenç s'engalla!	#130
21 de setembre del 1941	Els companys de la presó veuen que aquesta parella estan ben enamorats.	#131
23 de setembre del 1941	La Lola sembla insegura, i no ho té gens fàcil enmig de tantes pressions, contradiccions i rauxa, però tira endavant per la seva pròpia fe i la del seu home, tots dos junts donant-se suport contra la por i la imminència de la desgràcia.	#134
24 de setembre del 1941 Festa de la Mercè.	Portes obertes de la presó per als fills dels presos. Indult d'un Pres.	#135
Meitats de desembre del 1941	Sonen tambors de guerra. La Loreto, filla del jerarca de la Falange a St. Fruitós de Bages, envia records al Vicenç per mitjà De l'amic comú, el Pere Alsina.	#147
26 de desembre del 1941	Guerra oberta: el jerarca de la Falange pot treure de la presó el Vicenç, si aquest deixa la Lola per la Loreto.	#151
30 de desembre del 1941	La Lola té por, però no la defuig, i això encara fa més gran la seva estatura humana.	#153 #156
2 de gener del 1942	Que la parella, malgrat tot, s'està consolidant, ho mostra l'actitud de la Lola amb referència als petons; ara ja no se'n discuteix la utilitat, sinó que els ajorna fins al matrimoni. És a dir, que contempla el matrimoni com a projecte comú.	#156
15 de gener del 1942	Muntanya russa. Greu crisi de la parella. La desesperança els amenaça tots dos.	#160
19 de gener del 1942	A la crisi s'hi afegeix la gent que els volen destruir com a parella, i contra la Lola mateix perquè els fa més cas a ells que al Vicenç.	#164
20 de gener del 1942	El Vicenç ja no és a la presó per haver intervingut en cap assassinat sinó simplement perquè és un revolucionari que s'ha d'aprendre el catecisme si vol ser lliure. "Esto quieren, esto ten-	#165

	<i>drán</i> ".	
23 de gener del 1942	La Lola comprèn que posar-se el Vicenç de <i>nòvio</i> és estar sonada. Té raó. Per damunt de qualsevol tipus de racionalitat (inclosa la materna) ella s'abraona on la intuïció (o el cor, en expressió del Vicenç) la mena. Que sí, Lola, que sí, que l'encertes quan penses que estàs ben boja d'optar pel Vicenç. És la bogeria que ens fa humans, als humans: aquesta és la teva, nostra, grandesa.	#167
26 de gener del 1942	Muntanya russa, la Lola es malfia del que passarà si la llibertat triga molt de temps a arribar: haurà perdut el temps amb un home que finalment pot resultar no lleial com "tots" els homes? Té raó i prejudicis atàvics, tot alhora.	#169
30 de gener 1942	La ola s'espera, i ho farà ni que l'espera sigui llarga: " <i>Hoy que me das una esperanza y me prometes esperarme</i> ". La Loreto s'ha retirat.	#171
gener-febrer del 1942	Es confirmen els rumors i estan deixant presos en llibertat.	#174
9 de febrer del 1942	Somnis recurrents: el Vicenç somnia que la Lola va amb un altre; la Lola somnia que el Vicenç la menysprea. Tot de somnis recurrents que manifesten sobretot la inseguretat, i les pors, per tant, en què viu aquesta parella.	#179
Entre el 13 i el 14 de Febrer del 1942	El Vicenç torna a ser cridat a declarar al jutjat; la Lola l'acompanya.	#181
	El secret de la Lola.	#181 #183
21 de febrer del 1942	El Vicenç es converteix en un " <i>adorado princesito</i> ".	#183 #184 #187
Després del 21 de febrer	La Lola escriu de nit i pregunta si ell en aquest moment l'està somniant. Als poetes déu els fa i ells es troben. Li fa por fer-se pesada dient que l'estima. Qui t'ha vist, Lola, i qui et veu!	#184
24 o 25 de febrer del 1942	El valor de la fortalesa i la resistència a l'adversitat estan essencialment lligats a l'amor: ell les crea, justifica i dóna sentit. Així ho veu el Vicenç. La presó fa pensadors i aquest home no hi perd el temps.	#186
A partir de l'1 de març del 1942	S'interrompen les cartes. Si no hi ha cartes, és que ja s'ho poden dir tot de paraula. El Vicenç és excarcerat. Li surt la sentència menor, segurament just o menys de 6 anys, i per tant es pot acollir a un indult general dels que proclama el <i>Régimen</i> per treure's boques del davant. Però amb l'obligació de presentar-se cada dos mesos a la guàrdia civil.	
	Segons una carta de la cosina de la Lola, Paquita Martí, la parella es casa el 15 de setembre de 1942. Fins i tot fan viatge de nuvis.	

2a quinzena de juliol	L'excarceració era errònia, perquè els informes enviats a Madrid eren desfavorables (gràcies al pare de la Loreto, entre d'altres), i l'aplicació de l'indult els buròcrates la condicionen a aquests informes recollits en l'entorn dels condemnats. En conseqüència, el Vicenç és reingressat a la presó de Manresa a mitjats de juliol de 1943, i s'hi estarà fins que compleixi la condemna íntegra o pugui recollir informes favorables, cosa que queda confiada a un advocat de molts presos, anomenat Paz (potser Àngel Paz).	#191- #194
2a quinzena de juliol a 10 d'agost 1943	La pobra <i>Lolita</i> i el pobre <i>Vicentito</i> , en plena lluna de mel i havent provat les delícies del llit matrimonial, passen un mes desfets d'enyorament i hormones. Les cartes ho diuen tot sense miraments; de vegades, la Lola demana al seu home que es moderi, però a continuació és ella qui l'esvera. Als vespres estiuencs es miren amb el desig als ulls de banda a banda del carrer, ella des del balcó i ell des de la finestra de les oficines on s'"escaqueja"; ell, que està novament al destí de corneta, cada vespre s'acomiada d'ella tocant el toc de silenci. L'última carta d'aquesta història és del 10 d'agost de 1943. Després, la llibertat.	194- #224-